

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
STRATEGINIO VALDYMO IR POLITIKOS FAKULTETAS
POLITIKOS MOKSLŲ KATEDRA

KATAŽINA NARVOIŠ

EUROPOS SĄJUNGOS POLITIKOS IR ADMINISTRAVIMO MAGISTRANTŪROS
STUDIJŲ PROGRAMA

LIETUVOS VALSTYBINIS IDENTITETAS IR
ENERGETINIS SAUGUMAS. LENKIJOS
PERSPEKTYVA

Magistro baigiamasis darbas

Vadovas:
Docentas dr. Ramūnas Trimakas

Vilnius, 2009

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
STRATEGINIO VALDYMO IR POLITIKOS FAKULTETAS
POLITIKOS MOKSLŲ KATEDRA

LIETUVOS VALSTYBINIS IDENTITETAS IR
ENERGETINIS SAUGUMAS. LENKIJOS
PERSPEKTYVA

Europos Sąjungos politikos ir administravimo magistro baigiamasis darbas
Studijų programa 62603S203

Vadovas

Doc. dr. Ramūnas Trimakas

2009 12 07

Recenzentas

Doc. dr. Egidijus Motieka

Atliko

ESAmn8-02 gr. mag.

Katažina Narvoiš

2009 12 07

Vilnius, 2009

Turinys:

Santrumpos.....	4
Įvadas	5
1. Saugumo sampratos teoriniai aspektai	10
1.1. Saugumo sampratos raida bei jos interpretacijos Kopenhagos mokykloje.....	10
1.2. Saugumo grėsmių „persilieji mo” aspektas. Identiteto vieta saugumo studijose.....	13
2. Energetinio saugumo teorija.....	18
2.1. Energetinio saugumo apibrėžimas	18
2.2. Energetinė tarpusavio priklausomybė. Naujoji Energetikos paradigma.....	20
3. Lietuvos valstybinio identiteto kaita.	24
3.1. Kaip <i>mes</i> suvokėme Lenkiją.	24
3.2. Lenkija – strateginė Lietuvos partnerė.....	27
4. Lietuvos energetinis saugumas bendrosios valstybės saugumo politikos kontekste.....	33
4.1. Santykiai ir energetinis bendradarbiavimas su Lenkija	39
4.2. Strateginės partnerės šiandien.....	49
Išvados ir siūlymai	54
Literatūra ir šaltiniai:.....	59
Priedai.....	65
Anotacija	71
Annotation.....	72
Santrauka.....	73
Summary	75

Santrumpos

AE – atominė elektrinė

BRD – (angl.) European Bank for Reconstruction and Development, (liet.) Europos Rekonstrukcijos ir Plėtros Bankas

EES – elektros energetikos sistema/os

ES – Europos Sąjunga

ET – elektros tiltas

JAV – Jungtinės Amerikos Valstijos

LR – Lietuvos Respublika

LRS – Lietuvos Respublikos Seimas

NATO – (angl.) North Atlantic Treaty Organization, (liet.) Šiaurės Šalių Aljanso Organizacija

NES – Nacionalinė Energetikos Strategija

NSS – Nacionalinė Saugumo Strategija

NVS – Nepriklausomų Valstybių Sandrauga¹

PKN ORLEN S.A. – (lenk.) Polski Koncern Naftowy ORLEN spółka akcyjna, (liet.) Lenkijos Naftos Koncernas ORLEN akcinė bendrovė

PSE S.A. – (lenk.) Polskie Sieci Elektroenergetyczne spółka akcyjna, (liet.) Lenkijos Elektros Tinklai akcinė bendrovė

RF – Rusijos Federacija

SGD – suskystintų dujų terminalas

UCTE – (angl.) Union for the Co-ordination of Transmission of Electricity, (liet.) Elektros Perdavimo ir Koordinavimo Sąjunga

URM – Užsienio Reikalų Ministerija

VU TSPMI – Vilniaus Universiteto Tarptautinių Santykių ir Politikos Mokslų Institutas

¹ 10 buvusių Tarybų Sąjungos respublikų (išskyrus Baltijos šalis bei Gruziją pasitraukusių 2008 metais) ir 1 asocijuota narė (Turkmėnistanas). Darbo kalba - rusų. Štabo būstinė Minske, Baltarusijoje. //http://www.ln.mid.ru/ns-rsng.nsf/8c21fbc45f12ec6d432569e700419ef3/c5363bace1a0db03c325723500450_5e5?OpenDocument [Žiūrėta 2008 10 15].

Ivadas

Energetinio saugumo sąvoka iškilo XX amžiaus pradžioje, kuomet žymusis Didžiosios Britanijos Admirolas, Lordas Winston Churchill priėmė lemtingą sprendimą – padidinti karinį Britų laivyno pranašumą, kaip energijos resursą naudojant ne Velse išgaunamas anglis – o importuojamą naftą. Pakankamų šiam tikslui naftos resursų neturinti Didžioji Britanija, tokiu būdu, patikimą bei nenutrūkstamą energijos išteklių tiekimą, pirmą kartą istorijoje, perkėlė į nacionalinio saugumo lygmenį.²

Reikia pripažinti, kad situacija nepasikeitė ir šiandien. Nenuginčijamai, tiek ekonominis, tiek ir socialinis ar politinis visuomenės gyvenimas yra tiesiogiai įtakojami energijos pakankamumo klausimų. Vieša paslaptis, kad šiuo metu kažkur vyksta krūvini karai, rezgamos sudėtingos politinės schemas, ir visa tai tik tam, kad būtų užtikrintas nenutrūkstamas, saugus energijos išteklių tiekimas. Lietuva ne išimtis. Lygiai taip pat, kaip ir pasaulio „didieji“ privalome pasirūpinti savo energetiniu saugumu. Privalome būti užtikrinti, kad laisvos rinkos sąlygomis nenusileisime iki vasalo lygio, būdami vien tik paklusniais ir visiškai priklausomais gavėjais – o patys galėsime pasirinkti, orientuotis bei derėtis dėl mums palankiausio energetinio aprūpinimo scenarijaus.

Suprantama, kad atsižvelgdama į savo geopolitinę situaciją Lietuva, kurdama savo energetinio saugumo dienotvarkę, negali ignoruoti įtakingiausio regiono subjekto ir didžiausio energijos išteklių tiekėjo – Rusijos Federacijos (toliau RF arba Rusija) žingsnių, sprendimų bei įnorių. Mūsų situaciją galima pailiustruoti vieno iš geopolitikos mokslo tėvų Halford J. Mackinder terminologija – Lietuva guli *heartlando*³ (liet. šerdies) papėdėje, todėl tiesiog geopolitiškai yra nulemta, kad ji yra „pasmerkta“ tam tikrai balansavimo tarp didžiųjų pasaulio galybių politikai.⁴ Tokia padėtis, didžia dalimi lėmė ir energetinio saugumo studijų kryptį mūsų šalyje. Tiek viešasis, tiek ir akademinis diskursas ir mokslinis įdirbis labai plačiai apžvelgia

² Daniel Yergin, Ensuring Energy Security //Foreign Affairs, Published by the Council of Foreign Relations, 2006, March //www.foreignaffairs.com/articles/61510/daniel-yergin/ensuring-energy-security [Žiūrėta 2009 06 10].

³ „Heartland“ arba (liet.) „šerdies“ sąvoką pirmasis pavartojo Britų mokslininkas Seras Halfordas Johnas Mackinder 1904 metais, „Karališkosios Geografijos Bendrijos“ (angl.) “Royal Geographical Society” posėdžio metu. Mokslininko teigimu, Eurazijos žemyninėje dalyje yra geopolitinė pasaulio „šerdis“ (angl.) “heartland”. „Šerdies“ teritorija negali turėti tikslų ribų ir gali kisti. H. J. Mackinder teigė, kad valstybė, kuri valdo „šerdi“, kontroliuoja centrinę geopolitinę pasaulio padėtį ir vadinamąją pasaulio salą. Šaltinis: Encyclopedia Britannica //http://www.britannica.com/EBchecked/topic/258553/heartland [Žiūrėta 2009 06 15].

⁴ N. Statkus, E. Motieka, Č. Laurinavičius, Geopolitiniai kodai, Tyrimo metodika, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2003, p. 118.

Lietuvos-Rusijos santykių dinamiką, charakterį bei galimybes energetikos sektoriuje. Tai be jokios abejonės, negali būti vertinama negatyviais terminais. Tačiau, šioje plotmėje atsiranda niša alternatyviam šių klausimų tyrimui. Darbo autorės manymu, pristatomo magistro baigiamojo darbo tyrimo alternatyvumas susideda iš dviejų komponentų. Pirmuoju, galima įvardinti pasirinkimą Lietuvos energetikos saugumą nagrinėti per santykio su kaimynine, strategine Lietuvos partnere vadinama Lenkija, prizmę. Antruoju komponentu įvardijamas siekis pažvelgti į lietuvišką energetikos saugumą, įtraukiant retai tokio pobūdžio studijose naudojamą, valstybės identiteto įtakos veiksnį.

Valstybinio identiteto įtraukimas į energetinio saugumo problemos tyrimą, didžia dalimi sietinas su pristatomo darbo autorės, teorinės literatūros studijomis bei viešosios erdvės diskurso valstybės saugumo tema stebėjimu. Eilę metų, Lietuvos-Lenkijos santykiai, jų istorinė patirtis, buvo vertinami labai priešaringai. Dažnai, galima buvo sutikti aukštų Lietuvos pareigūnų pasisakymų, liudijančių apie Lenkijos grėsmės akcentavimą, neretai pastatomą vienoje eilėje su Rusijos Federacijos keliama grėsme Lietuvos nacionaliniam saugumui. Savo ruožtu, didžioji dalis valstybės saugumą nagrinėjančių teoretikų – identiteto naratyvą įvardija kaip vieną iš veiksnių, įtakančių valstybės saugumo politikos kryptį pasirinkimą. Tuo pat metu, yra pripažįstama, kad šiuolaikinės valstybės gyvenime – energetinis saugumas tapo ne tik integralia, bet ir viena svarbiausių valstybės nacionalinio saugumo grandžių.

Todėl, galima pateikti tyrimo kryptį pasirinkimą lėmusius veiksnius. Pirmiausiai, pastaraisiais metais pakitusi energetinio saugumo sektoriaus retorika (energetinis saugumas nebėra siejamas vien tik su Rusijos Federacijos įtaka ar veiksmais Lietuvos atžvilgiu). Mūsų šalies politinis elitas palaipsniui perėmė platesnio požiūrio į energetinio saugumo problemą tradiciją. Buvo atsižvelgta į tarptautinės aplinkos, istorinio patyrimo, politinės aplinkos, geopolitinių ar net geostrateginių veiksnių įtaką šalies energetiniam aprūpinimui. Tuo pat metu, analizuojant Lietuvos ir užsienio teoretikų darbus valstybės saugumo tema, buvo pastebėta, kad daugelis iš jų pažymi valstybinio identiteto svarbą arba ryšį su valstybės saugumo politikos pasirinkimu. Remiantis tuo, kad energetinis saugumas yra išskiriamas kaip vienas svarbiausių bendrojo valstybės saugumo sektorių – buvo nutarta nagrinėti identiteto įtaką energetiniam šalies saugumui.

Lygiagrečiai būtina pažymėti, akivaizdžiai pakitusius Lietuvos ir Lenkijos tarpusavio santykius. Kalbant apie šių santykių politinį, ekonominį ar net strateginį charakterį – jaučiamas

ženklus „atšilimas“, galėjęs paskatinti Lietuvos valdančiuosius skirti šiai kaimyniniai šaliai strateginės partnerės vaidmenį užsienio bei energetinio saugumo politikoje. Tuo pat metu, pažymėtina, kad šių santykių pokytis sutapo su svarbiausiais Lietuvos užsienio politikos pokyčiais – stojimo į NATO ir ES procesais.

Remiantis aukščiau pateiktomis išvalgomis, darbe iškeliami ir suformuluojama pirminė darbo tyrimo hipotezė:

„Lietuvos valstybinio identiteto poslinkis į Vakarų lėmė Lenkijos, kaip strateginės Lietuvos partnerės užtikrinant šalies energetinį saugumą, pasirinkimą.“ Valstybės identiteto pokytis pasirenkamas kintamuoju, turėjusių įtakos užsienio saugumo politikos formavimuisi (esminiu pasirenkamas – energetinio saugumo aspektas).

Remiantis iškelta hipoteze, formuojamas pagrindinis tyrimo tikslas: „įrodyti arba paneigti valstybinio identiteto įtaką, valstybės formuojamai energetinio saugumo dienotvarkei.“ Lygiagrečiai keliami pagrindiniai teorinės ir praktinės dalių klausimai.

Teorinėje darbo dalyje, keliami tokie pagrindiniai klausimai:

- Kaip galima pozicionuoti energetinio saugumo klausimą bendrojoje saugumo studijų plotmėje?
- Ar galima kalbėti apie valstybės identiteto įtaką, valstybės formuojamai užsienio saugumo politikai?
- Kokios yra naujausios energetinio saugumo konceptualizacijos tendencijos?

Tiriamosiose darbo dalyse, siekiama atsakyti į sekančius klausimus:

- Ką galima pasakyti apie Lietuvos valstybinio identiteto kaitą po nepriklausomybės atgavimo?
- Kokia yra energetinio saugumo vieta bendroje Lietuvos užsienio saugumo politikoje?
- Kokie didžiausi pokyčiai įvyko pastaruoju metu – konceptualizuojant Lietuvos energetinio saugumo sampratą?
- Kaip pakito Lietuvos valstybinis identitetas Lenkijos atžvilgiu?
- Ar Lietuvos valstybinio identiteto pokytis turėjo įtakos Lietuvos energetinio saugumo koncepcijai?
- Ar turi (jeigu turi tai koki) poveikį Lietuvos ir Lenkijos strateginė partnerystė Lietuvos energetinio saugumo užtikrinimui?

- Kokių rezultatų galima tikėtis iš dabartinio Lietuvos-Lenkijos bendradarbiavimo energetikos srityje?

Atsakymams į aukščiau pateiktus klausimus pateikti, naudojami lyginamasis, turinio bei diskurso analizės tyrimo metodai. Teorinėje dalyje, lyginamosios analizės būdu, išskiriamos pagrindinės teorinės priegios, leidžiančios atlikti darbo tyrimą. Darbo tyrimas, atliekamas derinant turinio bei diskurso analizės tyrimo metodus.

Teorinėje darbo dalyje, pateikiama ir apibūdinama bendroji saugumo samprata. Pristatoma saugumo grėsmių „persilieji“ koncepcija, nurodoma valstybinio identiteto vieta saugumo teorijoje. Aptariama vyraujanti energetinio saugumo samprata, pristatomas teorinis jos aiškinimas. Daugiausiai remiamasi Kopenhagos mokyklos, ypač iškiliausio jos atstovo Barry Buzan pateikiamomis saugumo analizės priegiomis. Identiteto ir saugumo santykiui apibrėžti pasitelkiami Alexander Wendt⁵, David Campbell, Gražinos Miniotaitės, Dovilės Jakniūnaitės bei Tomo Janieliūno atlikti tyrimai. Energetinio saugumo koncepcija formuojama remiantis Barry Buzan, Amelia Hadfielf, Florian Baumann ir kitų teoretikų darbais. Visų pristatytų autorių teorinės išvalgos, kuriomis remiamasi tolesniuose pristatomo darbo skyriuose, išsamiau aptiriamos pirmame ir antrame darbo skyriuose.

Remiantis pirmuose darbo skyriuose sukonstruotomis teorinėmis gairėmis, tolesnis darbo tyrimas atliekamas pasitelkiant kritiškąją viešojo diskurso⁶ bei pirminių dokumentų turinio analizę. Praktinėje tyrimo dalyje plačiai pristatomas ir aptariamas Lietuvos valstybinio tapatumo kaitos procesas. Gilinamasi į Lietuvos valstybinio identiteto pokyčių Lenkijos atžvilgiu, nagrinėjamos šios šalies, kaip Lietuvos strateginės partnerės pasirinkimo aplinkybės ir priežastys. Parodoma praktinė pasirinkto valstybės identiteto įtaka šalies energetinio saugumo

⁵ Prof. Alexander Wendt, (kartu su Nicholas Onuf, Peter J. Katzenstein, Emmanuel Adler ir kt.) atstovauja konstruktyvizmo mokyklai tarptautinių santykių moksluose. Plačiau: Maja Zehfuss, *Constructivism in International Relations: The Politics of Reality*, Cambridge: Cambridge University Press, 2002 //<http://www.questia.com/PM.qst?a=o&d=105154436> [Žiūrėta 2009 08 20].

⁶ Darbe taikant kritiškąją diskurso analizę naudojama Olandijos Profesoriaus, diskurso analizės tyrėjo **Teun A. Van Dijk** pateikiamais šios analizės taikymo rėmais ir metodologija. Pasak mokslininko, diskurso analizės paskirtis yra sekanti: (1) ji įgalina komunikacijos ir verbalinės interakcijos formų bei mechanizmų analizę; (2) leidžia formuluoti esamo diskurso kritiką ir alternatyvas. Diskurso analizė leidžia išryškinti kasdienę socialinių problemų raišką per komunikaciją ir socialinę sąveiką. Kritiškosios diskurso analizės pirminis interesas – platesnės socialinės problemos. Diskurso pagalba galima tyrinėti šių problemų ideologines formuluotes, komunikacinę reprodukciją, susijusius socialinių ir politinių sprendimų priėmimo procesus, institucinį bei privatų problemų reprezentavimą (pvz., įstatymuose, žiniasklaidoje, neformaliuose kasdiniuose pokalbiuose ir pan.). Tad, daugelyje sričių diskurso analizė gali tapti įrankiu konstruktyviai ir pagrįstai kritikai. Cituota iš: Audronė Telešienė, Kritiškosios diskurso analizės metodologinių principų taikymas sociologiniuose tyrimuose // *Filosofija. Sociologija*, Nr.2, Lietuvos mokslų akademijos leidykla, 2005 m., p. 3.

užtikrinimui. Energetinis Lietuvos saugumas įvertinamas bendrosios Lietuvos užsienio saugumo politikos kontekste, reziumuojamas Lietuvos-Lenkijos energetinis bendradarbiavimas. Pateikiami ir aptariami Lietuvos-Lenkijos energetinio bendradarbiavimo rezultatai bei tolesnės Lietuvos perspektyvos siekiant energetinio saugumo užtikrinimo. Į tyrimo analizės sritį patenka specializuota literatūra temišškai susijusi su nagrinėjama Lietuvos energetinio saugumo problema. Naudojami: Lietuvos nacionalinio saugumo užtikrinimą reglamentuojantys teisės aktai ir strategijos, 1997 – 2007 metų Lietuvos Energetikos Strategijos, LR Užsienio reikalų ministerijos pateikiamos veiklos ataskaitos ir galimybių studijos, Lietuvos akademikų studijos ir straipsniai, stambiausių energetinio sektoriaus įmonių pranešimai, ataskaitos ir galimybių studijos, vieši aukštųjų valdžios atstovų pasisakymai bei masinio informavimo priemonėse pateikiama informacinio bei vertinamojo pobūdžio medžiaga. Paskutinė darbo dalis, skiriama atlikto tyrimo išvadoms ir siūlymams pateikti.

1. Saugumo sampratos teoriniai aspektai

1.1. Saugumo sampratos raida bei jos interpretacijos Kopenhagos mokykloje

Prieš pradėdant kalbėti apie energetinio saugumo sąvokos konceptualizaciją, verta dedukciškai pažvelgti į tyrinėjamą objektą ir glaustai apžvelgti jo naudojimo bei veikimo terpės kontekstą. Tokiu būdu, pirmiausiai dera trumpai aptarti bendrąsias šiandienos saugumo teorijos studijų kryptys, siekiant tiksliau pozicionuoti toliau nagrinėjamą energetinio saugumo problemą. Atsižvelgiant į tai, kad tyrimo metu bus bandoma atskleisti valstybinio identiteto santykį su lietuviškojo energetinio saugumo aktualizacija – tolesnėse šio skyriaus dalyse bus pateikiamos pagrindinės teorinės priegigos apibrėžiančios tiek saugumo sąvokas, tiek ir valstybinio identiteto vietą šiandieninėse saugumo studijose.

Istoriškai, saugumo klausimai buvo labai glaustai susiję su tarptautinių santykių teorijos sritimi. Galima teigti, kad savęs suvokimas, *mes ir jie* plotmėje, leido kurti pirmąsias galios, saugumo ir grėsmių koncepcijas. Išskirtinos dvi pagrindinės tarptautinių santykių paradigmos pristatančios saugumo ir identiteto sąsajas – tai racionalizmas ir reflektyvizmas. Remiantis pirmąją paradigma – saugumas apibrėžiamas objektyviaisiais terminais, kaip tam tikra objektyvi, natūraliai siektina būseną. Reflektyvizmo paradigmoje stebima intersubjektyvi saugumo klausimų analizės tradicija, kur saugumas suvokiamas ir aiškinamas kaip socialinis konstruktas.⁷ Tokiu būdu, remiantis racionalizmo paradigma, saugumas ir viena iš jo išraiškų – valstybės identiteto išsaugojimas – yra nuolatinė valstybės siekiamybė. Lygiai taip pat, kaip bet kuri savarankiška, save valdanti valstybė nenori būti pavaldi, ar kitais žodžiais tariant, būti priklausoma nuo kitos valstybės – valstybė nenori išsižadėti savo individualumo, vienijančio šios teritorijos gyventojus ir suteikiančio valstybingumo pamatus.

Kalbant apie vadinamąją konvencinę saugumo sampratą, kuri tapatinama su racionalizmo doktrinos šalininkais, verta pažymėti, kad ji vienija taip pat ir neorealizmo, neoliberalizmo atstovus. Saugumo klausimų požiūriu, šių krypčių atstovus vienija nuostata, kad vieninteliu saugumo užtikrintoju laikytina suvereni valstybė. Iš esmės, kiti politinės ar tarptautinės arenos veikėjai nėra vienareikšmiškai priskirtini saugumo analizės objektams. Tuo pačiu, realizmo

⁷ Gražina Miniotaitė, Dovilė Jakniūnaitė, Lietuvos saugumo politika ir identitetas šiuolaikinių saugumo studijų požiūriu // Politologija, 2001/3 (23), p. 22.

šalininkai saugumą apibrėžia galios santykių terminais, teigdami, kad saugumą lemia vien tik galios maksimizavimas.⁸

Vis dėlto, pastaraisiais dešimtmečiais išryškėjo nekonvencionalus, t.y. konkuruojantis su racionalizmo paradigma teoretikų požiūris į mokslinę saugumo sritį.⁹ Akstinu tokiems pokyčiams atsirasti tapo keli itin reikšmingi XX am. pab. istoriniai įvykiai. Pirmiausiai po šaltojo karo sugriuvusi dvipolė pasaulio galios santvarka, užtrukusi Jugoslavijos krizė bei į mokslinį diskursą vis giliau įsiskverbianti globalizacijos tematika – privertė susimąstyti, ar pakankamas yra saugumo sampratos aiškinimas naudojantis vien tik galios, jėgos ir valstybių tarpusavio santykių terminais.¹⁰ Tapo akivaizdu, kad naujosios „grėsmės“ valstybei gali tykoti ne tik už jos sienų – ne mažiau pavojingi gali būti procesai veikiančys valstybę iš vidaus. Į saugumo studijų akiratį, pirmą kartą, pateko naujieji šios scenos veikėjai – stambaus verslo atstovai, politiniai junginiai, kiti su tiesiogine jėgos panaudojimo galimybe nesusiję subjektai. Visus šiuos bandymus pateikti „naująją“ saugumo conceptualizaciją, pasak tokių teoretikų kaip Barry Buzan ar Richar W. Jones, galima apibrėžti „plėtojimo“ (angl. *widening*) arba „gilinimo“ (angl. *depening*) terminais.¹¹

Vis dėlto, šio darbo tyrimui svarbiausias yra kitas Kopenhagos mokyklos (o tiksliau paties Barry Buzan) indėlis į saugumo studijų analizę. Nors B. Buzan ir jo bendraminčiai pripažįsta valstybės viršenybės tarptautinėje sistemoje principus – jie taiko saugumo sektorių atskyrimo metodą. B. Buzan teigimu, saugumo grėsmių ir objektų išskirstymas pagal sektorius, leidžia apriboti saugumo tyrinėjimo sritį. Kitaip tariant, toks skirstymas tyrėjui leidžia sumažinti galimų saugumo problemų gausą, sukurdamas metodologines priemones tiksliau ieškoti saugumo problemų sprendimų.¹² Taip, savo knygoje „Žmonės, valstybės ir baimė“, B. Buzan pasinaudodamas grėsmių klasifikavimu, išskiria penkis valstybės veiklos saugumo sektorius:

⁸ Tomas Janeliūnas, Saugumo studijos – grįžimas prie objektyvistinio analizės metodo // Politologija, 2004/2 (34), p. 43.

⁹ Atsižvelgiant į darbo apimties ribotumą, nebus gilinamasi į chronologinius saugumo sampratos pokyčius pristatant atskirai kiekvieną iš naujų ir alternatyvių realizmui teorijų. Remiantis darbo įvade pateiktu planu, bus akcentuojami, pastaruoju metu turėjusieji didžiausios įtakos saugumo sampratos pokyčiams – Kopenhagos mokyklos atstovų darbai.

¹⁰ Miniotaitė, Jakniūnaitė, Lietuvos saugumo politika ir identitetas šiuolaikinių saugumo studijų požiūriu, p. 24.

¹¹ Richardas W. Jones savo teorijų apžvalgoje *Security and Critical Theory (99)*, akcentavo, kad naujasis procesas vyksta dviem kryptimis – „išplečiant“ (angl.) „Broadening“ (kur bandoma ieškoti naujų saugumo temų bei grėsmių) ir „pratęsiant“ (angl.) „Extending“ (kur į saugumo studijas stengiamasi įtraukti naujus saugumo objektus ir subjektus) tradicinę saugumo sampratą. Cituota iš: Janeliūnas T., Saugumo studijos – grįžimas prie objektyvistinio analizės metodo, p. 44.

¹² Janeliūnas T., Saugumo studijos – grįžimas prie objektyvistinio analizės metodo, p.47.

- Karinis saugumo sektorius – galios, prievartos santykiai;
- Politinis sektorius – valdžios, valdymo statuso, pripažinimo santykiai;
- Ekonominis sektorius – prekybos, produkcijos, finansų santykiai;
- Socialinis sektorius – kolektyvinės tapatybės santykiai;
- Aplinkos apsaugos sektorius – žmogaus veiklos ir planetos biosferos santykiai.¹³

1993 metais, Kopenhagos mokyklos atstovai B. Buzan, O. Wæver ir J. de Wilde pristatė naująjį savo darbą – „Identity, Migration and the New Security Agenda in Europe“ (angl. „Identity, Migration and the New Security Agenda in Europe“), kur įvardijamas dar vienas, socialinis saugumo sektorius.¹⁴

Lyginant šią Kopenhagos mokyklos pateiktą naująją saugumo analizės metodologiją su tradicine, objektyvistine – pastebėtina tai, kad šios metodologijos kūrėjai B. Buzan, O. Wæver, J. De Wilde visiškai kitaip suvokia pačią saugumo sampratą. Jie pasinaudoja konstruktyvizmo terminologija sakydami, kad saugumo problemos gali būti suprantamos objektyviškai, arba gali būti socialiai konstruojamos. Taip, tradicinių saugumo studijų atstovams – valstybės laikomos vieningais veikėjais, jų interesai objektyviais ir nekintamais, elgsena – dažniausiai turi aiškias taisykles ir yra prognozuojama. Saugumo sampratą vertinant konstruktyvizmo terminais – saugumo problemą lemia jos akcentavimas arba įvardijimas. Saugumo problemos nėra objektyviai duotos, o konkrečiai veikėjų pasirenkamos.¹⁵

Remiantis tuo, kad toks sektorių skaidymas leidžia tyrėjui pasirinkti tam tikrus specifinius saugumo analizės objektus, darbe pasirenkamas ekonominio valstybės saugumo sektorius. Pasinaudojant ta pačia skaidymo metodologija, išskiriamas – energetinio saugumo sektorius, pasak Kopenhagos mokyklos atstovų priskirtinas būtent ekonominiam saugumo sektoriui. Vis dėlto, besąlygiškas vieno saugumo sektoriaus tyrimas būtų iš esmės metodologiškai klaidingas nes, saugumo santykiai, apibrėžti pagal sektorius, negali būti vertinami kaip autonomiški. Taip pavyzdžiui, prievartos santykiai negali egzistuoti nepriklausomai nuo mainų, valdžios ar tapatybės santykių. Sektorizavimas įgalina tyrėją nustatyti konkrečius sąveikos tarp saugumo objektų modelius, bet jie vis tiek lieka neatskiriama

¹³ B. Buzan, O. Wæver, J. de Wilde, Security: a new framework for analysis // Lynne Rienner Publ., 1998, p. 7.

¹⁴ Janeliūnas T., Saugumo studijos – grįžimas prie objektyvistinio analizės metodo p. 57.

¹⁵ Ten pat, p. 51-53.

viso saugumo studijų komplekso dalimi.¹⁶ Todėl, tuo pat metu, siekiant atskleisti lietuviškosios energetinio saugumo sampratos kaitą – pasitelkiamos kitos Kopenhagos mokyklos pateikiamos analizės priegios (į energetinio saugumo sritį žvelgiama kaip į atskirą tačiau ne autonomišką bendrojo valstybės užsienio saugumo srities dalį. Atsižvelgiama ir į tai, kad energetinio saugumo sritis pasižymi savita saugumo problemų dinamika ir nagrinėjama pasitelkiant aukščiau pristatytą konstruktyvizmo metodologiją). Tokiu būdu, tyrimas apims dar vieną valstybės saugumo aspektą (B.Buzan įtrauktą labiau į socialinio saugumo sritį) – valstybės tapatybės problematiką.

1.2. Saugumo grėsmių „persiliejiimo“ aspektas. Identiteto vieta saugumo studijose

Prieš pradėdant kalbėti apie darbo tyrimui rūpimą energetinio saugumo problemą, dera plačiau aptarti saugumo sektorių „persiliejiimo“¹⁷ aspektą. Kopenhagos mokyklos atstovai, kurdami savo saugumo grėsmių atskyrimo modelį, tuo pat metu pripažįsta, kad kiekviena iš saugumo grėsmių gali turėti poveikį keliems sektoriams vienu metu. Tokia grėsmė, gali didinti nesaugumą viename sektoriuje ir tuo sukelti grėsmę kitų sektorių objektams (pvz. ekonominė grėsmė kelia tuo pat metu ir socialines ir politines problemas, kelia socialinę įtampą). Kanados mokslininkų Prof. Rob Huebert ir Wilfrid Greaves teigimu, saugumo sektoriai turi būti suvokiami kaip tam tikra tarpusavyje sąveikaujančių elementų konstrukcija, kur kiekvienas iš komponentų sustiprina kito reikšmę. Panašiai, politologas dr. T. Janeliūnas – pasinaudoja grėsmių ir problemų „persiliejiimo“ terminu – teigdamas, kad B. Buzan sektorizavimo modelis turi būti suvokiamas kaip integrali visuma, paaiškinanti saugumo grėsmių įvairovę. Ne mažiau svarbu yra tai, kad tokia alternatyvi saugumo struktūra suteikia daug didesnę laisvę tyrėjui. Jis gali pasirinkti laiką, vietą ir sritys, kurias sugretinęs galės ieškoti atsakymo į rūpimą saugumo klausimą.¹⁸

¹⁶ Buzan B., Waeber O., Wilde J., Security: a new framework for analysis, p.7-8.

¹⁷ Terminą „persiliejiimas“ vartoja dr. Tomas Janeliūnas savo studijoje „Saugumo studijos – grįžimas prie objektyvistinio modelio“ //Politologija, 2004/2 (34).

¹⁸ Wilfrid Greaves, Rob Huebert, The Essential Condition. Environmental Threats, Human vulnerability and Global Insecurity //The Conference of Defence Associations, Poli(685), 2008, p.4.

Tačiau, pasirinktą nagrinėti valstybės identiteto kaitą – negalima vienareikšmiškai pavadinti viena iš grėsmių valstybės saugumui (Valstybinio identiteto kaita savaime nėra grėsmė. Neigiamos įtakos valstybės saugumui gali turėti šio „virsmo“ proceso ypatumai: netaisyklinga geopolitinė gravitacija, užtrūkęs savęs, kaip valstybės apibrėžimo procesas, netinkamas valstybės vizijos pasirinkimas). Tuo pat metu, sunku paneigti, kad pradinis persiorientavimo etapas paverčia valstybę labiau pažeidžiamą. Iki šiol naudotas scenarijus ir išbandyta taktika nebetinka, reikia iš naujo apibrėžti save kaip valstybę, kaip tarptautinės arenos veikėją.

Kopenhagos mokyklos atstovai ir pats B. Buzan valstybės (dažniau šios mokyklos atstovų naudojama sąvoka – grupė) identiteto įtaką ir galimas su juo susijusias grėsmes priskiria socialinio saugumo sričiai. Tvirtas valstybės identitetas, B. Buzan yra parodomas kaip pamatas užsienio saugumo politikai konstruoti, dar daugiau – valstybės legitimumo sąlyga.¹⁹ Ryšį tarp identiteto ir valstybės formuojamos saugumo politikos pripažįsta ir dauguma tarptautinių santykių teorijų. Tiesa, šių sąsajų tyrimai atliekami dažniausiai pasitelkiant socialinio konstruktyvizmo metodologiją. Nors egzistuoja bent keletas tokio konstruktyvizmo variantų, juos vienija požiūris, kad tarptautinė bendruomenė – tai intersubjektyviai (per santykį su kitais) formuojamų identitetų visuma.²⁰ A. Wendt manymu, racionalistinė teorija, tiek identitetą, tiek ir valstybės interesus traktuoja kaip pastovius veiksnius, kurie formuoja veikėjų (valstybių) lūkesčius dėl kito elgesio, viena kitos atžvilgiu. Priešingai, konstruktyvizmo strategija identitetą ir interesus mato kaip priklausomus kintamuosius besikeičiančius sąveikos procese. Struktūriniai pokyčiai įvyksta tuomet, kai veikėjai iš naujo apibrėžia kas *jie* yra ir ko *jie* nori.²¹ Toks tyrimo atspirties taškas įgalina pažvelgti į valstybės užsienio ir saugumo klausimų dienotvarkę iš visai kito taško. Pasinaudodami konstruktyvizmo pateikiama metodologija, viską – taip pat ir saugumo politiką priimamame kaip nuolat atsinaujinantį, dinamišką procesą. Priklausomai nuo to, kaip *mes*, kaip valstybė, apibrėžiame save *kitų* valstybių atžvilgiu, kaip sugebame save identifikuoti ir suvokti – tokį saugumo užtikrinimo kelią pasirenkame. Kitaip tariant, valstybės identitetas tampa užsienio ir saugumo politikos determinantu.²²

¹⁹ Buzan B., Waeber O., Wilde J., Security: a new framework for analysis, p. 119-124.

²⁰ Gražina Miniutaitė, Tapatybės paieškos šiuolaikinėje Lietuvos užsienio politikoje: Tarp Šiaurės ir Rytų dimensijų // Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, Kultūros, filosofijos ir meno institutas, p. 84. // http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:J.04~2005~ISSN_1648-8016.V_2004.PG_83-97/DS.002.0.01.ARTIC [Žiūrėta 2009 04 15].

²¹ Ten pat, p. 336–337.

²² Laurynas Jonavičius, Geopolitical Projections of The New Lithuanian Foreign policy // Lithuanian Foreign Policy Review, 2006/1 (17), p.22.

Valstybinio identiteto sąvokos esmę darbo autorės manymu, labai taikliai perteikia Britų mokslininko Prof. dr. David Campbell tyrimai. Savo žymiausioje knygoje: „Writing Security: United States Foreign Policy and the Politics of Identity“, mokslininkas tirdamas Jungtinių Valstijų užsienio politiką pateikia labai įdomų tyrimą identiteto tema. Tyrime daugiausiai fokusuojamasi į tai, kaip skirtumai – pavojus ir „kitoniškumas“ (nuo anksčiau minimo *kitas*), suvaidino lemiamą vaidmenį įsteigiant JAV valstybinį identitetą. Todėl, kad šio darbo tolesnis tyrimas bus glaustai susijęs su identiteto tema – dera plačiau pristatyti D. Campbell teorijos išvalgas šia tema.

Identitetas, pasak D. Campbell tai gyvybiškai svarbi *buvimo* sąlyga. Jis yra būtinas ir tuo pačiu neišvengiamas kiekvieno atskiro *savęs* apibrėžimo dėmuo (tiek individo tiek valstybės). Dar daugiau, D. Campbell siūloma identiteto koncepcija yra įtvirtinama „santykio su skirtingumu“ metu, t.y. nėra natūraliai duota ar įtvirtinta sąmoningų veiksmų pagalba.²³ Tęsdamas mintį, mokslininkas pažymi, kad pirmiausiai yra įsisažmoninama atskirtis tarp „vidaus“ ir „išorės“, toliau – „aš“ ir „kitas“, galiausiai kalbant apie šalies politiką - „vidaus“ (namų – angl. „domestic“) ir „užsienio“. Tokiu būdu, apjungdamas aukščiau pristatomus samprotavimus, D. Campbell daro išvadą, kad valstybės identitetas yra suformuojamas remiantis „grėsmės“ vaizdavimu.²⁴ Kitaip tariant, suvokti *save*, kaip individą, grupę ar valstybę pradedama tik tuomet, kai yra susiduriama su realia grėsme *savo* saugumui.

Be to, kolektyvinis identitetas (šiuo atveju mums rūpimas valstybės identitetas), skirtingai negu individualusis, priklauso nuo grupės sugebėjimo apibrėžti save laike ir erdvėje, sugebėjimo išlaikyti savo solidarumo ir bendrumo jausmus. Kaip pažymi Kembridžo Prof. Mark Currie – vyraujanti valstybėje identiteto samprata susiformuoja iš daugelio galimybių, o galiausiai įsitvirtina kaip *mes* ir *jie* sąveikos istorija, kitaip dar vadinama *naratyvu*. Tokiu būdu, nacionalinio intereso, Tautos ir saugumo sąvokos įgyja reikšmę tik dėl šio, aukščiau minimo, *grupinio naratyvo*.²⁵ Lietuvių tautinį identitetą tyrinėjęs kultūros antropologas Virginijus Savukynas, savo tyrimų metu suformulavo teiginį, kad lietuvių identitetas daugiausiai priklausė nuo to, kaip buvo įsivaizduojamas *kitas* (tuo pačiu ir kas tuo *kitu* buvo pasirenkamas). Mokslininko tyrimai didžia dalimi rėmėsi lietuvių-lenkų tautų santykių analize, kas leido jam

²³ David Campbell, Writing Security: United States Foreign Policy and the Politics of Identity //Minneapolis, MN: University of Minneapolis Press, 1998. p. 8.

²⁴ Ten pat, p. 10.

²⁵ M. Currie M, Postmodern Narrative Theory //New York: St. Martin Press, 1998, cituota iš Miniotaitė, Tapatybės paieškos šiuolaikinėje Lietuvos užsienio politikoje: Tarp Šiaurės ir Rytų dimensijų, p.85.

teigti, kad *lenko* įsivaizdavimas ir su tuo susiję stereotipai leido formuotis ir kisti lietuvių savęs suvokimui. Taip nors iki XIX vidurio lenkas buvo suvokiamas kaip „brolis“ – jau šio amžiaus pabaigoje terminas lenkas kėlė itin negatyvias emocijas. Nacionalinis ir tautinis suvokimas buvo formuojamas būtent per priešpriešą su lenkų tauta – būti laisviems ir savarankiškiems reiškė atsisakyti visko kas lenkiška.²⁶

Pristatomam tyrimui svarbu tai, kad valstybė ir jos identitetas yra nuolatiniame tapsmo procese.²⁷ Suvokdamas tai, tyrėjas privalo valstybės identitetą suvokti kaip priklausomą kintamąjį, nuolat atsinaujinantį *mes* ir *jie* apibrėžimo proceso metu. Tačiau, tuo pat metu, kintantis identitetas gali būti vertinamas kaip įtakojantis veiksnys. Stabilizavimosi laikotarpiu, valstybės identitetas tampa pagrindu ir tam tikru atspirties tašku užsienio ir saugumo politikos formavimui. Tai, kaip valstybė suvokia save tarptautinėje erdvėje, kokį vaidmenį pati sau priskiria – didžia dalimi lemia užsienio ir saugumo politikos instrumentų ar partnerių pasirinkimą.

Aukščiau pateiktas prieigas verta pailiustruoti Lietuvos energetinio saugumo pavyzdžiu. Kaip taikliai pažymi dr. Amelia Hadfield iš Kento Universiteto, kalbėdama apie energetikos ir užsienio saugumo klausimus: „energetiniai ištekliai – dujos ir nafta, turi būti vertinami kaip nepriklausomi kintamieji, priverčiantys valstybes elgtis tam tikru būdu. Be to, kaip nepriklausomas kintamasis, energija įtvirtina du pagrindinius nacionalinio intereso siekius – gerovę ir saugumą.“²⁸ Lietuvos atveju tai pat – energetinio saugumo klausimai negali būti priskirtini išskirtinai vidaus politikos sričiai. Kaip žinia, Lietuva neturi šali aprūpintų galėsiančių naftos ar gamtinių dujų, akmens anglies ar kitų energetinių išteklių klodų. Visas energetines žaliavas esame priversti importuoti. Todėl, pasirinkdama „energetinio žaidimo strategiją“ Lietuva vadovaujasi tuo, kaip ji save šiuo momentu suvokia tarptautinėje arba lokaliajoje, regioninėje erdvėje. Kaip jau buvo aptarta aukščiau – valstybės identitetas determinuoja jos saugumo politikos kryptis ir pasirenkamus instrumentus. Šiuo atveju Lietuvai, pagrindiniais energetinio saugumo užtikrinimo „instrumentais“ yra patikimi ilgalaikiai partneriai.

²⁶ Virginijus Savukynas, *Other in Society: Stereotypes and Identity //Dialogue & Universalism*; 2003, Vol. 13 Issue 1/2, p 103.

²⁷ Campbell D., *Writing Security: United States Foreign Policy and the Politics of Identity //Manchester: Manchester University Press, 1992, p. 11.* Cituota iš: Miniotaitė G., *Tapatybės paieškos šiuolaikinėje Lietuvos užsienio politikoje: Tarp Šiaurės ir Rytų dimensijų*, p.85.

²⁸ Amelia Hadfield, *Superpower Ambitions vs. Hyper-dependence EU-Russia and US Energy Policy //International Studies Association, Chicago: 48th Annual Convention, 2007, p.2.*

Apibendrinant šį skyrių, aptariantį saugumo ir identiteto santykį, galima pateikti keletą pastabų ir išvalgų tiriamajai darbo daliai. Nuo pat nepriklausomybės atkūrimo momento, stebime ryškų Lietuvos, kaip savarankiškos valstybės tapatumo pokytį. Jau ne kartą minėtame, *mes* ir *jie* apibrėžimo procese, Lietuva suvokia save kaip Vakarų demokratinio pasaulio valstybę. Itin svarbus tampa istorinis „išsilaisvinimo“ iš Rusijos įtakos *naratyvas*. Savo valstybingumo viziją o dar svarbiau ateitį – siejame su vakarietiško pasaulio vertybėmis (ką puikiai patvirtina Lietuvos įstojimas į NATO ir ES). Tačiau tuo pat metu, 2006 metais, stambiausia ir strategiškai svarbi naftos produktų įmonė Pabaltijo šalyse - AB „Mažekių nafta“ ir jos kontrolinis akcijų paketas parduodamas Lenkijos koncernui „Polski Koncern Naftowy Orlen S.A.“ (toliau PKN Orlen S.A.). Tai reiškia, kad Lietuva pasirenka naują partnerį – turėsiantį sprendžiamąją galią energetikos klausimais.

Šiame lietuviškojo identiteto poslinkio į Vakarus procese, natūraliai kyla keletas darbo tyrimui rūpimų klausimų. Pirmiausiai, kodėl ir kaip pasikeitė Lietuvos identitetas kaimyninės Lenkijos atžvilgiu, užsienio bei saugumo politikos kontekste? Kokios aplinkybės lėmė Lietuvos ir Lenkijos strateginės partnerystės poreikio atsiradimo galimybes? Į šiuos pagrindinius klausimus, pasiremiant aukščiau pateiktomis teorinėmis prieigomis, bus bandoma atsakyti tiriamuosiuose darbo dalyse.

2. Energetinio saugumo teorija

2.1. Energetinio saugumo apibrėžimas

Trumpai aptarus bendrąjį saugumo studijų kontekstą ir identiteto *naratyvo* vietą saugumo studijose, pereinama prie sekančios teorinio tyrimo dalies – energetinio saugumo sąvokos apibrėžimo. Energetinio saugumo klausimai, lygiai taip pat, kaip aukščiau aptarti bendrieji saugumo klausimai, tarptautinių santykių teorijoje dažnai yra tiriami iš realistinės ar neorealistinės perspektyvų, bandant apibrėžti turimų energetinių resursų santykinę galią bei suteikiamus geopolitinius svetus. Kita vertus, alternatyvioji energetinių klausimų analizė pateikia dar daugiau tyrimo prieigų. Pavyzdžiui režimo teoretikai bando suvokti institucinius energetikos valdymo modelius, neoliberalistai – daugiau dėmesio kreipia klausimo kompleksiskumui, nagrinėdami prekybos, investicijų rinkos, aplinkosaugos ir saugumo problemas kartu su energetiniais klausimais. Tuo pat metu, reikia pažymėti, kad skiriasi Europietiškoji ir Amerikietiškoji energetinio saugumo koncepcijos. Lietuvai aktuali Europietiškoji energetikos saugumo sąvoka, yra kažkur tarp galios principais paremtos geopolitikos ir daugiašalio bendrojo valdymo, dažniau vadinamo tarpusavio priklausomybe.²⁹ Todėl šiame skyriuje, bus kalbama tiek apie vyraujančius energetinio saugumo apibrėžimo variantus, tiek apie „naują energetinio saugumo paradigmą“. Pastaroji pristatoma tam, kad būtų galima susidaryti aiškesnę šiandieninės energetinio saugumo problematikos vaizdą, padėsianti gėriau suvokti Lietuvos energetinio saugumo perspektyvas santykiuose su Lenkija.

Vienareikšmio energetinio saugumo apibrėžimo pateikimas pakankamai sudėtinga užduotis. Šios valstybės saugumo srities ekspertai dažnai nesutaria dėl atskirų šios sąvokos sudedamųjų dalių. Vis dėlto, yra pateikiamos atskiros sąvokos, kurias energetinio saugumo analizė priima kaip fundamentalias.

Tokiomis energetinio saugumo sampratos sudedamosiomis dalimis galima įvardinti – tranzito, gabenimo, energijos resursų diversifikacijos galimybių, geriausių investavimo pirkimo pardavimo modelių (tarp perkančiųjų ir gaminančiųjų įmonių) klausimus. Be to, šiuolaikinėse energetinio saugumo studijose vyrauja nuomonė, kad į šių klausimų analizės akiratį privalo pakliūti daugiau aktorių (dalyvių), išskyrus nacionalines valstybes. Tai pirmiausiai pačios

²⁹ Hadfield A., *Superpower Ambitions vs. Hyper-dependence EU-Russia and US Energy Policy*, p. 30.

importuojančios/eksportuojančios šalys, šių šalių politinės jėgos (partijos, vyriausybės), stambios energetikos kompanijos ir net privatūs investuotojai.³⁰

Ankstesnėse darbo skyriuose pristatyta Kopenhagos mokykla ir iškiliausias jos atstovas B. Buzan, energetinį saugumą apibrėžią kaip ekonominių grėsmių evoliucijos formą. Tokią mintį B. Buzan pateikia savo knygoje „Žmonės, valstybės ir baimė“ kalbėdamas apie grėsmių įtaką nacionaliniam saugumui. Sunku paneigti, kad mūsų protėviams pagrindiniais prekybos objektais buvę šilkas, arbata, opiumas ar mediena laivų statybai, šiuo metu užleido vietą tokioms prekėms kaip nafta, mineralinės rudos ar naujosios technologijos. Keičiantis, arba evoliucionuojant visuomenei, kartu keičiasi ir pagrindinių poreikių prigimtis. Visuomenės egzistencijai gyvybišku tapęs energijos išteklių tiekimas natūraliai užėmė savo svarią poziciją nepertraukiamos valstybių ekonominių vaidmenų ir galimybių evoliucijoje. Tokiu būdu, mes gauname dinamišką interesų ir pažeidimų modelį, reikalaujantį nuolatinio atnaujinimo ir revizijos įvertinant ekonomines grėsmes.³¹ Galima sakyti, kad B. Buzan įvardindamas energetinio saugumo problemą, vėl pasinaudoja tam tikra konstruktyvistine logika. Situacija arba kontekstas pakeitęs mūsų suvokimą apie energetinius išteklius ir jų svarbą valstybės/visuomenės funkcionavimui – lemia tai, kaip mes suvokiame bendruosius energetinio saugumo užtikrinimo klausimus.

Energetinio saugumo sąvokos daugiadimensiškumą (angl. multidimensional) pažymi ir Florian Baumann iš Miuncheno universiteto. Savo studijoje „Energetinis saugumas kaip daugiadimė sąvoka“ (angl. Energy security as multidimensional concept) mokslininkas išskiria šias dimensijas arba matmenys:

- užsienio politikos matmuo;
- ekonominis matmuo;
- geopolitinis matmuo;
- saugumo politikos matmuo.³²

F. Baumano teigimu, lygiai taip pat, kaip energetika vienaip ar kitaip įtakoja kiekvieną iš mūsų gyvenimo sričių – taip pat, aukščiau pateikti matmenys daro įtaką saugiam ir nenutrūkstamam energijos tiekimui. Tačiau tuo pat metu, negalima pamiršti, kad čia naudotina ir „persiliejiama“ sąvoka. Visos šios dimensijos gali kartu veikti šalies energetinę saugumo

³⁰ Sanam S. Haghighi, Energy Security. The External legal relations of the European Union with major oil and gas supplying countries //Oxford Portland: Hart Publishing, 2007 p. 37-38.

³¹ B. Buzan. Žmonės valstybė ir baimė, Vilnius: Eugrimas, 1997, p. 188.

³² Florian Baumann, Energy security as multidimensional concept // Research Group of European Research, No. 1, 2008, p.5 //http://www.cap.lmu.de/download/2008/CAP-Policy-Analysis-2008-01.pdf [Žiūrėta 2009 06 20].

politiką.³³ Tokia daugiamatiškumo prieiga energetinio saugumo studijose, leidžia į šią saugumo sritį žvelgti plačiau, įtraukiant naujus kintamuosius, tirti jų tarpusavio sąveiką. Remiantis aukščiau pristatytų autorių nuomone – taip, kaip pvz. geopolitinė padėtis gali nulemti šalies užsienio politikos kryptį, ji gali tam tikra dalimi nulemti ir jos energetinio saugumo taktikos pasirinkimą. Tas pats pasakytina ir apie kitus pristatytus matmenys. Viena yra akivaizdu, energetinis saugumas seniai peržengė vien tik ekonominės gerovės klausimų sritį. Dar daugiau, ši daugiamatė saugumo sritis peržengė ir vidaus politikos ribas – tapdama viena iš pagrindinių užsienio politikos grandžių.

Todėl sekančioje šio skyriaus dalyje bus pristatoma vyraujanti (šiandieninėse energetinio saugumo studijose) paradigma, paaiškinanti energetinio saugumo vietą valstybių tarptautinių santykių lygmenyje.

2.2. Energetinė tarpusavio priklausomybė. Naujoji Energetikos paradigma

Šiandieninės energetinio saugumo studijos vis dažniau naudoja energetinės tarpusavio priklausomybės sąvoką. Sąvoka vartojama ne tik šalių ar pusių importuojančių, ar eksportuojančių energetinius resursus santykiams apibrėžti – tai alternatyvus požiūris, į energetinio saugumo sritį, įtraukiantis tiek globalius aktorius (tokius kaip šalys), tiek ir verslą, politikos dalyvius, interesų grupes, kitus įtakingus dalyvius.

Pats terminas atsiranda perkonstruojant iki šiol daugiausiai vartotą, energetinės priklausomybės sąvoką. Žinia, kad dauguma šalių nepasiturinčių gamtinių energetinių išteklių resursų yra priverstos šias žaliavas ar jau pagamintus energetinius produktus importuoti. Vienai šaliai eksportuotojai monopolizavus regiono rinką, natūraliai iškyla ekonominė, vėliau ir iš to galinčios sektį politinės priklausomybės rizika. Tačiau, kaip jau buvo minima anksčiau, šiandieninė energijos resursų rinka tai kintantis, dinamiškas procesas. Šiuolaikinės technologijos paremtos solidžiomis investicijomis gali leisti pvz. Kaspijos jūros baseino naftą eksportuoti į

³³ Baumann F., Energy security as multidimensional concept, p. 5.

Lenkiją, nors geografiškai artimesniu partneriu būtų Rusijos Federacija. JAV CSIS³⁴ (Centre for Strategic and International Studies) Energetinio ir Nacionalinio saugumo specialistai Frank Verrastro ir Sarah Ladislaw nagrinėdami energetinės tarpusavio priklausomybės fenomeną pateikia apibrėžimą :

„Visi energijos gamintojai/eksportuotojai ir vartotojai/importuotojai yra susieti abipuse priklausomybe. Visi jie yra pažeidžiami bet kuriuo metu, visur, dėl kiekvieno įvykio turinčio įtakos pasiūlai ar paklausai.“³⁵

Tokia tarpusavio priklausomybė, kokią mato šie autoriai formavosi dešimtmečiais. Kaip palanki terpė tam atsirasti – šaltasis karas ir jo pamokos, rinka ir be jokios abejonės šalių geopolitiniai strategavimai. Negalima vienareikšmiškai teigti, kad toks modelis yra kažkuo ydingas ar pavojingas šalių nacionaliniams interesams, ekonominiam saugumui. Rezultatas labiau panašus į bendrą, neoficialų susitarimą ar valdžios ir verslo kompromisą. Vis dėlto, terminas „priklausomybė“ išlieka, o tai reiškia, kad kartu su juo ir įtampos laukas, keliantis šalių užsienio politikos formuotojams vis sudėtingesnių iššūkių. Tas išliekantis, ir jautrus „priklausomybės“ faktorius skatino toliau kurti savotišką ekonominio bei nacionalinio saugumizavimosi schemą.

„Naująją energetikos paradigmą“ pasauliui pristatė JAV mokslininkai. Tą nesunku suprasti, žinant, kad būtent ši šalis yra kartu ir stambiausia pasaulio ekonomika ir didžiausia energijos išteklių sunaudotoja. JAV mokslininkų pristatyta paradigma, dažniausiai vaizduojama kaip trikampis, kurio viršūnės apibūdina tam tikras sąsajas tarp ekonominių, saugumo bei aplinkosauginių tikslų.

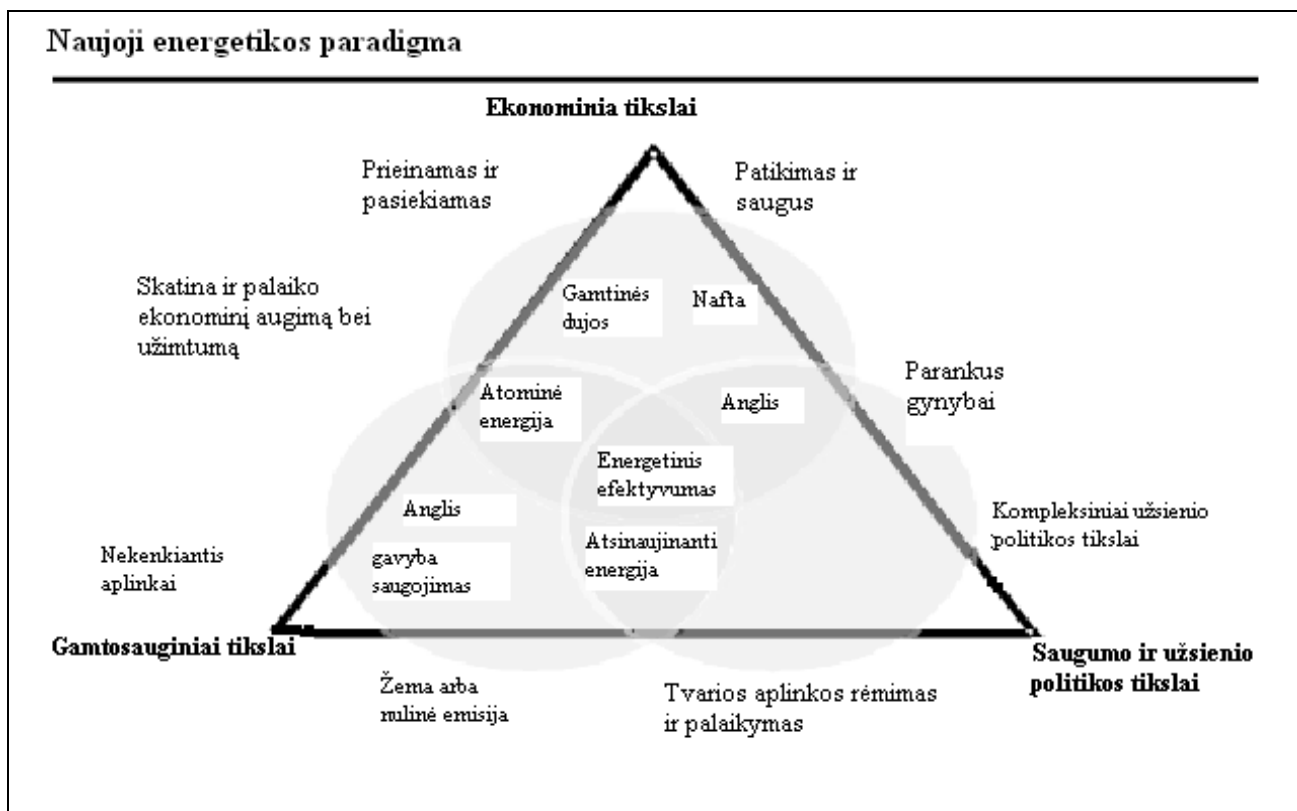
Vaizduojamas trikampis, tampa savotiška užsienio politikos žingsnių energetinio saugumo link matrica. Siekiant kuo didesnės energetinės nepriklausomybės, šalis privalo pirmiausiai stengtis mažinti energetinių resursų poreikius, diversifikuoti gaunamus energetinius resursus ir jų gavybos kanalus, plėsti ir apsaugoti reikiamą infrastruktūrą bei tinkamai pasinaudoti geopolitiniais ryšiais.³⁶

³⁴ JAV Strateginių ir Tarptautinių Studijų Centras, vadinamasis „think-tank“ (liet.) „smegenų centras“ įkurtas šaltojo karo metu, 1962 metais // <http://csis.org/about-us> [Žiūrėta 2009 05 20].

³⁵ Frank Verrastro, Sarah Ladislaw, Providing energy security in an interdependent world // The Washington Quarterly, Autumn 2007, p. 97.

³⁶ Verrastro F., Ladislaw S., Providing energy security in an interdependent world, p. 101.

1. pav. Naujoji energetikos paradigmą

Šaltinis: Verrastro F., Ladislaw S., Providing energy security in an interdependent world, p. 102.

Persikeldami iš JAV į Europą matome, kad čia pastaruoju metu išsivysta ta pati energetinio saugumo problemų analizės tradicija. Kalbėdamas apie Europos Sąjungos energetinį saugumą, dr. S. Haghghi (knygoje: angl. Energy Security. The External legal relations of the European Union with major oil and gas supplying countries) operuoja abipusės (“mutual – interdependency“) priklausomybės sąvoka.³⁷ Pasak autoriaus, tokios sistemos kūrimas reikalauja daug pastangų, o efektyvaus bendradarbiavimo įkūrimas suprantamas kaip ES šalių tarpusavio santykiai ir bendrijos ryšiai su trečiosiomis energetinius išteklius teikiančiomis šalimis. Kuriant šią strategiją stengiamasi įtvirtinti suvokimą, kad būtinybė importuoti energetinius išteklius iš trečiųjų šalių neturi būti *a priori* vertinama kaip grėsmė energetiniam ES saugumui. Tuo pačiu,

³⁷ Sanam S. Haghghi, Energy Security. The External legal relations of the European Union with major oil and gas supplying countries // Oxford Portland: Hart Publishing, 2007, p. 37-38.

pabrėžiama suderintos ir ilgalaikės, bendros ES šalių narių bendradarbiavimo energetinio saugumo klausimais strategijos poreikis.

Apibendrinant galima pastebėti, kad tarpusavio priklausomybės paradigma gali būti apibūdinama, kaip tam tikras, naujas *mes ir jie* santykio apibrėžimo rezultatas. Valstybė priversta suvokti save kaip vieną iš daugelio šio sudėtingo proceso dalyvių. Energetinis saugumas tampa viršnacionaline, universaliąją siekiamybe. Dar daugiau, šios siekiamybės įgyvendinimas reikalauja bendrų visų dalyvių pastangų. Taip sukuriamą visiškai naują energetinio saugumo santykių kokybę. Nuo šiol, šie santykiai vertinami bendrumo, bendradarbiavimo arba partnerystės terminais. Energetinis saugumas tampa tinkamai įgyvendintų valstybės užsienio ryšių rezultatu.

3. Lietuvos valstybinio identiteto kaita

3.1. Kaip mes suvokėme Lenkiją

Teorinėje dalyje darbo dalyje pristatytas identiteto naratyvo ir valstybės saugumo ir užsienio politikos santykis lėmė tolesnę tyrimo eigą. Tolesniuose darbo skyriuose pirmiausiai bus tiriamos lietuviškoji identiteto kaitos tendencijos. Pradžioje, trumpai pristatomas ir nagrinėjamas pradinis nepriklausomybės atgavimo laikotarpis – dažnai mokslininkų įvardijamas kaip *sugrįžimo į Vakarų Pasaulį* etapas. Toliau, pristatomas šio darbo tyrimui svarbiausias – naujojo Lietuvos identiteto pasirinkimo laikotarpis, etapas po Lietuvos įstojimo į ES ir NATO.

Pirmojoje tyrimo dalyje, įvertinus Lietuvos valstybinio identiteto pokytį bus stengiamasi atsakyti į klausimą – kas paskatino būtent tokią transformacijos kryptį. Tuo pačiu, kodėl antrajame lietuviškojo identiteto formavimosi etape – kaimyninė Lenkija įgavo tokį svarų strateginės partnerės vaidmenį. Visa tai, leis sekančiuose tyrimo dalyse nuosekliau įvertinti identiteto poveikį Lenkijos ir Lietuvos energetiniam bendradarbiavimui.

Lietuvos valstybės identiteto kaitos tyrimas turi būti siejamas su keliais pereinamojo laikotarpio aspektais. Pirmiausiai, politine ir socialine valstybinio gyvenimo kaita, geopolitinės šalies orientacijos pasikeitimu, užsienio ir saugumo politikos prioritetų nustatymu. Žvelgiant atgal ir vertinant pastaruosius 20 metų galima pastebėti, kad lietuviškojo identiteto aktualizacijas galima (labai bendrai) padalinti į dvi sąlygines fazes – „grįžimo į Vakarus“ ir „regiono lyderės“ etapas.³⁸ Pasibaigus šaltajam karui, Lietuvai žengiant pirmuosius savarankiškus žingsnius, jau buvo nubrėžti pagrindiniai šalies užsienio saugumo siekiai – narystė NATO ir ES. Šalies politinis elitai, viešasis diskursas ir akademinė bendruomenė kėlė *sugrįžimo į Europą* postulata. Noras pasitraukti iš vadinamosios *skeveldrų juostos*³⁹ į Vakarus tapo varomąją Lietuvos užsienio politikos jėga.

³⁸ Jonavičius L., Geopolitical Projections of The New Lithuanian Foreign, p. 17.

³⁹ Geopolitikos mokslo srities terminas, aiškinamas kaip: regionas, kuriame geopolitiniai veikėjai galynėjasi dėl įtakos (pvz.: Artimieji ir Vidurio Rytai) //http://www.istorija.lt/html/geopolitikos2005_ivadas.html [Žiūrėta 2009 09 10].

Taip 1992 metais, Krašto apsaugos ministerija kartu su Filosofijos sociologijos ir teisės institutu sudarė sutartį dėl Lietuvos Respublikos saugumo koncepcijos parengimo.⁴⁰ Nors mokslininkų parengtas projektas neatitiko tuometinio politinio elito lūkesčių (projektas nebuvo patvirtintas), galima teigti, kad šis dokumentas pakankamai simptomiskai išreiškia Lietuvos politinio identiteto tapsmo etapą. Nacionalinis saugumas projekte apibūdinamas kaip: „palankių sąlygų palaikymas piliečio, tautos ir valstybės interesams realizuoti, minimalizmuoti destabilizuojančias grėsmes ir pavojus“.⁴¹ Tokiomis grėsmėmis naudojamos tautos ir valstybės sąvokoms atskleisti. Svarbiausiomis išorės grėsmėmis įvardijamos – Rusijos Federacija, NVS ir Rytų Europos regiono nestabilumas, galintys būti potencialaus ekonominio ir finansinio nestabilumo priežastimis.⁴² Tokiu būdu, pradiniame bandyme konceptualizuoti Lietuvos nacionalinio saugumo sąvoką, lengvai apčiuopiamas bandymas konstruoti nepriklausomos nuo Rytų, savarankiškos valstybės identitetą.

Tolesniame *mes ir jie* saugumo santykių įvertinimo procese, Lietuvos identitetas iš „ne Rytų“ perauga į „Vakarų“ valstybės identitetą. Naujajame 1996 metų *Lietuvos nacionalinio saugumo pagrindų įstatyme* – sąvoka *mes* tai Lietuvos valstybė, suvokiama kaip: „neatskiriama Europos tautų bendrijos dalis, Europos Sąjungos šalis, Baltijos, Vidurio Europos ir Šiaurės valstybės, JAV“.⁴³ *Kiti* apibūdinami kaip „netvirtos demokratijos valstybės“, ką nesunku iššifruoti kaip - Rusijos ir NVS šalys.⁴⁴ Remdamasis auščiau įvardintu saugumo krypties pasirinkimu, politologas (LR Prezidentės patarėjas) Laurynas Janavičius, to meto Lietuvos identitetą pavadino „pasiskolintu iš šaltojo karo metais vyravusio geopolitinio diskurso“. Naujoji Lietuva identifiko save kaip Europos šalių šeimos narę transatlantiniais ryšiais susieta su Jungtinėmis Amerikos Valstijomis.⁴⁵ Ne mažiau svarbu yra ir tai, kad įstatymas sudarytas pagal iš esmės B. Buzan saugumo suvokimo modelį. Apibrėžiamos ir išvardinamos grėsmės valstybės teritoriniam vientisumui ir suverenitetui. Saugumas išskaidomas į politinį, karinį, ekonominį,

⁴⁰ Parengtas nacionalinio saugumo koncepcijos projektas 1994 metais išėjo atskiru leidiniu. Šaltinis: (Sud.) V. Bogdanavičius, Vilnius: Filosofijos, sociologijos ir teisės institutas, 1994 // Cituota iš: Miniotaitė, Jakniūnaitė, Lietuvos saugumo politika ir identitetas šiolaikinių saugumo studijų požiūriu p. 33.

⁴¹ Ten pat, p. 33.

⁴² Ten pat, p. 33.

⁴³ Lietuvos Respublikos Nacionalinio Saugumo Pagrindų Įstatymas, 1996 m. gruodžio 19 d. //Nr. VIII-49, Vilnius //http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=285559 [Žiūrėta 2009 07 15].

⁴⁴ Ten pat.

⁴⁵ Jonavičius L., Geopolitical Projections of The New Lithuanian Foreign, p. 18.

socialinį ir tautinį, kriminalinį sektorius, kas byloja apie plačią Lietuvos politinio elito orientaciją saugumo požiūriu.

Įvykdžiusi pradiniam etape sau keltus strateginius tikslus ir 2004 metais tapusi pilnateise NATO ir ES⁴⁶ nare, Lietuva susidūrė su tam tikru vakuumu savo užsienio ir saugumo politikoje. Ligšiolinė „grįžimo į Vakarus“ retorika neatitiko valstybės gyvenimo aktualijų. Todėl naujuoju Lietuvos identitetu buvo pasirinktas „Lietuvos regiono lyderės“ projektas. Pristatydamas naujosios Lietuvos užsienio politikos koncepciją, laikinai einantis LR Prezidento pareigas Artūras Paulauskas sakė: „Aš regiu Lietuvą – regiono lydere per narystės Europos Sąjungoje ir NATO kokybę, per aktyviai plėtojamus kaimyninius santykius. Matau Lietuvą kaip savotišką regiono centrą, o Vilnių – regiono sostinę.“⁴⁷ Išsakyta Lietuvos kaip regiono lyderės idėja vėliau buvo perimta daugelio Lietuvos politinio gyvenimo atstovų, perkelta į užsienio politiką nusakančius dokumentus ir strategijas, aptariama ir akcentuojama tarpvyriausybinių susitikimų ir konferencijų metu.⁴⁸

Deja, žvelgiant pragmatiškai į drąsią Lietuvos identiteto viziją, reikia konstatuoti, kad Lietuvos politinis elitas neakcentavo, arba vengė paminėti kas turėtų sudaryti vadinamąjį „regioną“ kurio lydere siekia tapti Lietuva. Kita problema, galima pavadinti ir tai, kad koncepcijos kūrimo metu, nebuvo įvertinta geopolitinė erdvė ir šalys galinčios turėti panašių „ambicijų“ kaip ir Lietuva.

Suprasdamas geopolitinio regiono apibrėžtumo problemą, LR užsienio reikalų ministras Antanas Valionis savo kalboje diplomatinų atstovybių vadovams teigė: „Lietuva be didesnių išlygų kol kas priskiriama tik mažiųjų Baltijos regionui. Kadaisė patys išskyrę Šiaurės ir Vidurio Europą, iki šiol taip ir neturime platesnės geografinės tapatybės. Todėl privalome išplėsti Baltijos regiono sąveiką su šiauriniais, pietiniais ir rytiniais kaimynais, kad suaktyvėję jų tarpusavio ryšiai didintų ir Lietuvos strateginę reikšmę.“⁴⁹ Kaip būdą praplėsti regiono tapatybę, A. Valionis pateikia siekį plėtoti strateginę partnerystę su Lenkija, Šiaurės ir Baltijos šešetuku – išskirdamas būtent Lenkiją kaip svarbiausią būsimos strateginės partnerystės dalyvę. Toks

⁴⁶ 2004 m. kovo 29 d. Lietuva tapo NATO (angl.) „North Atlantic Treaty Organization“, (liet.) „Šiaurės Atlanto Sutarties organizacija“ nare. 2004 m. gegužės 1 d. – Lietuvos stojimo į Europos Sąjungą diena.

⁴⁷ Laikinojo prezidento A. Paulausko kalba Vilniaus universitete 2004 m. gegužės 24 d. //Naujoji Lietuvos užsienio politika //http://www.urm.lt/data/2/LF51152557_Paulauskokalba.htm [Žiūrėta 2005 10 18] //Cituota iš: Gražina Miniutaitė, Europos Normatyvinė Galia ir Lietuvos Užsienio Politika //Politologija, 2006, 3/(43), p. 12.

⁴⁸ Jonavičius L., Geopolitical Projections of The New Lithuanian Foreign, p. 19.

⁴⁹ Užsienio reikalų ministro Antano Valionio kalba Lietuvos Respublikos diplomatinų atstovybių vadovams, Vilnius, 2004 m. Liepos 7 d. //www.lrs.lt/docs2/RJUCOHEB.DOC [Žiūrėta 2009 09 20].

Lietuvos pasirinkimas atrodo pakankamai dviprasmiškas ir sunkiai paaiškinamas. Ilgus dešimtmečius, nors negalima kalbėti apie tiesioginę Lietuvos ir Lenkijos šalių priešpriešą – galima pabrėžti pakankamai prieštarinę šių valstybių tarpusavio santykių charakterį. Lenkija, dažniausiai buvo suvokiama pokario laikotarpiu įsitvirtinusi terminais – kariniai šios šalies išpuoliai prieš Lietuvos teritorinį vientisumą, kultūrinė ekspansija, sąlygų diktavimas ir pan. Todėl, staigus Lietuvos užsienio politikos posūkis šios šalies link kelia klausimų dėl šio pasirinkimo. Atsakyti į šiuos klausimus bandoma sekančioje darbo dalyje, apžvelgiant Lenkijos, kaip Lietuvos strateginės⁵⁰ partnerės pasirinkimo aplinkybes.

3.2. Lenkija – strateginė Lietuvos partnerė

Lietuvos santykiai su Lenkija gali būti įvardinti kaip itin prieštaringi ir permainingi. Tačiau, į šį permainingumą verta pažvelgti per abiejų tautų valstybinio identiteto tapimo ir su tuo susijusios užsienio bei saugumo politikos prizmę. Darbe nagrinėti pasirenkamas tik naujausias Lietuvos-Lenkijos santykių etapas – po nepriklausomybės atkūrimo. Tam, kad darbo tyrimas nebūtų perkrautas pašaline istorinių faktų analize.

Pradžioje reikia pastebėti, kad nagrinėjant dviejų šalių tarpusavio santykių pobūdį, galima sąlyginai išskirti kelis etapus: (1990 metų kovas – 1991 metų rugpjūtis) besąlygiška Lenkijos parama Lietuvos nepriklausomybės siekiams (tiesa, išskyrus oficialų šalies pripažinimą), (nuo 1992 metų pradžios iki 1994 metų) kylanti įtampa ir tarpusavio priešiškus, galiausiai (nuo 1994 metų prasidėjęs) abiejų valstybių „suartėjimo“ ir bendradarbiavimo galimybių paieškos etapas.⁵¹

Pirmaisiais akibrokštais naujausioje dviejų valstybių santykių istorijoje galima įvardinti kilusius nesutarimus dėl Vilniaus krašto, kaip neatsiejamos Lietuvos dalies pripažinimo ir lenkų

⁵⁰ Dr. T. Janeliūno teigimu, teoriškai strateginė partnerystė yra viena intensyviausių dvišalio bendradarbiavimo formų. Ir nors, pasak jo, vieno konkretaus apibrėžimo turbūt negalima pateikti, vis dėlto, strateginiai partneriai yra viena kitos reikšmę pripažįstančios valstybės. Šios valstybės siekia stiprinti savo ryšius ir santykius visose srityse, nes tai suvokiama kaip geriausias būdas siekti nacionalinių (strateginių) tikslų. Paprastai tokie santykiai gali būti įtvirtinami dvišaliais susitarimais aukščiausiu lygiu ir specifinių sektorių bendradarbiavimo sutartimis. Pasak dr. T. Janeliūno – intensyvesnė dvišalių santykių forma, gali būti tik aljansas arba sąjunga. Šaltinis: Ieva Baubinaitė, Skirtingų požiūrių partneriai // Atgimimas, 2008, Nr.20, p. 12.

⁵¹ Miniotaitė, Jakniūnaitė, Lietuvos saugumo politika ir identitetas šiuolaikinių saugumo studijų požiūriu, p. 37.

mažumos padėties Lietuvoje. Tuometinis Lietuvos krašto apsaugos ministras Audrius Butkevičius, 1991 metų pabaigoje, Lenkiją pavadino „didžiausia grėsme Lietuvos saugumui“. Atsakydamas, Lenkijos Prezidentas Lech Valensa, savo laiške Vytautui Landsbergiui, abiejų valstybių santykius apibūdino kaip „artimus kritiškiems“.⁵² Dar radikalesni vertinimai teigė, kad tuometiniai Lietuvos-Lenkijos santykiai buvo dar prastesni nei prieš karą.⁵³ Toks pakankami negatyvus Lietuvos-Lenkijos santykių charakteris, turėjo labai didelės įtakos jaunos valstybės savęs suvokimo formavimuisi. Grįžtant prie žymiosios *mes* ir *jie* suvokimo takoskyros, galima pažymėti, kad būtent konfliktas dėl Vilniaus krašto ir lenkų mažumos problemos – tapo pirmosiomis Lietuvos savęs identifikavimo pamokomis, o atvira ir/ar tariama grėsmė teritoriniam šalies vientisumui tapo pagrindu besiformuojančiai užsienio ir saugumo politikai.

Pasak Prof. dr. Gražinos Miniotaitės ir dr. Dovilės Jakniūnaitės, negatyvi pradinio Lietuvos-Lenkijos santykių etapo dinamika, paskatino Lietuvos politinį elitą atsigręžti į tarpukario Lietuvos laikotarpį. Šio laikotarpio patirtis, bei Lenkijos politikų atsisakymas diskutuoti istoriniais klausimais – buvo vertinami kaip potenciali grėsmė Lietuvos valstybei. Todėl Lietuvos politinis diskursas vis labiau kryo Lenkijos grėsmės konstravimo link.⁵⁴ Vadinamoji Lenkijos grėsmė, skatino formuoti Lietuvos kaip tautiniais pagrindais atsikūrusios valstybės identitetą. Vertinant Lenkijos veiksnio įtaką Lietuvos valstybinio identiteto tapsmui, galima teigti, kad būtent šis veiksnys, didžia dalimi, formavo Lietuvos suverenumo tradicijas. Pirmieji savarankiški valstybės žingsniai buvo lydimi išorinės grėsmės teritoriniam ir politiniam saugumui. Vilniaus krašto pamoka – vertė greitai ir labai aiškiai formuluoti savo saugumo prioritetus, o Lietuvos lenkų klausimas – numatyti vidaus politikos principus.

Tačiau tuo pat metu, apibrėždama savo santykius su Lenkija, Lietuva privalėjo atrasti save ir platesniame kontekste – Europos mastu. Jauna valstybė susidūrė su esmine užduotimi – apibrėžti savo užsienio politikos prioritetus, tikslus ir kryptys (žinia, kad užsienio politika turėjo būti praktine naujos valstybės vizijos arba identiteto realizavimo programa). Kaip jau buvo minima anksčiau, aptariant Lietuvos valstybinio identiteto kaitą, to meto Lietuvos politinio elito pagrindine siekiamybe tapo *grįžimas į Europą* išreiškiamas keliais tikslais: narystė NATO, ES ir

⁵² E. Nekrašas, Lietuvos regioninis identitetas: kur mes esame? //Seminarai Atviros visuomenės kolegija. Vilnius: Vyturys, 1998, p. 99 //Cituota iš: Miniotaitė, Jakniūnaitė, Lietuvos saugumo politika ir identitetas šiuolaikinių saugumo studijų požiūriu, p. 37.

⁵³ V. Valionis, E. Ignatavičius, I. Bričkovskienė, From Solidarity to Partnership: Lithuanian-Polish Relations 1988-1998 //Lithuanian Foreign Policy Review, 1998, No 2, p. 13 //Cituota iš: Miniotaitė, Jakniūnaitė, Lietuvos saugumo politika ir identitetas šiuolaikinių saugumo studijų požiūriu, p. 37.

⁵⁴ Miniotaitė, Jakniūnaitė, Lietuvos saugumo politika ir identitetas šiuolaikinių saugumo studijų požiūriu, p. 37.

geri santykiai su kaimyninėmis valstybėmis.⁵⁵ Realizuojant pastarąjį tikslą, svarbiausiu žingsniu (Lenkijos-Lietuvos santykiuose) galima pavadinti 1994 metų Lietuvos-Lenkijos draugystės ir bendradarbiavimo sutarties pasirašymą. Jos preambulėje buvo pabrėžta:

„...skirtingai vertinamų gerų ir blogų mūsų valstybių istorijos puslapių suvokimas turi pasitarnauti tarpusavio supratimo įtvirtinimui besivienijančioje Europoje. Šiandien abi mūsų tautos jau yra susivienijusioje Europoje“.⁵⁶

Nesunku išskirti pagrindinį šio dokumento akcentą – tai bendroji ateitis Europoje. Šią viziją patvirtina tais pačiais 1994 metais rašytas Prezidento Algirdo Brazausko laiškas NATO generaliniam sekretoriui, kur Lenkija įvardijamas kaip Lietuvos „tiltas į Vakarus“.⁵⁷ Pažymėtina tai, kad tuo pat metu intensyvėja Lietuvos kaip Vidurio Europos valstybės politinio diskurso konstravimas, lydimas vis glaudesnio bendradarbiavimo su Lenkija.

Remiantis aukščiau išvardytomis aplinkybėmis, galima teigti, kad Lietuvos užsienio ir saugumo politikos pagrindiniu akcentu tapusi NATO ir ES integracija, savotiškai „užgožė“ neigiamą istorinę Lietuvos santykių su Lenkija patirtį. Sunku vertinti, kaip pasikeitė lietuvių kaip tautos požiūris į lenkus, tačiau valstybės lygiu šis persiorientavimas akivaizdus⁵⁸. Kitaip tariant, strateginės partnerystės idėja sutapo su naujosios Lietuvos kaip „regiono lyderės“ užsienio politikos strategijos pasirinkimu⁵⁹.

Vis dėlto, natūraliai kyla klausimas – kodėl būtent Lenkijai skiriamas prioritetas, strateginės partnerės vaidmuo? Kaip buvo minima anksčiau – Lietuva savo Europos integracijos kelio pradžioje priskyre save Baltijos, Šiaurės Europos ir Vidurio Europos regionui. Todėl, iš esmės jauna valstybė turėjo pakankamai platų potencialių strateginių partnerių pasirinkimą. Juo labiau, kad tarp pasirinkimo variantų atsidūrė ir Skandinavijos šalys. Vis dėlto, nuo pas narystės ES pradžios, tiek politinis, tiek akademinis šalies elitas išitraukė į teorinį ginčą – kurią kryptį

⁵⁵ Evaldas Nekrašas, Lithuanian Foreign Policy: Concepts, Achievements and Predicaments //http://www.lfpr.lt/uploads/File/2004-13%2014/Nekrasas.pdf [Žiūrėta 2009 06 30].

⁵⁶ BNS ir Lrytas, Lietuva ir Lenkija mini Abiejų Tautų Respublikos konstituciją, 2007 //http://www.lrytas.lt/-11780990701176363411-lietuva-ir-lenkija-mini-abiej%C5%B3-taut%C5%B3-respublikos-konstitucij%C4%85.htm [Žiūrėta 2009 08 10].

⁵⁷ Miniotaitė, Jakniūnaitė, Lietuvos saugumo politika ir identitetas šiuolaikinių saugumo studijų požiūriu, p. 37.

⁵⁸ Strategine partnere, Lenkija įvardijama dar nuo 1988 metų, prasidėjus Lenkijos „Solidarnosc“ ir Lietuvos „Sąjūdžio“ bendradarbiavimui. Tačiau realiai, Lenkijos kaip strateginės Lietuvos partnerės sąvoka, Lietuvos politiniame diskurse įsitvirtino pasirinkus ES ir NATO narystės kryptį. Dar labiau akcentuojama ir eskaluojama Lietuvos-Lenkijos strateginių partnerių idėja tapo Lietuvai įstojus į ES.

⁵⁹ Lietuvos ir Lenkijos strateginė partnerystė pradėta institucionalizuoti nuo 1997–ųjų. Tais metais, Lietuva ir Lenkija įsteigė tris bendras institucijas: Lietuvos ir Lenkijos Prezidentų konsultacinį komitetą, Seimų narių asamblėją ir Vyriausybės bendradarbiavimo tarybą.

pasirinkti, arba ką pasikviesti į partnerius? Apeinant gausias spekuliacijas šia tema, reikia išskirti Doc. dr. Nortauto Statkaus ir dr. Kęstučio Paulausko pateiktus siūlymus⁶⁰ – kuo turėtų vadovautis Lietuva rinkdamas savo strateginius sąjungininkus:

1) sąjunga turi būti galios požiūriu reikšminga, kad būtų galima efektyviai ginti savo nacionalinius interesus;

2) pageidautina, kad Lietuvos potencialių sąjungininkų interesai užsienio politikoje būtų suderinami ne tik trumpuoju, bet ir ilguoju laikotarpiu;

3) potencialių sąjungininkų interesai ir politika neturėtų prieštarauti Lietuvos prisišliejimo prie JAV geostrategijai;

4) būtų prasminga, kad silpninant *Mes-Kiti* dichotomiją, potencialius sąjungininkus su Lietuva sietų stipresni vienos ar kitos tapatybės saitai.

Kaip pažymi patys mokslininkai, vadovaudamasi šiais kriterijais Lietuva turėtų siekti strateginės partnerystės su Lenkija. Šios partnerystės pagrindiniai pranašumai būtų: reikšmingai padidėsianti Lietuvos struktūrinė galia ir ilgalaikių nacionalinių interesų suderinamumas, abiejų šalių geopolitinė orientacija į JAV ir bendras grėsmės šaltinis – Rusija. Pažymima taip pat, kad kliūtys tokios sąjungos kūrimui būtų gerokai mažesnės nei kitų galimų alternatyvų atveju. Anksčiau minėta orientacija į Šiaurės Europos regiono šalis, arba alternatyvi sąjunga su Vokietija - objektyviai nedidintų Lietuvos struktūrinės galios, net tam tikromis aplinkybėmis galėtų lemti politinės autonomijos praradimą. Kita vertus pabrėžiama, kad strategiškai bendradarbiaudama su Lenkija, Lietuva galėtų vykdyti aktyvią ir efektyvią ES ir kitą užsienio politiką. Lietuvos sąjungos su mažesnėmis valstybėmis ir sąjunga su strategine partnere Lenkija leistų užtikrinti tiek ekonominius, tiek strateginius užsienio politikos interesus – išlaikyti transatlantinę vienybę.⁶¹

Tai, kad Paulausko ir Statkaus pateiktais kriterijais buvo pasinaudota praktikoje, puikiai pailiustruoja faktas, kad galiojančioje 2005 metų Lietuvos Respublikos Nacionalinio Saugumo Strategijoje, strateginėmis Lietuvos partnerėmis įvardijamos tik dvi valstybės – JAV ir Lenkija⁶².

⁶⁰ Nortautas Statkus, Kęstutis Paulauskas, Lietuvos užsienio politika tarptautinių santykių teorijų ir praktikų kryžkelėje // Politologija, 2(42), 2006, p. 39.

⁶¹ Ten pat, p. 39.

⁶² Cit.: „*Strateginė partnerystė su Lenkijos Respublika*. Lietuvos Respublika plėtoja bendradarbiavimą su Lenkijos Respublika – strategine valstybės partnere. Šis bendradarbiavimas vyksta visais lygiais: tarp abiejų valstybių parlamentų, vyriausybių, įvairių institucijų, universitetų, vietos bei savivaldybių valdžios ir kitų nevyriausybinių institucijų, skatinančių visuomeninius santykius. Dėl savo geografinės padėties Lenkija laikoma svarbia grandimi integruojant Lietuvos Respublikos ūkio, informacinę, ryšių, transporto, energetikos infrastruktūrą į atitinkamas

Tokiu būdu, iš esmės lengvai apčiuopiamos pagrindinės Lietuvos užsienio politikos realizavo kryptys – transatlantinė integracija ir integracija su „Senąją Europa“ pasinaudojant strategine partneryste su Lenkija.

Kita vertus, nepaisant pakankamai deklaratyvaus dviejų valstybių strateginės partnerystės pobūdžio – Lietuvos politinis elitas jau tuo metu, priskyrė šiam bendradarbiavimui konkrečius projektus, o strateginį šalių bendradarbiavimą galima išskirti į tris sektorius: bendradarbiavimas ekonomikos, energetikos, transporto srityje (pasirinktas kaip prioritetas), politinis bendradarbiavimas (Europos Sąjungos, NATO, kitų tarptautinių organizacijų plotmėje, Rytų politikos srityje) ir galiausiai humanitarinė sritis – kultūra, turizmas, jaunimo mainai, tautinių mažumų klausimai.⁶³ Siekdama glaudesnio bendradarbiavimo pirmajame, Lietuva pakvietė Lenkiją prisijungti prie branduolinės jėgainės reaktoriaus įrengimo projekto,⁶⁴ „via-baltica“ ir „rail-baltica“ projektų realizavimo. Tačiau bene didžiausio atgarsio sulaukė, Lietuvos-Lenkijos elektros tilto projektas, turėjęs apjungti dviejų šalių elektros energijos sistemas, kurio realizavimas vis dar paliekamas politinių debatų lygmenyje. Tačiau plačiau, darbo tyrimui svarbūs bendradarbiavimo energetikos srityje aspektai, bus aptariami sekančiuose tyrimo dalyse – aptariant Lietuvos-Lenkijos partnerystę energetikos klausimais.

Vis dėlto, vertinant Lietuvos valstybinio identiteto tapsmo ir Lenkijos kaip strateginės partnerės pasirinkimo procesų aplinkybės – galima pastebėti, kad šie procesai labai glaudžiai susiję. Kaip nebūtų keista, pagrindinį vaidmenį šiems procesams apjungti suvaidino pakankamai elementari saugumo geopolitika. Istorinė Lietuvos patirtis aiškiai nurodė jaunos valstybės saugumo politikos kryptys. Šios savo ruožtu, jokiomis aplinkybėmis nebuvo siejamos su Rytų didžiosios kaimynės įtakos zonos šalimis bei juo labiau su pačia Rusijos Federacija. Tokia „apsisaugojimo“ arba „atsiribojimo“ nuo Rytų taktika vertė konceptualizuotis ieškant būdų didinti savo struktūrinę galią. Todėl, patikimiausiu/tinkamiausiu buvo pasirinktas NATO ir ES integracijos scenarijus, užtikrinsiantis Lietuvai ne tik saugumo užtikrinimą, be it ekonominių, politinių interesų plėtros galimybes. Tuo pat metu, artimiausiu partneriu ir „pagalbininku“ šiems siekiams įgyvendinti, buvo matoma (tuo metu labiau su Vakarų Europa suartėjusi ir struktūriškai

Europos Sąjungos sistemas.“ Šaltinis: LRS 2005 m. sausio 20 d. nutarimas Nr. X-91 „dėl Nacionalinio Saugumo Strategijos Patvirtinimo priedo pakeitimo“ // Valstybės Žinios, 2002, Nr. 56-2233, Vilnius // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=249438&p_query=&p_tr2= [Žiūrėta 2009 07 15].

⁶³ Ieva Baubainaitė, Skirtingų požiūrių partneriai // Atgimimas, 2008, Nr. 20, p. 12.

⁶⁴ LR Ministras Pirmininkas Gediminas Kirkilas, 2006 metų liepos vizito į Lenkiją metu informavo, kad Lietuva kartu su Latvija ir Estija ketina statyti naują Atominės elektrinės branduolinį reaktorių Lietuvoje, kviesdamas Lenkiją prisijungti prie šio branduolinės reaktoriaus įrengimo projekto.

stipresnė) Lenkija. Galima daryti prielaidą, kad strateginės partnerystės su Lenkija idėja labiausiai kurstė ne tiek bendra istorinė patirtis, kiek pakankamai pragmatiniai argumentai. Pirmiausiai – Euroatlantinė integracija, arba kitaip tariant bendrų draugų ir priešų rinkinys. Taip pat, pradiniam bendrų santykių kūrimo etape – Lenkijos demonstruotas prielankumas Lietuvai ir jos siekiams. Galiausiai – elementari geografija. Tuometiniam Lietuvos politiniam elitui, būtent šis geografinis artumas sufleravo, kad Lenkija ne tik politinė, bet ir fizine prasme buvo vienintelis Lietuvos „tiltas“ į Europą.

4. Lietuvos energetinis saugumas bendrosios valstybės saugumo politikos kontekste

Prieš pradėdant kalbėti apie Lietuvos energetinio saugumo klausimus, verta sugrįžti prie teorinėje darbo dalyje aptartos „tarpusavio priklausomybės“ paradigmos. Kaip jau buvo aptarta, paradigma pradėjo formuotis nagrinėjant energetinio ir politinio saugumo sąsajas. Pagrindine problema, nuo pat energetinių santykių atsiradimo pradžios, tapo koja kojon su šiais santykiais žengianti politinio manipuliavimo grėsmė. Šios minties pailiustravimui, puikiai tinka ir Lietuvos atvejis. Kaip žinia, tiek sovietmečiu, tiek ir keliasdešimt metų po nepriklausomybės atgavimo – Lietuva buvo visiškai priklausoma nuo vienintelio energetinių išteklių tiekėjo – Rusijos Federacijos. Suvokdama egzistencinę šių išteklių svarbą Lietuvos ekonomikai – RF turėjo labai svarbų kozirį konstruojant ir politinius ryšius su Lietuva. Todėl, *grįžtanti į Vakarus* Lietuva pradėjo ieškoti galimybių atsikratyti šio savo „Achilo kulno“ – ieškodama alternatyvių energijos išteklių tiekimo kanalų bei patikimesnių partnerių užtikrinant šalies energetinį saugumą. Galima taip pat teigti, kad lietuviškasis energetinio saugumo scenarijus buvo vykdomas pagal iš esmės B.Buzan saugumo koncepcijos modelį. Sunku pasakyti, ar Nacionalinio Saugumo Pagrindų Įstatymo⁶⁵ gaires formavę politikai vadovavosi šio teoretiko išvalgomis. Vis dėlto, nesunku išvelgti ryškų panašumą tarp Kopenhagos mokyklos teorijos ir lietuviškosios energetinio saugumo sampratos aktualizacijos. Šiems teiginiams pagrįsti, reikėtų pasitelkti Nacionalinio Saugumo Pagrindų Įstatymo ir Nacionalinės Energetikos Strategijų santykio lyginamąją turinio analizę – padėsiančia atsakyti, kokia vieta buvo priskiriama energetinio saugumo užtikrinimui bendrosios nacionalinio saugumo politikos kontekste.

Nuo dešimtojo deš. pradžios, Lietuvoje buvo priimtos keturios Nacionalinės Energetikos Strategijos (toliau tekste NES). Nacionalinė saugumo strategija (toliau tekste NSS) buvo tvirtinama du kartus – 2002 ir 2005 metais.⁶⁶ Nacionalinio Saugumo Pagrindų Įstatymas – paskelbtas 1997 metais, o aktuali jo 2008 m. kovo 3 d. redakcija galioja iki šiol. Tačiau šiame skyriuje, daugiausiai bus analizuojamos naujausios Energetikos Strategijos ir jau minėtas galiojantis Nacionalinio Saugumo Pagrindų Įstatymas. Šie dokumentai pasirenkami siekiant pateikti aktualų nagrinėjamos problemos vertinimą. Be to, būtent pastarosiose Energetinio

⁶⁵ Lietuvos Respublikos Nacionalinio Saugumo Pagrindų Įstatymas //Valstybės Žinios, 1997, NR.2 //http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=285559 [Žiūrėta 2009 09 10].

⁶⁶ Galiojanti Nacionalinio Saugumo Strategija //2005 m. sausio 20 d., N. X-91 //www.lrs.lt

Saugumo Strategijose atsiranda ryškus akcentas į Lietuvos-Lenkijos bendradarbiavimą siekiant užtikrinti Lietuvos energetinį saugumą.

Dar prieš stojimą į ES (1999 metais) parengtoje NES Lietuvos bendradarbiavimas su Lenkija apibrėžiamas pakankamai lakoniškai. Svarbiausiu akcentu, kalbant apie šalių santykius, šioje NES redakcijoje, galima įvardinti Lietuvos siekį: „pastatyti galingą jungtį su Lenkija integracijai į Vakarų Europos valstybių elektros energetikos sistemą ir tuo užtikrinti Lietuvos elektros energetikos sistemos darbo patikimumą, nuosekliai mažinant priklausomumą nuo Rusijos elektros energetikos sistemos (EES)“⁶⁷ Tačiau didžiausias dėmesys, kalbant apie energetinį saugumą, vis dėlto, teikiamas Ignalinos Atominei Elektrinei, o energetinio saugumo užtikrinimo garantu buvo matomas – nuolatinis šios elektrinės patikimumo ir saugumo užtikrinimas. Nesunku pastebėti, kad šioji strategija paprasčiausiai atspindėjo realią Lietuvos energetinio ūkio padėtį. Tuo metu, derybos su ES dėl Ignalinos uždarymo jau buvo vykdomos. Dar daugiau, jau buvo sutarta dėl pirmojo Ignalinos AE bloko uždarymo iki 2005 metų. Tačiau nesunku suprasti, kad Lietuvos valdantieji turėjo didžiulių lūkesčių dėl palankios derybų baigties. Buvo tikimasi, kad saugumo AE užtikrinimas ir visų ES normatyvų įgyvendinimas leis Lietuvai ilgiau išlikti atominės energetikos šalimi. Gal būtent dėl šios priežasties, tuo metu, pietinė kaimynė Lenkija – nebuvo suvokiama kaip gyvybiškai svarbi partnerė užtikrinant energetinį šalies saugumą.

Tačiau situacija pakankamai greitai pakito. Sekančią 2002 strategiją galima drąsiai pavadinti – „proeuropietiška“, dėl joje aiškiai pažymimų šalies energetinės ir užsienio politikos krypčių. Skaitant strategijos tekstą, matyti, kad Lietuva suvokia *save* kaip ES bendros energetinės sistemos dalį. Tai geriausiai parodo strategijoje formuluojami tikslai: „Nustatant pagrindinius Nacionalinės Energetikos Strategijos tikslus, buvo atsižvelgta į Europos asociacijos sutarties, Energetikos chartijos sutarties, kitų tarptautinių sutarčių ir Europos Sąjungos direktyvų esminius reikalavimus bei nuostatas energetikos srityje, taip pat į Europos Sąjungos bei atskirų jos šalių narių energetikos politikos formavimo principus ir nuostatas“.⁶⁸ Šioje NES taip pat, jau aiškiai nurodoma, kad antrasis Ignalinos AE blokas sustos 2009 metų pabaigoje – palikdamas didžiulį galvosūkį Lietuvos politikams. 2002 metų NES redakcijoje pradėdama aktyviai ieškoti

⁶⁷ LRS 1999 m. spalio 5 d. nutarimas Nr. VIII-1348 „Dėl Nacionalinės Energetikos Strategijos Patvirtinimo“, Vilnius //http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=88074 [Žiūrėta 2009 08 20].

⁶⁸ LRS 2002 m. spalio 10d. nutarimas NR. IX-1130 „Dėl Nacionalinės Energetikos Strategijos Patvirtinimo“, Vilnius, //http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=188456 [Žiūrėta 2009 07 19].

alternatyvių Lietuvos energetinių poreikių patenkinimo scenarijų. Vienu ir bene svarbiausiu iš jų – energetinė jungtis su Lenkija, leisianti Lietuvai integruotis į bendrąją Europos energetinį tinklą. Tačiau tuo pat metu, šioje NES redakcijoje pažymima, kad Lietuvos energetinis ūkis siekia būti integruotas tiek į Vakarų tiek į Rytų energetikos sistemas. Todėl nepaisant šios strategijos Vakarietiškos krypties, paliekamas rezervas kalbant apie energetinį bendradarbiavimą su Rytų partneriu.⁶⁹

Galiausiai, 2007 metų sausio 18 dieną, Seimas patvirtino naujausią NES ir paragino Lietuvos Vyriausybę iki 2007m. gegužės 1d. parengti strategijos įgyvendinimo veiksmų ir programų planą, pateikti jį Seimui susipažinti ir nuomonei pareikšti. Todėl, kad kalbama apie galiojančią NES, ją verta aptarti plačiau – siekiant išsiaiškinti kaip šioje strategijoje atsispindi Lietuvos nacionalinio saugumo aspektai bei energetinio saugumo užtikrinimo kryptys.

Grįžtant prie Lietuvos Nacionalinio saugumo pagrindų įstatymo – šiame dokumente randame įtvirtintą nuostatą, kad stiprinti nacionalinį saugumą yra aukščiausias Lietuvos vidaus ir užsienio politikos tikslas.⁷⁰ Taip pat, keliamas reikalavimas, kad atskirų valstybės sričių ilgalaikio funkcionavimo strategijos (taigi ir energetikos strategija) privalo remtis nacionalinio saugumo pagrindų nuostatomis, o energetikos sektorius įvardytas kaip strategiškai svarbus nacionaliniam saugumui. Pažymėtina yra tai, kad ankstesnėse Lietuvos energetikos strategijose nacionalinio saugumo sąlygojami uždaviniai būdavo įvardijami bendrais bruožais, tačiau konkrečių sprendimų įgyvendinimas nebūdavo akcentuojamas. Tuo metu, nors visose kitose srityse buvo vykdoma sparti Lietuvos integracija į ES ir NATO, energetikos sektorių integracija buvo paliekama „antrame plane“. (Tikriausiai todėl, nepaisant to, kad Lietuva ir kitos dvi Baltijos Valstybės yra Europos Sąjungos ir NATO narės, integravusios savo ekonomikas ir gynybos sistemas į europines ir transatlantines sistemas, jų energetiniai sektoriai iki šiol išlieka vieninteliai į Rusiją integruoti viešieji sektoriai)⁷¹.

⁶⁹ Šią Lietuvos energetinio ūkio situaciją galima pakomentuoti remiantis teorinėje dalyje pristatytais D. Campbell teiginiais. Kalbant apie identitetą – viskas aišku – „mes Europiečiai“. Institucionalizavome savo valstybinį identitetą remdamiesi pagrindinės grėsmės įvardijimu – Rusijos Federacijos įtaka politinė, ekonomine, kultūrine prasme. Be to, ši orientacija yra tokia stipri, kad jos negali pakeisti net ir su ja atsiradusi Ignalinos AE uždarymo problema. Todėl, atsiranda būtinybė iš naujo „persvarstyti“ savo užsienio politikos principus, ieškant būdų užtikrinti valstybės saugumą nenuklystant nuo pasirinkto kelio.

⁷⁰ Lietuvos Respublikos Nacionalinio Saugumo Pagrindų Įstatymas //Valstybės Žinios, 1997, NR.2-16 //http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=285559 [Žiūrėta 2009 09 10].

⁷¹ Česlovas Stankevičius, Nacionalinio saugumo aspektai Lietuvos energetikos strategijoje //Pranešimas *Lietuvos ir Baltijos Valstybių energetikos strategijų aptarimo* seminare, //<http://www.elektroklubas.lt/pdf/IAE/%20Stankev.pdf> [Žiūrėta 2009 07 20].

Galiojančioje NES⁷² yra išskiriama, kad grėsmės Lietuvos energetiniam saugumui yra dvejopo pobūdžio:

- a) Bendros grėsmės visoms Europos Sąjungos narėms;
- b) Grėsmės būdingos Lietuvai, Latvijai ir Estijai.⁷³

Pastarosios susiję su iš praeities paveldėtais ir dar neatpalaiduotais energetikos sektorių integraciniais saitais su Rusija. Kaip vieną iš svarbiausių galiojančios NES numatomų pokyčių galima įvardinti tai, kad ankstesnės Lietuvos energetikos strategijos vis dėlto, buvo grindžiamos nuostata, kad Lietuvai pakaktų dalinės integracijos į Vakarų sistemas, kartu išsaugant dalinę integraciją į Rytų sistemas. Dabartinė strategija vienareikšmiai numato Lietuvos elektros ir dujų sektorius kompleksiskai integruoti į Europą, ir tokiu būdu panaikinti Lietuvos energetinę izoliaciją bei užbaigti Lietuvos euroatlantinę integraciją.⁷⁴

2007 metų strategija taip pat nustato, kad Lietuva didesnio energetinio saugumo sieks trimis lygmenimis:

- a) Europos Sąjungos;
- b) Regioniniu;
- c) Nacionaliniu lygmeniu⁷⁵.

⁷² Galiojanti NES pabrėžia, kad Lietuvos energetinis saugumas yra nacionalinio saugumo dalis. Strategija energetinio saugumo turinį apibrėžia kaip visumą sąlygų, užtikrinančių tradicinių ir atsinaujinančių pirminių energijos šaltinių įvairovę, energijos tiekimo įvairovę ir patikimumą bei nepriklausomybę nuo monopolinio tiekėjo diktato, energijos prieinamumą vartotojui priimtinomis kainomis konkurencijos sąlygomis funkcionuojančioje energijos rinkoje. Kas yra itin svarbu – strategija grindžiama samprata, kad energetikos politika neatskiriama nuo užsienio ir saugumo politikos. Šaltinis: LRS 2007 sausio 18 d. nutarimas Nr. X-1046 „Dėl Nacionalinės Energetikos Strategijos Patvirtinimo“ //http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=291371 [Žiūrėta 2009 09 10].

⁷³ LRS 2007 sausio 18 d. nutarimas Nr. X-1046 „Dėl Nacionalinės Energetikos Strategijos Patvirtinimo“ //http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=291371 [Žiūrėta 2009 09 10].

⁷⁴ Ten pat.

⁷⁵ Nacionaliniu lygiu numatoma spręsti pirminės energijos šaltinių plėtros ir energijos išteklių balanso uždavinius. Strategija numato iki Ignalinos atominės elektrinės uždarymo 2009 m. skirti dideles investicijas į elektros gamybos pajėgumų modernizavimą Lietuvos elektrinėje Elektrėnuose ir nuo 2010 m. joje gaminti didelius energijos kiekius. Tačiau šis sprendimas reiškia, kad dujiniu kuru gaminamos elektros energijos lyginamoji dalis bendroje energijos gamyboje padidės kelis kartus. Nuo tada, kai Lietuvai teko išsipareigoti uždaryti Ignalinos atominę elektrinę, dujų tiekimo Lietuvai sąlygos ženkliai pablogėjo. Tada dar nebuvo akivaizdu, kad padidėjusi elektros gamyba, naudojant dujinį kurą sukels ne tik energijos kainų šuolį, bet ir padidins priklausomybę nuo (RF kompanijos) „Gazprom“ bei sumažins Lietuvos apsirūpinimo energija patikimumą iki bus įgyvendinti strategijoje numatyti sprendimai – pastatyti Elektros perdavimo tiltą su Lenkija ir naują atominę elektrinę //Cituota iš: Česlovas Stankevičius, Nacionalinio saugumo aspektai Lietuvos energetikos strategijoje //Pranešimas *Lietuvos ir Baltijos Valstybių energetikos strategijų aptarimo* seminare, Vilnius, 2007 //http://www.elektroklubas.lt/pdf/IAE/%20Stankev.pdf [Žiūrėta 2009 07 20].

Tuo pat metu, verta pažymėti, kad prie nacionalinio lygmens energetinių problemų sprendimo priskirtina atsinaujinančių energijos šaltinių plėtra, kuri taip pat aptariama galiojančioje NES redakcijoje. Tačiau pastaroji Lietuvos energetinio ūkio plėtros kryptis aptariama labai lakoniškai. Tuo pat metu, pateikiama statistika parodo

Todėl, kad darbe Lietuvos energetinis saugumas tiriamas atsižvelgiant į Lietuvos-Lenkijos santykius energetikos srityje – darbo tyrimui aktualiausi Europos Sąjungos ir regioninis lygmuo. Pastaruoju atveju, NES numatoma remtis partneryste ir kooperacija, kurios palengvintų bendrų regiono valstybėms, saugumo stiprinimo uždavinių sprendimą. Ypatingai reikėtų pažymėti, kad dabartinėje strategijoje, pirmą kartą pabrėžiama ne vien regioninės partnerystės su Baltijos Valstybėmis svarba, bet ir suteikiama strateginė reikšmė Lietuvos Lenkijos energetinei partnerystei, ypač elektros energijos ir dujų sektoriuose. Kartu pabrėžiama elektros perdavimo jungčių su Skandinavijos šalimis svarba.⁷⁶

Kalbant apie Europos Sąjungos lygmenį pažymima, kad Lietuvos energetikos sektorių integracijos sėkmingam įgyvendinimui būtina Lietuvos ir Lenkijos strateginė partnerystė bei Europos Sąjungos parama – ypač tarp sisteminių jungčių projektams įgyvendinti. Tačiau, tai tėra bendrosios krypties nustatymas – daug svarbiau, kaip tą bus siekiama įgyvendinti praktikoje.

Nacionalinio saugumo pagrindų įstatymas ir galiojanti NES numato Lietuvos branduolinės energetikos tęstinumą. Vis dėlto, Lietuva yra išsipareigojusi veikiančią Ignalinos atominės elektrinę uždaryti iki 2009 metų pabaigos. Todėl galiojančioje NES numatoma iki 2015 m. pastatyti naują atominę jėgainę Lietuvoje. Nors ir statoma greta senosios, numatoma, kad naujoji elektrinė bus atskira ir kardinaliai skirsis nuo senosios AE. Tačiau svarbiausia tai, kad kartu su naujos atominės elektrinės statyba, 2007 NES nustato kitus du elektros energetikos sektoriaus strateginės svarbos uždavinius: įrengti tarp sistemines energijos perdavimo jungtis su Lenkija bei Švedija, bei parengti ir įgyvendinti reikalingas technines ir kitokias priemones, kad Lietuvos elektros perdavimo sistema nuo 2015 metų galėtų būti sujungta sinchroniniam darbui su Europos elektros perdavimo koordinavimo sąjungos (UCTE⁷⁷) sistema.⁷⁸

Kaip jau buvo minima anksčiau, galiojanti NES ypatingą dėmesį skiria Lietuvos-Lenkijos strateginei partnerystei energetikos plotmėje. Kaip pažymi LR Užsienio reikalų ministro patarėjas energetinio saugumo politikos klausimais Česlovas Stankevičius – ne tik Lietuvos, bet

nepakankamą šios energijos rūšies potencialo eksploatavimą Lietuvos energetinėje rinkoje. Žr. Priedas Nr. 1. ir Nr. 2.

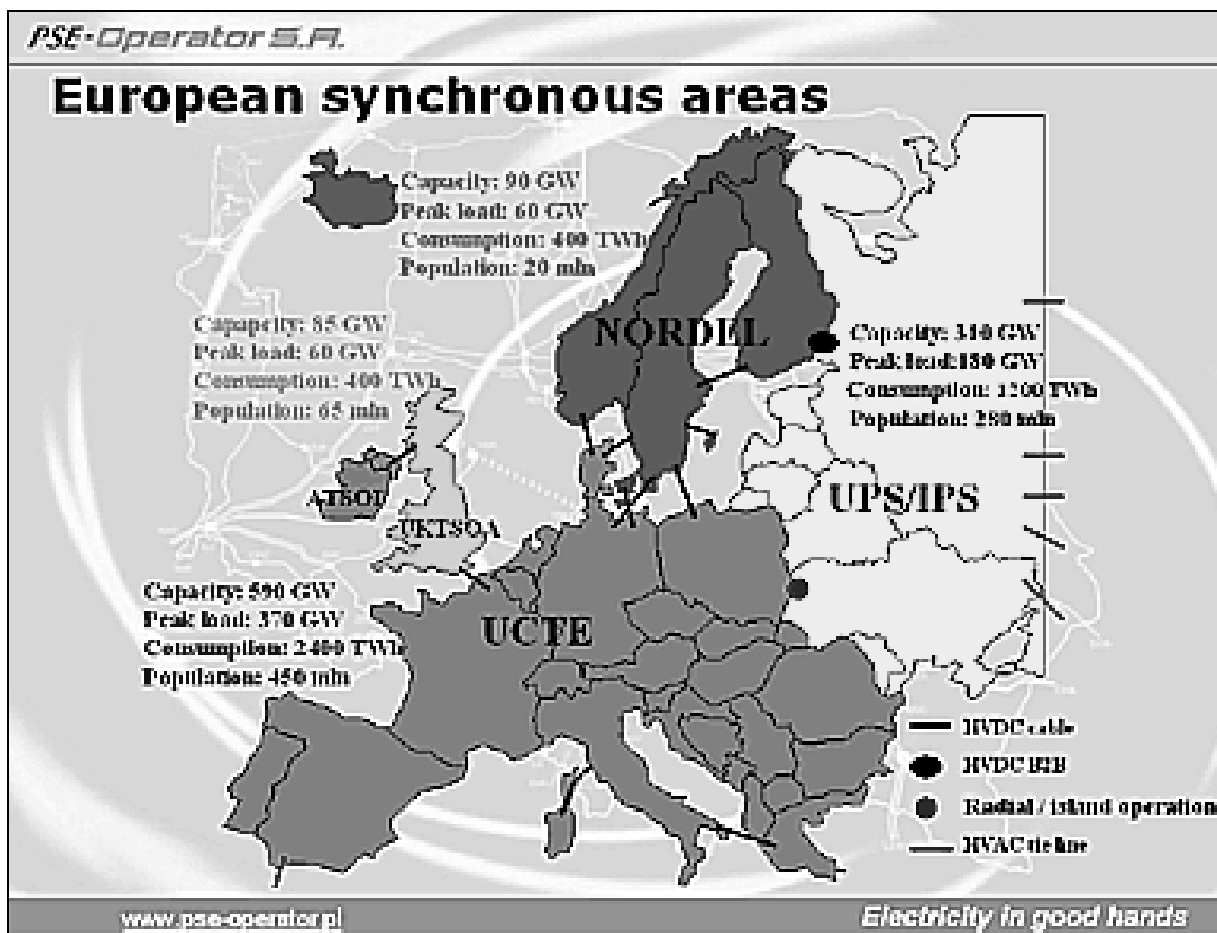
⁷⁶ Stankevičius Č., Nacionalinio saugumo aspektai Lietuvos energetikos strategijoje // <http://www.elektroklubas.lt/pdf/IAE/%20Stankev.pdf> [Žiūrėta 2009 07 20].

⁷⁷ (angl.) “Union for the Coordination of Transmission of Electricity“, (liet.) „Elektros Perdavimo ir Koordinavimo Sąjunga“ // Šaltinis: <http://www.ucte.org/> Žr. Pav. Nr. 2.

⁷⁸ Stankevičius Č., Nacionalinio saugumo aspektai Lietuvos energetikos strategijoje // <http://www.elektroklubas.lt/pdf/IAE/%20Stankev.pdf> [Žiūrėta 2009 07 20].

ir Baltijos valstybių elektros perdavimo, bet dujotiekių tinklas yra izoliuotas nuo Europos Sąjungos tinklų. Lietuva dujas gauna ne tik iš vienintelio tiekėjo, bet iš esmės ir iš vienintelio vamzdžio per Baltarusiją, nes dujų vamzdis iš Latvijos yra mažo pralaidumo. Todėl galiojančioje

2 pav. Europos elektros perdavimo koordinavimo sritys

Šaltinis: [pse-operator.pl](http://www.pse-operator.pl), //http://www.pse-operator.pl/index.php?dzid=32&did=247&lang_id=2

NES pabrėžiama, kad būtina įrengti Lietuvos ir Lenkijos dujų tinklų tarpsteminę jungtį. Pirma, ši jungtis būtina tam, kad Lietuva ir kitos Baltijos Valstybės galėtų įsijungti į Europos Sąjungos dujų rinką. Antra, ši jungtis užtikrintų rezervinį dujų tiekimą iš Lenkijos dujotiekių, kriziniu atveju. Trečia, ši jungtis gali būti vienintele Lietuvos ir kitų Baltijos Valstybių galimybe ateityje turėti priėjimą prie alternatyvių dujų srautų. Planuojama, kad tokie srautai netolimoje ateityje

pasieks Lenkiją iš Vokietijos per planuojamą NABUCCO⁷⁹ ir Norvegijos dujotiekių, bei iš Lenkijos suskystintų dujų terminalo. Tuo pat metu, ministro patarėjas pažymėjo, kad reikėtų kuo anksčiau (bendradarbiaujant su Lenkija) parengti jungties galimybių studiją. Net ir suvokiant tai, kad šis tarpsteminės jungties projektas nebus komerciškai patrauklus, būtina imtis nuoseklių ir atkaklių pastangų, kad projektas būtų įtrauktas į ES prioritetinių jungčių planą ir galėtų būti įgyvendintas su ES finansine parama.⁸⁰

Tačiau nepaisant to, kad bendri energetiniai projektai su Lenkija pakankamai seniai yra perkelti į strateginių projektų lygį – abiejų šalių bendradarbiavimo rezultatai nėra tokie, kokių nori sulaukti Lietuva. Todėl, pristačius energetinio saugumo vietą bendrojoje Lietuvos saugumo politikoje, sekančiame skyriuje bus gilinimasi į konkrečius įgyvendinamus ir įgyvendintus Lietuvos-Lenkijos energetinius projektus.

4.1. Santykiai ir energetinis bendradarbiavimas su Lenkija

Panagrinėjus energetinio saugumo vietą bendrojoje Lietuvos saugumo politikoje – pereinama prie vienos svarbesnių šio darbo tyrimo dalių. Šiame skyriuje bus aptariami Lietuvos-Lenkijos energetinio bendradarbiavimo pavyzdžiai. Kartu, apžvelgiamas ir vertinamas šio bendradarbiavimo politinis kontekstas – leisiantis atrasti sąsajas tarp energetinio saugumo užtikrinimo praktinės ir politinės pusių. Bus nagrinėjami keturi pagrindiniai Lietuvos-Lenkijos strateginio bendradarbiavimo energetikos srityje projektai: energetinio tilto, naujosios atominės elektrinės Lietuvoje bei apsirūpinimo dujomis projektai, taip pat AB „Mažeikių nafta“ pardavimas Lenkijos koncernui AB „PKN Orlen“. Didžiausias dėmesys aptariant minėtuosius projektus bus skiriamas viešajam diskursui šia tema. Tuo pat metu, visi šie įvykiai bus aptariami kartu aptariant nagrinėjamo projekto svarbą Lietuvos energetiniam saugumui. Tai leis, paskutiniame tyrimo skyriuje tinkamai įvertinti dabartinę Lietuvos-Lenkijos strateginio bendradarbiavimo energetikos srityje padėtį, bei kelti siūlymus dėl tolesnių jo vystymosi scenarijų.

⁷⁹ Priedas Nr. 3 ir Nr. 4.

⁸⁰ Stankevičius Č., Nacionalinio saugumo aspektai Lietuvos energetikos strategijoje // <http://www.elektroklubas.lt/pdf/IAE/%20Stankev.pdf> [Žiūrėta 2009 07 20].

Lietuvos-Lenkijos strateginio bendradarbiavimo energetikos srityje aptarimą dera pradėti nuo ilgiausiai užsitęsusių ir daugiausiai visuomenės ir politikų dėmesio sulaukusio elektros tilto į Vakarų statybos projekto. Lietuvos planai sujungti elektros tinklus su Lenkija gyvuoja nuo 1993 m., tačiau iki šiol tilto statyba nėra pradėta. Lietuvai tinklų sujungimas su Lenkija yra strategiškai svarbus. Šis projektas pirmiausiai – padidintų tiekimo patikimumą Lietuvoje, sudarytų sąlygas stabiliam elektros energijos importui uždarius Ignalinos AE. Antra, leistų prisijungti prie ES vidaus elektros energetikos rinkos. Reikia pažymėti, kad šalies energetinis ūkis buvo ir tebėra visiškai integruotas į Rytų energetinę sistemą – t.y. priklausomas nuo energetinių išteklių tiekiamų iš Rusijos Federacijos. Neturinti alternatyvių energijos išteklių gavimo kanalų, Lietuva vienareikšmiškai rizikavo pasilikti didžiojo kaimyno įtakos ir interesų zonoje. Todėl, politinis šalies elitas pradėjo ieškoti išeičių, kitaip – alternatyvių kelių kuriais Lietuva būtų aprūpinama (arba turėtų rezervinio tiekimo galimybes) energija. Jungtis buvo svarbi taip pat tuo atžvilgiu, kad Lietuva, iki pat pirmojo Ignalinos AE bloko uždarymo 2005 metais, turėjo perteklinę elektros energijos gamybą. Tokiu būdu, turėdama alternatyvias jungtis su Vakarų Europa, šalis galėjo tapti pigesnės elektros energijos tiekėja. Be šio projekto Lietuvos, o kartu ir Baltijos šalių elektros rinkos, negalėjo integruotis į Europos Sąjungos elektros rinkas. Todėl, tai buvo ne tik Lietuvos, bet ir Baltijos šalių problema. Neturint Lietuvos-Lenkijos jungties, negalėjo funkcionuoti Baltijos energetikos žiedas.⁸¹

Lietuva pradėjo planuoti Lietuvos ir Lenkijos elektros tinklų sujungimą dar ekonominės blokados metais. Baltijos žiedo studijos rekomendacijų projekte buvo pažymėta, kad Baltijos elektros žiedui sujungti trūksta tik grandies Lietuva-Lenkija, ir tai laikytina svarbiausiu dalyku.⁸² Nors Lietuva turėjo dvi energetinio jungimosi su Europos Sąjungos valstybėmis galimybes – Vakarų Europos ir Skandinavijos Šalių kryptis – kaip prioritetingė buvo pasirinkta jungimosi su Vakarų Europos šalimis strategija. Geografiškai patogiausias kelias pasiekti Vakarų partnerius – žinoma, driekėsi per kaimyninės Lenkijos teritoriją.

1997 metais AB „Lietuvos energija“ ir AB „Polskie Sieci Elektroenergetyczne“ (liet. „Lenkijos Elektros Tinklai“) buvo parengusios sutartį projektui įgyvendinti, bet ji nebuvo pasirašyta. Po kurio laiko, EBRD (angl. „European Bank for Reconstruction and Development“, liet. „Europos Rekonstrukcijos ir Plėtros Bankas“) finansavo naują studiją – „Aukštos įtampos

⁸¹ Elektroklubas.lt, Apžvalga apie elektros liniją Lietuva-Lenkija, 2005 //http://www.elektroklubas.lt/index.php?option=com_content&task=view&id=200&Itemid=40 [Žiūrėta 2009 02 16].

⁸² Ten pat.

elektros linija Lietuva-Lenkija“. Buvo prieita išvados, kad projektas yra svarbus, tačiau atsižvelgiant į jo realizavimo kainą viršijančią 300 milijonų eurų (su elektrinių modernizavimu - per 430 milijonų eurų) – sunkiai įgyvendinamas be finansinės paramos. Todėl tolesnį darbą, buvo siūloma pradėti įsteigiant projekto įgyvendinimo kompaniją. Remdamiesi aukščiau išvardintos studijos rekomendacijomis, 2003 m. Lenkijos ir Lietuvos Vyriausybių vadovai bendru laišku kreipėsi į Europos Komisijos pirmininką prašydami paramos šiam projektui. Europos Komisija pripažino, kad projektas Europos Sąjungai svarbus ir finansinė parama galima, tačiau siūlė ieškoti ir kitų finansavimo šaltinių.⁸³ Atsižvelgiant į pakankamai fokusuotą ir apjungtą dviejų šalių poziciją elektros tilto projekto tema – galima sakyti, kad pradinė šio projekto stadija teikė didelių vilčių dėl tolesnės sėkmingos Lietuvos-Lenkijos strateginės partnerystės. Šiuos siekius patvirtino ir tolesni Lietuvos-Lenkijos veiksmai. 2004 metų gruodį Lietuvos ir Lenkijos premjerai pateikė Europos Komisijai bendrą dokumentą dėl finansinių ir techninių elektros jungties sąlygų. 2005 metais, bendras Lietuvos-Lenkijos elektros linijos projektas – Europos Parlamento buvo įtrauktas į prioritetinių projektų sąrašą.⁸⁴

2006 metai, Lietuvos politikams ižiebė dar vieną viltį dėl greitos projekto įgyvendinimo datos. 2006 metų gruodžio mėnesį „Lietuvos energija“ ir „PSE“ pasirašė sutartį dėl Lietuvos ir Lenkijos energetikos sistemų sujungimo ir bendros įmonės, kuri rūpintųsi elektros tilto steigimu, įkūrimo.⁸⁵ Dera pažymėti, kad tuo pačiu metu įvyko dar vienas svarbus įvykis Lietuvos-Lenkijos energetiniame bendradarbiavime – 2006 m. gruodžio 15 dieną Lenkijos įmonė „PKN Orlen“ tapo kontrolinio AB „Mažeikių nafta“ akcijų paketo valdytoja.⁸⁶ (Pastarąjį Lietuvos Vyriausybės sprendimą galima vertinti dvejopai. Viena vertus, tai akivaizdus nenoras atiduoti strategiškai svarbios Lietuvai įmonės kontrolės Rusijos koncernui, kita vertus, sprendimas Lenkijos koncerno naudai – gali būti vertinamas kaip savitas geranoriškumo ženklas, mainais laukiant lenkų paramos įgyvendinant elektros tilto projektą).

⁸³ Elektroklubas.lt, Apžvalga apie elektros liniją Lietuva-Lenkija, 2005 //http://www.elektroklubas.lt/index.php?option=com_content&task=view&id=200&Itemid=40 [Žiūrėta 2009 02 16].

⁸⁴ Verslo Žinių Archyvas, Elektros tiltas: 10 metų istorija //Verslo Žinios, 2007, Nr. 193 //http://archyvas.vz.lt/news.php?strid=1002&id=801861 [Žiūrėta 2009 09 15].

⁸⁵ Lietuvos Energija, Informacija apie AB „Lietuvos Energija“ veiklą ir investicinius projektus įgyvendinant nacionalinę energetikos strategiją, 2007, p. //http://www.lpc.lt/repository/leidiniai/LE-informacija.pdf [Žiūrėta 2009 08 14].

⁸⁶ Orlenlietuva.lt, PKN Orlen įsigijo AB Mažeikų Nafta, 2006 //http://www.orlenlietuva.lt/lt/main/news/news?year=2006 [Žiūrėta 2009 07 10].

2006 metų Lietuvos-Lenkijos susitarimai, LR Vyriausybės 2006 metų ataskaitoje buvo pavadinti – „nauju kvėpavimu“, siekiant pabrėžti, kad šalių partnerystė įgavo konkretų pavidalą bendrų projektų dėka.⁸⁷ Minėtoje ataskaitoje, kalbama apie „proveržį derantis dėl Lietuvos ir Lenkijos elektros sistemų sujungimo“. 2006 metų rugsėjo 29 d. pasirašytas ketinimų protokolą dėl Lietuvos-Lenkijos energetinių sistemų sujungimo ir bendradarbiavimo energetikos srityje – vadinamas konkrečiu žingsniu link Lietuvos energetinės sistemos įsiliejimo į bendrąją ES energetikos rinką. Dokumente pažymima, kad prognozuojamos tilto statybos turėtų prasidėti 2007 metais ir truktų iki 2011 metų.⁸⁸ Tačiau, ypatingo dėmesio turėtų sulaukti šioje Vyriausybės ataskaitoje pateikiami didžiausi užsienio politikos laimėjimai: „įmonės „Mažeikių nafta“ sėkmingas ir pelningas pardavimas didžiausiai Vidurio Europos naftos bendrovei „PKN Orlen“, Lenkijos politinės vadovybės ir šios šalies energijos įmonės įtraukimas į derybų dėl naujos atominės elektrinės statybų procesą.⁸⁹ „Lietuvos dienų“ surengimas Lenkijoje 2006 m. prisidėjo prie Lietuvos garsinimo Lenkijoje, griovė susiformavusius stereotipus, pristatė Lietuvos kultūros laimėjimus, ekonominį ir turistinį potencialą.“⁹⁰

Reikia pabrėžti, kad oficialioji tuometinės LR Vyriausybės retorika atskleidžia neeilinį palankumą ir aiškią prolenkišką užsienio politikos kryptį. Autorės manymu, svarbu pažymėti tai, kad derėdamasi su Lenkija dėl elektros tilto projekto, parduodama „Mažeikių Naftos“ akcijas – Lietuva tuo pat metu, stengėsi formuoti savo viešojoje erdvėje kokybiškai naują Lenkijos įvaizdį. Minėtasis „stereotipų griovimas“, reiškė ne ką kitą – o Lenkijos perkėlimą iš *jie* į *mes* sritį. Ne mažiau svarbu yra tai, kad glaudaus bendradarbiavimo su Lenkija idėją ypač aktyviai rėmė ir tuometinė LR Seimo opozicija su Andriumi Kubiliumi priešakyje. 2006 metų pavasarį Varšuvoje vykusioje Lietuvos-Lenkijos parlamentinės asamblėjos metu, Lietuvos opozicijos pirmininkas ragino abi šalis „drąsiau kurti „Energetinę Žečpospolitą“ – teigdamas, kad tokia sąjunga turi

⁸⁷ Lietuvos Respublikos Užsienio Ministerija, Lietuvos Respublikos 2006 metų veiklos ataskaita (užsienio politika) //XVII Užsienio politika //http://www.urm.lt/index.php?211503192 [Žiūrėta 2009 04 10].

⁸⁸ Ten pat.

⁸⁹ 2006 m. rugsėjo mėnesį, Premjeras G. Kirkilas pareiškė, kad Lietuvoje bus pastatyta nauja AE, o energetinis tinklas Lietuvą sujungs su Lenkija ir Švedija. Šie tiltai leistų elektros energiją ne tik importuoti bet ir eksportuoti. Tai būtų įmanoma pastačius naują AE, kuri turėtų pradėti veikti 2015 metais. Naujos AE statyba būtų didžiausias nepriklausomybės metų projektas Lietuvoje. Išankstiniais skaičiavimais jos statyba kainuotų apie 22 mlrd. litų, o tai sudaro metinį visos valstybės biudžetą. Įgyvendinti projektą kartu su Lietuva buvo kviečiamos Latvija, Estija ir Lenkija. Planuota Lietuvos dalis šiame projekte apie 7,5 mlrd. Litų. Šaltinis: KPT Donatas Mazurkevičius, Lenkijos ir Lietuvos energetinis ginčas //Kardas, 2008, Nr. 1 (430).

⁹⁰ Ten pat.

įkūnyti naująją regiono energetinio saugumo sampratą.⁹¹ Apibendrinamas 2006 metų įvykius A. Kubilius žengė dar toliau – jis paragino Lietuvos politinį elitą atsisakyti LR URM (Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija) ir VU TSPMI (Vilniaus Universiteto Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas⁹²) direktoriaus R. Lopatos iškeltos Lietuvos centrismo idėjos, o pripažinti kad: „Lenkija buvo, yra ir bus šio regiono centras, ir mes turime padėti jiems jausti atsakomybę už viso šio regiono energetinį, politinį bei kitokį saugumą. Konkurencija dėl centrismo buvo, yra ir bus tuščias reikalas”.⁹³ Kitaip tariant, opozicijos lyderis ragino atsisakyti centro lyderės ambicijų ir tapti strategine (stipresniosios) Lenkijos partnere.

Kelerius metus formuotos valstybės identiteto strategijos atsisakymas – pakankamai drastiškas žingsnis. Tačiau, darbo autorės manymu, toks kategoriškas Lietuvos užsienio ir energetinio saugumo politikos pokrypis Lenkijos link, buvo nulemtas noro galutinai eliminuoti RF veiksnio įtaką šalies energetiniame sektoriuje. Kaip viename iš interviu pasisakė Ramūnas Garbaravičius (2004-2008 metų LR Seimo kadencijos ekonomikos komiteto narys, Tėvynės Sąjungos partijos narys): „Lenkija – tai euroatlantinės integracijos šalis, kuri kartu su Lietuva ginasi nuo Rusijos spaudimo“.⁹⁴ Todėl apibendrinat 2006 metų energetinio Lietuvos-Lenkijos bendradarbiavimo rezultatus, tenka konstatuoti, kad Lietuva dar kartą redagavo savo pasirinktą valstybės identiteto viziją. Iki šiol kūrusi centro lyderės koncepciją, Lietuva nusprendė paaukoti šiuos lūkesčius vardan patikimos partnerystės su Lenkija ir glaudesnės integracijos su „Senąją Europa“.

Tačiau, tiek viešasis tiek politinis diskursas (kartu su juo ir Lietuvos valdančiųjų pasisakymai apie Lietuvos-Lenkijos energetinį bendradarbiavimą ir strateginę partnerystę) pradėjo keistis jau 2007 metais. Šie metai, Lietuvos energetiniam ūkiui buvo svarbūs pirmiausiai todėl, kad buvo pradėti konkretūs svarstymai dėl naujosios atominės elektrinės Lietuvoje statybų. Tų metų birželio mėnesį, Lietuvos Respublikos Seimas priėmė Atominės elektrinės įstatymą⁹⁵,

⁹¹ Andrius Kubilius, „Mažeikių Nafta“ ir energetinė partnerystė su Lenkija //Spaudos konferencijos medžiaga, 2006 //http://www3.lrs.lt/docs3/kad5/w5_istorija.show5-p_r=4932&p_d=62373&p_k=1.html [Žiūrėta 2009 07 20].

⁹² VU Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas (VU TSPMI) įkurtas 1992 m. vasario 7 dieną. Institutas įvardija save kaip – svarbiausia aukštojo mokslo įstaiga Lietuvoje, rengianti politikos mokslų ir tarptautinių santykių specialistus bei atliekanti politikos mokslų tyrimus //www.tspmi.vu.lt

⁹³ Andrius Kubilius, „Mažeikių Nafta“ ir energetinė partnerystė su Lenkija //Spaudos konferencijos medžiaga, 2006 //http://www3.lrs.lt/docs3/kad5/w5_istorija.show5-p_r=4932&p_d=62373&p_k=1.html [Žiūrėta 2009 07 20].

⁹⁴ Audronius Ažubalis, Andrius Kubilius, Kęstutis Škiudas, Jonas Urbanavičius, (Sud.) Tėvynės Sąjunga ir Lietuvos energetinis saugumas //Balsas, 2007, p. 89 //http://www.tsajunga.lt/uploads/files/dir21/dir1/5_0.php [Žiūrėta 2009 07 20].

⁹⁵ Lietuvos Respublikos atominės elektrinės įstatymas //2007, X–1231 //http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=301267 [Žiūrėta 2009 05 19].

kuriuo pritarė jos statybai ir nurodė, kad elektrinę statys projekto įgyvendinimo bendrovė, kurioje Lietuvos nacionaliniam investuotojui turi priklausyti ne mažiau 34 % akcijų. Galima sakyti, kad šiuo įstatymu buvo padėti atominės energetikos tęstinumo Lietuvoje pagrindai. Tačiau pažymėtina yra tai, kad pačioje pradžioje dalyvauti šiame projekte Lietuva pakvietė tik Baltijos Valstybes – Latviją ir Estiją.⁹⁶ Bendradarbiauti pasiryžusios valstybės 2007-ųjų metų pavasarį pasirašė memorandumą dėl naujos elektrinės statybos įgyvendinimo studijos rengimo. Latvijos ir Estijos pritarimas būsimos AE statyboms Lietuvoje, Lietuvos strateginės metinės apžvalgos autorių nuomone – daugiausiai sąlygotas visų trijų Baltijos valstybių energetinio priklausomumo nuo RF energetinių išteklių tiekimo. Buvo žinoma, kad uždarius Ignalinos AE, visos trys šalys pajus elektros energijos deficitą ir turės labai siaurą pasirinkimų ratą – arba didinti importą iš Rusijos (tuo pačiu ir priklausomybę), arba savarankiškai investuoti į naujų elektrinių statymą savo šalyse. Atlikta projekto įgyvendinamumo studija parodė, kad palyginus su kitomis alternatyvomis, naujos AE Lietuvoje statybos leistų išlaikyti elektros energijos gamybai naudojamų kuro rūšių ir įvairių generavimo šaltinių įvairovę, padidintų tiekimo saugumą bei leistų sumažinti aplinkos taršą. Tačiau svarbiausia, studijoje buvo konstatuojama, jog projektas įgyvendinamas ir finansiniu požiūriu.⁹⁷

Atliktoje studijoje buvo siūloma statyti 800–1600 MW galios elektrinę. Be to, Baltijos valstybių sprendimas bendradarbiauti statant naują elektrinę, visiškai atitiko globalias ir ES tendencijas plėsti atominę energetiką. Tačiau, netrukus buvo nutarta prie naujojo projekto pakviesti prisijungti ir Lenkiją. Galima spėti, kad pirmiausiai šios šalies įtraukimą į šį strateginį projektą lėmė Baltijos šalių lūkesčiai dėl galimai pagreitėsiančių elektros tilto statybų į Vakarus (kurios kaip žinia negalėjo būti įgyvendintos be Lenkijos pusės geranoriško bendradarbiavimo). Be to tikėtasi, kad Lenkijos dalyvavimas projekte ženkliai sumažins finansinę naštą tenkančią Lietuvai, Latvijai ir Estijai. Taip pat, atsirastų galimybė realizuoti žymiai galingesnės AE projektą.⁹⁸

⁹⁶ Atominės elektrinės projekto pradžia galima laikyti 2006 m. vasario mėnesio Lietuvos, Latvijos ir Estijos vyriausybės vadovų komunikata, kuriuo jie išreiškė pritarimą naujos elektrinės statybai ir pakviečia nacionalines kompanijas investuoti į šį projektą. Šaltinis: Kęstutis Budrys, Bendradarbiavimo su Lenkija įtaka Lietuvos energetiniam saugumui //Kn. (Sud.) Raimondas Lopata, Jūratė Novagrockienė, Lietuvos metinė strateginė apžvalga, 2007, Vilnius, p. 234.

⁹⁷ Lietuvos Energija, Naujos atominės elektrinės statybos Lietuvoje įgyvendinamumo studijos rezultatų apibendrinimas, 2006 //<http://www.lpc.lt/repository/Summary%20Report%20for%20Media%20-%20LT.pdf> [Žiūrėta 2009 08 13] Žiūrėti priedą Nr. 5.

⁹⁸ Budrys K., Bendradarbiavimo su Lenkija įtaka Lietuvos energetiniam saugumui, p. 248.

Tačiau kalbant apie naujos AE Lietuvoje statybas, reikėtų nepamiršti, kad Lenkijos dalyvavimas juose yra naudingas ne tik Lietuvai ar Baltijos valstybėms. Atominės energetikos iki šiol neturėjusiai Lenkijai – dalyvavimas tokio pobūdžio projekte būtų įstabi galimybė, leisianti ateityje plėtoti panašius projektus savo teritorijoje. Be to, tapusi lietuviškosios AE akcininke, Lenkija būtų užtikrinta ir dėl elektros tiekimo į nepakankamai elektrifikuotą savo rytinį regioną. Taip pat turėtų galimybę eksportuoti perteklinę energiją iš naujosios AE į Vakarų rinką.⁹⁹ Pastaruoju atveju žinoma, turėtų būti įgyvendinti elektros jungčių projektai – tiek su Lietuva, tiek su pvz. Vokietija (šiuo metu turimo Lenkijos-Vokietijos ET galingumas yra nepakankamas energijos eksportui į Vakarų rinką).

Lenkijai deklaravus savo ketinimą įsitraukti į AE statybų projektą, būsimosios elektrinės galingumo parametrai buvo padidinti nuo planuotų 800-1600 MW iki 3200 MW. Tačiau netrukus sekė pirmieji akibrokštai iš lenkų pusės, Lietuvoje sukėlę pasipiktinimų bangą visuomenėje ir politikų tarpe. Lenkijos ekonomikos ministras Piotr Wozniak, pasisakydamas Vilniuje surengtame seminare apie UCTE¹⁰⁰ pareiškė, kad tol, kol nebus sutariama dėl konkretaus elektros kiekio, tenkančio Lenkijai iš naujos AE, elektros jungčių statybos vėluos. Lenkų ministras prakalbo apie maždaug trečdalį nuo būsimo AE pajėgumo (apie 1200 MW).¹⁰¹ Toks reikalavimas iš esmės reikštų, kad trečdalis įmonės akcijų kontrolė leistų naujosios AE valdyme turėti tiek pat įtakos, kiek ir Lietuvos nacionalinis investuotojas, o kitų Baltijos valstybių dalis turėtų būti sumažinta iki 16 procentų. Todėl galima teigti, kad atominės elektrinės statyba iš esmės būtų dvišalis Lenkijos ir Lietuvos projektas, kuriame dalyvautų ir Latvija bei Estija.¹⁰² Nepaisant to, kad vėliau Lietuvos ir Lenkijos vadovai stengėsi užglaistyti kategorišką Lenkijos ministro pasisakymą – tai nepavyko. Šalių bendradarbiavimas pradėjo strigti. Tą buvo galima stebėti jau 2007 metų spalio 10–11 d. Vilniuje vykusioje tarptautinėje energetinio saugumo konferencijoje „Atsakinga energetika – atsakingiems partneriams“. Konferencijoje Lietuvos ir Lenkijos nesutarimai dėl bendrų energetikos projektų įgyvendinimo užgožė visus kitus klausimus, o renginį turėjęs vainikuoti Lietuvos ir Lenkijos susitarimas dėl elektros tilto statybos projekto įgyvendinimo liko tik scenarijumi.¹⁰³

⁹⁹ Budrys K., Bendradarbiavimo su Lenkija įtaka Lietuvos energetiniam saugumui, p. 248.

¹⁰⁰ Pav. Nr. 2, p. 35.

¹⁰¹ Rasa Lukaitytė, Tartis dėl elektros tilto atvyksta lenkų derybininkai //Delfi.lt, 2008 //http://www.delfi.lt/news/economy/business/article.php?id=14649989 [Žiūrėta 2009 08 26].

¹⁰² Budrys K., Bendradarbiavimo su Lenkija įtaka Lietuvos energetiniam saugumui, p. 248.

¹⁰³ Mazurkevičius D., Lenkijos ir Lietuvos energetinis ginčas, p. 11.

Po šių įvykių, viešojoje erdvėje pasipylė vertinimai, kad lenkai sąmoningai vilkina projektą, baimindamiesi, kad į jų šalį bus eksportuojama daug pigesnė elektra iš Lietuvos ir Rusijos. Realizavus elektros tilto projektą, galėjo skaudžiai nukentėti Lenkijos energetinių išteklių tiekėjai (daugumoje rusvosios ir juodosios anglies kasybos pramonė). Be to, pigi energija iš rytų galėjo sukelti rimtų konkurencinių problemų Lenkijai prekiaujant energija su Čekija ir Vokietija.¹⁰⁴ Euro parlamentarės Dr. Danutės Budreikaitės teigimu – reikėjo seniai pripažinti, kad Lenkija nenorėjo praleisti Lietuvos AE energijos į Vakarus. Lenkijos tikslas – pasinaudojant ES lėšomis ir pigesne lietuviška elektra, aprūpinti vieną savo rytinį regioną.¹⁰⁵ Todėl, Lietuvos viltys įmanoma greičiau realizuoti energetinio tilto į Vakarus projektą – iš anksto buvo pasmerktos ilgomis ir skausmingoms deryboms, atsižvelgiant į pernelyg optimistiškai vertintą strateginės partnerystės su Lenkija svorį.

Vertindamas užtrūkusį Lietuvos-Lenkijos energetinio tilto (ET) statybos procesą, politologas dr. Arūnas Molis akcentavo, kad šiuo atveju Lietuvai reikėtų suvokti, kad elektros tilto projektas pirmiausiai Lietuvos, o ne Lenkijos interesus.¹⁰⁶ Panašią poziciją išsakė ir kitas politologas dr. Tomas Janeliūnas. Anot jo, Lenkiją į derybas su Lietuva galėjo pastūmėti nebent tai, kad ES prioritetinių energetikos jungčių sąrašė elektros tilto statyba susieta su Lenkijos energetinės infrastruktūros integracija į Vakarų Europą (per Vokietiją)¹⁰⁷. Todėl, lenkams stabdant tilto statybą, ES galėjo pristabdyti Lenkijos energetikos jungčių su Vokietija finansavimą. Tačiau akivaizdu, kad didesnis Lenkijos susidomėjimas ET projektu atsirado tik tada, kai lenkai suvokė, jog šis projektas gali būti veiksniumi, leisiančiu jiems įsitraukti į naujos AE Lietuvoje statybą.¹⁰⁸

Rytų Geopolitikos Studijų Centro Direktorius Laurynas Kasčiūnas, vertindamas Lenkijos veiksmus taip pat stengėsi atsiriboti nuo „politinių nuoskaudų“. Jo nuomone, Lietuva susidūrė su elementaria pragmatizmo logika ir tai nėra joks lenkiškas paradoksas, kurį dažnai norėta prikišti strateginiams partneriams. L. Kasčiūno teigimu, lenkų elgesys tai universalus reiškinys, ypač kai yra deramasi dėl strateginių ūkio šakų projektų. Turi būti aišku, kad praktiškai visi energetikos projektai, be ekonominės naudos – yra rimtai įvertinami per nacionalinio saugumo prizmę. Todėl

¹⁰⁴ Renaldas Gabartas, Spekuliacijų tiltas //Kauno Diena, 2004 m. //http://kauno.diena.lt/ dienrastis/kita/spekuliaciju-tiltas-24369 [Žiūrėta 2009 07 10].

¹⁰⁵ Danutė Budreikaitė, Kodėl Lenkija diktuoja Lietuvai elektros tilto statybos sąlygas? //Balsas, 2007 //http://www.balsas.lt/naujiena/26928 [Žiūrėta 2009 08 10].

¹⁰⁶ Mazurkevičius D., Lenkijos ir Lietuvos energetinis ginčas, p. 12.

¹⁰⁷ Priedas Nr. 9.

¹⁰⁸ Mazurkevičius D., Lenkijos ir Lietuvos energetinis ginčas, p. 12.

derantis dėl dvišalių ar daugiašalių energetikos projektų, būtina atsižvelgti į partnerių nacionalinius interesus, o ne vadovautis tokiais Lietuvos diplomatų pamėgtomis moralinėmis kategorijomis, kaip bendros vertybės ar strateginė partnerystė. Pasak L. Kasčiūno, keistokai atrodė kai kurių Lietuvos diplomatų bandymas Vilniaus konferencijoje spausti Lenkijos atstovus ir jiems pristėti tam tikras žaidimo taisyklės. Tokio pobūdžio iniciatyvos, kaip pažymi apžvalgininkas - itin rizikingos, ypač turint galvoje tai, „kad šio energetinio žaidimo kamuolys tikrai ne Lietuvos pusėje“.¹⁰⁹

Kalbant apie Lietuvos energetinį saugumą iš dujų tiekimo perspektyvos – ir šiame sektoriuje nesimato akivaizdžių Lietuvos-Lenkijos strateginės partnerystės rezultatų. Tačiau čia viskas pakankamai paprasta. Lietuvos dujų gavimo kanalai yra visiškai nediversifikuoti – vieninteliu tiekėju ilgus metus išlieka Rusijos Federacija. Strateginė partnerė – Lenkija, šiuo atžvilgiu yra daug palankesnėje situacijoje. Nors Lenkija importuoja 66 proc. šalyje suvartojamų dujų iš Rusijos – bendrajame energijos resursų balanse dujų suvartojimas užima vos 13 proc. (tuo tarpu kai 100 proc. dujų iš Rusijos importuojančios Lietuvos balanse šis energetinis resursas siekia 23 proc.).¹¹⁰ Kaip galimybės Lietuvai padidinti savo dujų energetikos saugumą, galiojančioje Lietuvos Nacionalinėje Energetikos Strategijoje – yra nurodytos suskystintų gamtinių dujų (toliau SGD) terminalo Baltijos regione statyba bei Lietuvos ir Lenkijos dujotiekių tinklų sujungimas, leisiantis tiekti gamtines dujas iš alternatyvių šaltinių (Kaspijos jūros regiono ir Norvegijos).¹¹¹ Tačiau, kol kas atrodo, kad nei viena nei kita alternatyva Lietuvai pasinaudoti nebus labai paprasta. Minimas dujotiekis, galėtų sujungti Lietuvos dujotiekių sistemą su keliais objektais: Rusijos gamtines dujas transportuojančiais tranzitiniais vamzdynais per Lenkiją, Lenkijoje planuojamu statyti suskystintų gamtinių dujų terminalu bei alternatyvių Rusijai šalių - Norvegijos, Kaspijos šalių išteklius, transportuojančiais dujotiekiais Lenkijoje. Tačiau visi šie projektai – SGD terminalas, tranzitiniai dujotiekiai iš Rusijos, dujotiekiai iš Norvegijos ar Kaspijos, (Lietuvos 2007 m. strateginės apžvalgos rengėjų nuomone) yra arba sunkiai įgyvendinami, arba per maži, kad prie jų galėtų jungtis Lietuva. Vienintelis projektas, numatantis Rusijos gamtines dujas transportuojančio dujotiekio tiesimą, yra „Jamalas II“¹¹². Tačiau jo įgyvendinimas nėra planuojamas artimiausiu metu. Be to, šis projektas nenumato Lietuvos

¹⁰⁹ Mazurkevičius D., Lenkijos ir Lietuvos energetinis ginčas, p. 12.

¹¹⁰ Priedas Nr. 6.

¹¹¹ Budrys K., Bendradarbiavimo su Lenkija įtaka Lietuvos energetiniam saugumui, p. 234.

¹¹² Priedas Nr. 1.

prisijungimo prie šio dujotiekio.¹¹³

Kalbant apie dujų terminalo statybas, Lietuvos metinėje 2007 metų strateginėje apžvalgoje pateikiama nuomonė, kad Lietuva galėtų prisijungti prie SGD terminalo Lenkijoje tik esant kelioms sąlygoms: terminalo projektas būtų realiai įgyvendinamas, importo pajėgumų užtektų ir Lietuvai ir bene svarbiausia sąlyga – terminalas būtų netoli Lietuvos sienos, nes kitu atveju dujotiekio tiesimo nauda nepateisins išlaidų. Panaši situacija ir dėl Lietuvos prisijungimo prie dujotiekių iš Norvegijos ir/ar Kaspijos: jie turi Lenkiją pasiekti, jais transportuojamų dujų turi užtekti ir Lietuvai, ir jie neturi būti per daug nutolę nuo Lietuvos-Lenkijos sienos.¹¹⁴ Todėl apie Lietuvos ir Lenkijos „energetinę strateginę partnerystę“ galima būtų kalbėti tik tuo atveju, jeigu būtų nuspręsta prie kokio iš potencialių projektų Lietuva galėtų prisijungti ir tai būtų naudinga ekonomiškai.

Apibendrinant galima pasakyti, kad ligšiolinė Lietuvos-Lenkijos strateginė partnerystė energetikos srityje nepasiteisino. Bent jau tokiu mastu, koku to tikėjosi Lietuva. Pastarųjų metų derybose su lenkais išryškėjo Lietuvos energetiniam saugumui strategiškai svarbus tikslas – ilgai laukta galimybė prisijungti prie bendrojo Vakarų Europos energetinio tinklo. Tenka konstatuoti, kad šioje vietoje išryškėja ryškios disproporcijos tarp besiderančių šalių. Lenkijos pusė sugebėjo tinkamai pasinaudoti turimu derybiniu pranašumu tiek įsigydami strateginę Lietuvos naftos perdirbimo kompaniją, tiek derėdamiesi dėl savo dalyvavimo naujosios AE statybose. Lietuvos derybininkai savo ruožtu, taip pat turėdami derybinių pranašumų – jais nepasinaudojo. Todėl, žvelgiant į keliolikos metų energetinio bendradarbiavimo patirtį su Lenkija – kyla klausimas ar eskaluojama strateginė partnerystė reali ir naudinga Lietuvai, ar tai tik deklaratyvaus pobūdžio pasisakymai sukėlę sumaištį Lietuvos viešojoje erdvėje bei turėję neigiamos įtakos derybiniame procese su lenkais? I šiuos klausimus bus stengiamasi atsakyti paskutiniajame darbo tyrimo skyriuje – aptariant šiandieninę Lietuvos-Lenkijos energetinio bendradarbiavimo padėtį bei jos perspektyvas artimiausiu metu.

¹¹³ Budrys K., Bendradarbiavimo su Lenkija įtaka Lietuvos energetiniam saugumui, p. 235.

¹¹⁴ Budrys K., Bendradarbiavimo su Lenkija įtaka Lietuvos energetiniam saugumui, p. 235.

4.2. Strateginės partnerės šiandien

Kaip parodė ankstesniuose skyriuose aptarta medžiaga – Lietuvos-Lenkijos energetinė strateginė partnerystė visus šiuos metus veikė savotišku švytuoklės principu. Tą puikiai atspindi ir viešasis diskursas, kuris tai liaupsino strateginius saitus su kaimynine šalimi, tai akcentavo šios partnerystės pavojus. Vis dėlto, tenka pripažinti, kad Lietuvos energetiniai lūkesčiai, kelti steigiant šią partnerystę – neišsipildė. Lietuva, vis dar neturi ilgai laukiamos sąsajos su Europine UCTE sistema, SGD (suskystintų gamtinių dujų) terminalų statybų bei prisijungimo prie „Jamal II“ ar Lietuvos-Lenkijos dujų sistemų jungties „Amber“ galimybės išlieka derybų lygmenyje.¹¹⁵ Be to, pastaruoju metu, AB „Mažeikių Naftą“ valdantis Lenkijos koncernas „PKN Orlen“, vis dažniau užsimena apie galimą lietuviškos įmonės kontrolinio paketo pardavimą kitam investuotojui.¹¹⁶ Todėl, prieš apibendrinant Lietuvos-Lenkijos strateginio energetinio bendradarbiavimo įtaką energetiniam Lietuvos saugumui, verta pristatyti aktualią dviejų šalių bendradarbiavimo situaciją.

Kaip ir ankstesniame skyriuje, didžiausias dėmesis aptariant Lietuvos energetinio ūkio situaciją, tenka elektros tilto Lietuva-Lenkija projektui, išliekančiam vienu iš svarbiausių uždavinių siekiant Lietuvos energetinės nepriklausomybės. Žinia, kad 2007 metų pabaigoje, Lenkijos atstovų pareiškimai susieti elektros tilto projekto sėkmę su naujosios AE statybomis – jungties įgyvendinimą sustabdė. Situacija itin susikomplicavo kalbant apie jos politinį lygmenį. Tačiau nepaisant iškilusių prieštaravimų, 2008 metų gegužę buvo pasiektas principinis susitarimas – įkurta bendra Lietuvos-Lenkijos įmonė „LitPolLink“, atsakinga už elektros tilto projekto pradinio etapo vykdymą. Naujajai įmonei teko atsakomybė už visų reikalingų tyrimų bei studijų paruošimą, sutarčių, reikalingų investicinio projekto pradžiai, gavimą („LitPolLink“ akcijos bendromis dalimis priklauso AB „Lietuvos energija“ ir Lenkijos investuotojui „PSE Operator“ S.A.). Pasirašydami bendros įmonės steigimo dokumentus, Lietuvos ir Lenkijos

¹¹⁵ Lietuvos Respublikos Ūkio Ministerija, Lenkijos ir Lietuvos dujų sistemų tinklų sujungimo galimybių studija, 2008 //http://www.ukmin.lt/lt/veiklos_kryptys/energetika/bendrieji_dokumentai/doc/Ataskaitos_2008/Liet_Lenkijos_dujos.pdf [Žiūrėta 2009 08 15] //Žr. priedas Nr. 8.

¹¹⁶ Alfa.lt, PKN Orlen neatmeta galimybės parduoti Mažeikių Naftą, 2009 //http://www.alfa.lt/straipsnis/10296173/?PKN.Orlen.neatmeta.galimybės.parduoti.Mazeikiu.nafta=2009-10-23_14-01 [Žiūrėta 2009 10 23].

akcininkai sutarė, kad dėl investicijų įgyvendinimo bus bendrai susitarta iki 2010 m. I ketvirčio pabaigos.¹¹⁷

2009 metų gegužės 21 dieną, AB „Lietuvos energija“ savo paskelbtuose investiciniuose planuose pateikė informaciją, kad iki 2015 m. planuoja pastatyti trūkstamą Baltijos žiedo grandį – 330-400 KW liniją Kruonis-Alytus-Elkas, o iki 2018 metų pabaigos linijos perdavimo galia turėtų pasiekti – 1000 MW.¹¹⁸ Tačiau iki realios darbų pradžios dar daug biurokratinių kliūčių – reikia paruošti specialųjį planą, atlikti poveikio aplinkai vertinimą bei paruošti galimybių studiją nuolatiniam srovės intarpui Alytaus pastotėje.¹¹⁹ Todėl, kad ir kaip žadančiai atrodytų pastarieji Lietuvos-Lenkijos partnerystės pasiekimai, jau šiuo metu aišku, kad uždariusi AE Ignalinoje – mažiausiai keletą metų, Lietuva bus pasmerkta totaliai priklausomybei nuo importuojamų energijos resursų iš Rusijos.

Tai lėmė, kad pastaraisiais metais, Lietuvos valdantieji savo energetinio saugumo viltys nukreipė Skandinavijos šalių link, o energetinio tilto su Švedija projektas ilgainiui tapo prioritetiniu, nustūmęs į šalį pernelyg ilgai tiesiamo tilto į Lenkiją klausimą. Šiuo metu, Lietuva tikisi iki 2016 metų nutiesti į Švediją apie 350 kilometrų ilgio, iki 1 tūkst. MW galios elektros kabelį, tiesiamą Baltijos jūros dugnu. Išankstiniais skaičiavimais, tokia jungtis su Švedija kainuos apie 516-738 mln. eurų. Tačiau, šiam projektui tikimasi Europos Komisijos paramos, sieksiančios apie 175 mln. eurų. Būsimojo tilto statybose, pasiryžo dalyvauti trijų valstybių energetinio sektoriaus bendrovės – „Lietuvos energija“, Latvijos bendrovė „Latvenergo“ ir Švedijos „Svenska Kraftnat“¹²⁰.

Tačiau, šis projektas turėtų būti vertinamas ne tik energetinio saugumo prasme – bet tuo pačiu, kaip parodomasis kaimyninių šalių politinio susitarimo eksperimentas. Lietuvos planams tiesti tiltą į Švediją kliudė stipri konkurencija tarp trijų Baltijos valstybių – Lietuvos, Latvijos ir Estijos, turėjusi nulemti vienos iš Baltijos sesių politinį ir energetinį dominavimą nedideliame regione. Jau 2008 metų viduryje, Latvija iškėlė siūlymus, kad ekonomiškai daug naudingiau būtų

¹¹⁷ Lietuvos Energija, Vilniuje įvyko Lietuvos ir Lenkijos elektros energetikos sistemų operatorių valdybų susitikimas, 2009 //http://www.lpc.lt/lt/main/news/press?ID=964 [Žiūrėta 2009 07 15].

¹¹⁸ Lietuvos Energija, AB „Lietuvos Energija“ elektros tilto su Lenkija investiciniai planai, 2009 //http://www.le.lt/lt/main/news/press?ID=908 [Žiūrėta 2009 05 21] //Žr. priedas Nr. 7.

¹¹⁹ Lietuvos Energija, AB „Lietuvos Energija“ elektros tilto su Lenkija investiciniai planai, 2009 //http://www.le.lt/lt/main/news/press?ID=908 [Žiūrėta 2009 05 21].

¹²⁰ Delfi.lt, Švedijos premjeras: elektros tiltas į Švedija – svarbus projektas //http://www.delfi.lt/news/economy/energetics/svedijos-premjeras-elektros-tiltas-i-svedija---svarbus-projektas.d?id=25101201 [Žiūrėta 2009 10 26].

elektros tiltą tiesti iš Latvijos įlankos – esą taip būtų galima sutaupyti apie 100 mln eurų.¹²¹ Tokie kaimyninės šalies siekiai, žymiai pablogino Lietuvos derybines pozicijas. Tuometinio „Lietuvos energijos“ vadovo, R. Juozaičio teigimu – švedų derybininkai norėjo išgirsti vieningą Baltijos šalių poziciją šio projekto klausimu. Švedijai nebuvo svarbu į kurią šalį, bus tiesiamas kabelis.¹²² Tokią Švedų derybininkų poziciją, taip pat galima aiškinti susiformavusia trijų Baltijos šalių suvokimo tradicija. Vakaruose ir Skandinavijos šalyse (vadinamosiose senos Europos šalyse) – Lietuva, Latvija ir Estija suvokiamos, kaip savitas bendras regionas, kurį vienija bendra sovietmečio patirtis, geografinė padėtis bei iš esmės panašūs šalių geopolitiniai kodai.¹²³

Tačiau, priešingai negu derybų su Lenkija metu, kaimyninė Latvija pasirodė labiau pasirengusi konstruktyviam dialogui su Lietuva. Po metų trukusio Lietuvos ir Latvijos vyriausybių dialogo – 2009 balandžio mėnesį Latvijos, Lietuvos ir Estijos šalių premjerai susitarė, kad elektros jungtis Baltijos jūroje bus tiesiama iš Švedijos į Lietuvą, o projektą lygiomis dalimis turėtų įgyvendinti Lietuvos, Latvijos ir Švedijos energetikos bendrovės. Premjerų pasirašytoje deklaracijoje, taip pat pažymima, kad bus siekiama sukurti bendrą Baltijos šalių elektros rinką, veiksiančią panašiais principais kaip Skandinavijos šalių elektros rinką „Nord Pool“ (ši tikslą tikimasi realizuoti iki 2013 metų).¹²⁴ Todėl, galima daryti prielaidą, kad vykdant elektros tilto į Švediją projektą – buvo pasiektas bendras Baltijos šalių sutarimas. Tiek ekonominio, tiek geopolitinio ir energetinio saugumo požiūriu Lietuvai artima Latvija, paaukojo savo ambicijas tiesti jungtį iš Latvijos įlankos, vardan spartesnio ir rezultatyvesnio projekto vykdymo. Kaip po deklaracijos pasirašymo pažymėjo Lietuvos ministras pirmininkas Andrius Kubilius: „Baltijos šalys dar kartą įrodė, kad vardan bendro tikslo jos sugeba surasti visoms pusėms priimtinus sprendimus“. Lietuvos Premjero teigimu, esant bendrai Baltijos šalių rinkai, klausimas, iš kur eis kabelis, nėra toks svarbus. Svarbiausias dalykas – kad projektas būtų

¹²¹ Arūnas Vaikutis, Latviai, elektros tiltui į Švediją siūlo savo šalį, 2008 //http://www.vtv.lt/naujienos/ekonomika/latviai-elektros-tiltui-i-svedija-siulo-savo-sali.html [Žiūrėta 2009 09 10].

¹²² Rasa Lukaitytė, R. Juozaitis: elektros jungčiai su Švedija koją pakišo Latvija //Delfi.lt, 2008 //http://www.delfi.lt/news/economy/energetics/article.php?id=16919423 [Žiūrėta 2009 08 17].

¹²³ Geopolitinis kodas - politologiniame diskurse suvokiamas kaip strateginių prielaidų visuma, kurią priima politinė valdžia, formuodama savo užsienio ir tarptautinę politiką. Geopolitinis kodas apima nacionalinių interesų apibrėžimą, užsienio grėsmių nustatymą, jų prevenciją ir neutralizavimą. Geopolitiniai kodai gali būti lokalūs, regioniniai ir globalūs. Šaltinis: N. Statkus, E. Motieka, Č. Laurinavičius, Geopolitiniai kodai. Tyrimo metodologija, Vilnius, 2003, p. 13–14.

¹²⁴ Andrius Sytas, Latvija sutiko elektros jungtį iš Švedijos tiesti į Lietuvą //alfa.lt, 2009 //http://www.alfa.lt/straipsnis/10270420/?Latvija.sutiko.elektros.jungti.is.Svedijos.tiesti.i.Lietuva..papildyta.=2009-04-27_12-11 [Žiūrėta 2009 08 12].

įgyvendintas kuo greičiau: „Tai yra bendras visų trijų Baltijos šalių interesas. Šiandieninis susitarimas yra naudingas visoms projekte dalyvausiančioms šalims“.¹²⁵ Ne mažiau svarbu yra tai, kad Baltijos šalių premjerai šioje deklaracijoje, prieina bendros nuomonės dėl būtinybės nutiesti elektros tiltą į Lenkiją ir bendrų veiksmų realizuojant naujos AE Ignalinoje statybų projektą. Tokiu būdu, Lietuva turėdama Latvijos ir Estijos paramą įgauna daug didesnio derybinio svorio derybose su Lenkija ir ES dėl savo energetinio saugumo problemų sprendimo. Galima teigti, kad Lietuva įgavo panašų prašumą, kurio tikėjosi iš strateginės partnerystės su Lenkija. Tačiau ši kartą, mūsų šalis turės orientuotis ne į Vidurio Europos centro pozicijas, o į Baltijos ir Šiaurės šalių regiono partnerės vaidmenį.

Pastarąsias tendencijas patvirtina ir 2009 metų spalio mėnesį įvykęs Lietuvos Prezidentės Dalios Grybauskaitės vizitas į Estiją, kuriuo metu, šalių vadovai aptarė dvišalį bendradarbiavimą taip pat ir energetikos srityje. Kaip buvo pranešama spaudoje – Lietuvos Prezidentė ir Estijos Prezidentas Toomas Hendrik sutarė laikytis bendros pozicijos ES Vadovų Taryboje, skatinant kuo didesnę konkurencingumą ES energetikos sektoriuje. Be to, Estijos ir Lietuvos vadovai pabrėžė Baltijos ir Šiaurės šalių bendradarbiavimo svarbą ir perspektyvas. Akcentuojama buvo tai, kad bendra Baltijos šalių pozicija dėl Baltijos jūros energetinės strategijos – sustiprins regiono vaidmenį Europos Sąjungoje.¹²⁶

Tačiau, grįžtant prie Lietuvos-Lenkijos energetinio bendradarbiavimo aktualijų – kita, opia Lietuvos energetinio ūkio tema (Lietuvos-Lenkijos santykių kontekste) pastaruoju metu, galima įvardinti „PKN Orlen“ 2009 metų pradžioje išsakytą pageidavimą įsigyti Lietuvos naftos produktų terminalo „Klaipėdos nafta“ kontrolinį akcijų paketą. Lenkijos koncerno atstovų teigimu, „Klaipėdos naftos“ terminalo kontrolė, paprasčiausias logistikos klausimas. Kaip interviu „The Financial Times“, pareiškė „PKN Orlen“ vadovas Dariusz Kraviec: „Turime kontroliuoti uostą, kad galėtume kontroliuoti savo išlaidas“.¹²⁷ Tačiau, panašiai kaip derybų dėl elektros tilto metu, Lenkijos derybininkai parodė, kad deklaruojama strateginė šalių partnerystė veikia tik Lietuva-Lenkija kryptimi – bet ne atvirkščiai. Lietuvos Vyriausybei atsisakius parduoti

¹²⁵ Atn.lt, Elektros tiltas sujungs Lietuvą ir Švediją, 2009 //http://politika.atn.lt/straipsnis/22310/elektros-tiltas-sujungs-lietuva-ir-svedija [Žiūrėta 2009 07 16].

¹²⁶ Infopol.lt, Energetinis saugumas – bendras Lietuvos ir Estijos vadovų siekis, 2008 //http://www.infopol.lt/lt/naujienos/detail.php?ID=2326 [Žiūrėta 2009 10 08].

¹²⁷ Nerijus Jasaitis, PKN Orlen trokšta Klaipėdos terminalo //http://www.15min.lt/naujiena/aktualu/pinigai/58/62863/ [Žiūrėta 2009 10 03].

valdomas „Klaipėdos terminalo“ akcijas¹²⁸, spaudoje pasirodė „PKN Orlen“ vadovybės pareiškimai – esą, Lietuvos Vyriausybei atsisakius parduoti valdomas „Klaipėdos nafta“ akcijas, įmonė bus priversta peržiūrėti investicijas į „Mažeikių naftą“, atleisti dalį bendrovės darbuotojų ir galimai ieškoti investuotojo į „Mažeikių naftą“, nes nesulaukiama iki šiol į koncerną investuotų milijonų gražos.¹²⁹ Reaguodami į „PKN Orlen“ vadovybės pareiškimus, Lietuvos politikai ir apžvalgininkai šios pasisakymus įvertino kaip Lenkijos koncerno bandymus šantažuoti Lietuvos Vyriausybę. „PKN“ vadovybė puikiai suvokia Lietuvos valdančiųjų nenorą, strateginės naftos perdirbimo įmonės valdymą perleisti trečiosios (ne Europos Sąjungos) šalies įmonei.

Apibendrinant paskutiniųjų metų įvykius Lietuvos-Lenkijos energetinio bendradarbiavimo srityje, galima pasakyti, kad jie išlieka savotiškai stabilus savo charakteristika. Lietuva, išlieka ta puse, kuriai bendradarbiavimas su pietų kaimyne yra labai svarbus jos strateginiams tikslams pasiekti. Kaimyninė Lenkija savo ruožtu – demonstruoja principaliai, pragmatinę politiką Lietuvos atžvilgiu, kartais net keldama neproporcingus reikalavimus Lietuvos pusei. Tačiau nepaisant ligšiolinės, palankios įvykių kloties tilto į Švediją fronte – prisijungimas prie UCTE Lietuvai ir visam Baltijos šalių regionui būtinas. Be šitos jungties, Lietuva rizikuoja dar ilgam pasilikti energetinės salos vietoje. Todėl, galima daryti išvadas, kad artimiausiu metu, Lietuvos-Lenkijos energetinio bendradarbiavimo braižas nesikeis. Svertų paveikti Lenkijos nuostatas bendrų projektų atžvilgiu – Lietuva turi ieškoti bendru ES ir Baltijos regiono lygiu. Tuo pat metu, stengdamasi kurti savo valstybinio identiteto viziją – nusakančią Lietuvą, kaip stiprią ir ekonomiškai perspektyvią partnerę, Baltijos trejeto lyderę.

¹²⁸ Šiuo metu, LR Vyriausybė valdo 70,6 proc. „Klaipėdos Nafta“ akcijų.

¹²⁹ Atn.lt, A.Kubilius lenkams „Klaipėdos Naftos“ nepažadėjo, 2009//<http://ekonomika.atn.lt/straipsnis/13314/akubilius-lenkams-klaipedos-naftos-nepazadejo> [Žiūrėti 2009 07 15].

Išvados

Šiame darbe buvo nagrinėjamas Lietuvos valstybinio identiteto santykis su šalies energetinio saugumo strategijos pasirinkimu. Darbe pasirinktas vienas Lietuvos energetinio saugumo politikos vektorius – kaimyninė Lenkija bei santykiai su šia valstybe, turintys įtakos Lietuvos energetiniam saugumui. Darbo tyrimas atliekamas siekiant patvirtinti arba paneigti iškeltą tyrimo hipotezę: „Lietuvos valstybinio identiteto poslinkis į Vakarų lėmė Lenkijos, kaip strateginės Lietuvos partnerės užtikrinant šalies energetinį saugumą, pasirinkimą“.

Atlikus darbo tyrimą galima pateikti sekančias išvadas:

1. Pirmiausiai, bendroji Lietuvos saugumo bei valstybinio identiteto sampratos – atitinka konstruktyvizmo teorijos pateikiamas gaires ir yra glaudžiai susiję su *mes* ir *jie* identifikavimo procesu („draugų“ ir „priešų“ identifikavimas). Šiuo atveju, saugumo strategijos pasirinkimas (tiek bendrosios valstybės saugumo, tiek ir energetinio saugumo) yra tiesiogiai įtakojami pasirinkto valstybės savęs suvokimo, kitaip – valstybinio identiteto. Šiame savęs identifikavimo procese, pasirenkami grėsmių apibrėžimai bei formuluojami uždaviniai šioms grėsmėms pašalinti. Remiantis šio proceso kaita, galima išskirti kelis Lietuvos valstybinio identiteto aktualizacijas: „grįžimo į Vakarų“, „Euroatlantinės integracijos“ bei „regiono centro“ identitetą. Tačiau tuo pat metu, kalbant apie Lietuvos valstybinį identitetą, galima išvelgti ir racionalistinės teorijos bruožų, kuri teigia apie objektyviai duotąsias grėsmes valstybės saugumui. Nuo pat nepriklausomybės atgavimo pradžios, pagrindinis Lietuvos politinės gravitacijos ir energetinio saugumo užtikrinimo kursas nepakito – Lietuva nuosekliai siekė ištrūkti iš Rusijos Federacijos energetinės izoliacijos, diversifikuoti išteklių tiekimo kanalus ir sujunti savo energetinę rinką su Vakarų šalių sistemomis.

2. Energetinio saugumo politikos pasirinkimą bei identiteto santykį patvirtina, tyrimo metu pasitvirtinusios David Campbell iškeltos teorijos išvalgos saugumo ir identiteto santykio tema. Teoretiko teigimu, valstybės identitetas yra formuojamas remiantis grėsmės vaizdavimu. Lietuvos energetinio saugumo atveju, tokia pagrindine grėsme buvo ir išlieka priklausomybė nuo Rusijos Federacijos energetikos išteklių, bei integracija tik su Rytų energetinėmis sistemomis.

3. Lietuvos valstybinio identiteto kaitos tyrimas leido atskleisti, kad pagrindinės Lietuvos energetinio saugumo grėsmės sprendimo būdu, buvo pasirinktas euroatlantinės integracijos kelias, pradiniam etape apibūdinamas kaip „grįžimo į Vakarų“ siekis. Tuo laikotarpiu,

akcentuojamos integracija į NATO ir ES struktūras, turėjo padėti Lietuvai didinti savo struktūrinę galią, užtikrinti ne tik teritorinį saugumą bet ir teikti ekonominės plėtros galimybes. Energetinio saugumo požiūriu, integracija į ES suponavo Lietuvai, opių šaliai energetinių klausimų perkėlimą į bendrąjį Sąjungos lygmenį, kas neabejotinai didintų Lietuvos svorį derybose su energijos resursų tiekėja RF. Tačiau pastariesiems tikslams realizuoti, dar prieš stodama į ES ir NATO struktūras – Lietuva buvo priversta įvertinti ją supančią aplinką, apibrėždama savo priklausomybę vienai ar kitai šalių grupei geopolitiniu požiūriu. Kitaip tariant, dar kartą identifikuoti save *mes* ir *jie* procese, bei priskirti save grupei, su kuria nori realizuoti savo strateginius tikslus. Tokia, artimųjų šalių grupė, arba regionu – pasirenkamos JAV, Baltijos jūros, Šiaurės bei Vakarų ir Vidurio Europos valstybės. Iš kurių (2005 metų Nacionalinio Saugumo Strategijoje) tik JAV ir Lenkija įvardijamos kaip strateginės Lietuvos partnerės.

4. Lenkijos kaip strateginės Lietuvos partnerės pasirinkimas atitiko Doc. dr. Nortauto Statkaus ir dr. Kęstučio Paulausko pateiktus kriterijus. Partnerystė su Lenkija:

- a) bendruoju saugumo požiūriu atitiko Lietuvos euroatlantinės integracijos kryptis;
- b) Lietuvą ir Lenkiją siejo Vidurio Europos tapatybės saitai. Taip pat, jungė bendras RF grėsmės suvokimas.
- c) sąjunga su Lenkija buvo suprantama, kaip reikšminga galios požiūriu. Tai turėjo kelti Lietuvos nacionalinių interesų ginimo efektyvumą;

Darbo autorės manymu, šiuo atveju, reikėtų akcentuoti paskutinįjį kriterijų. Būtent jis lėmė, kad strateginiai partnerystei buvo pasirinktas pietų, o ne šiaurės vektorius. T.y. įstojusi į ES Lietuva deklaravo strateginę partnerystę tik su viena Europos šalimi – Lenkija, bendradarbiavimą su Baltijos šalimis Latvija ir Estija palikdama regioninio bendradarbiavimo lygmenyje.

5. Lietuvos Nacionalinių Energetikos ir Nacionalinių Saugumo Strategijų bei kitų teisės aktų reglamentuojančių Valstybės saugumą turinio analizė parodė, kad strateginės partnerystės su Lenkija kelias buvo grindžiamas bendros narystės ES argumentu. Tuo metu, Lietuvai, euroatlantinės integracijos kelias sąlygojo tvirtos partnerystės kūrimą su struktūriniu požiūriu svarbia partnere. Todėl, siekis būti Europoje – buvo svarbesnis už turimą santykių su Lenkija patirtį. Konstruojant šią partnerystę, tuo pat metu buvo konstruojamas kokybiškai naujas Lenkijos įvaizdis/suvokimas. Kaimyninė šalis, buvo vaizduojama pirmiausiai kaip Europos valstybė turinti panašius strateginius tikslus kaip Lietuva.

6. Tyrimo metu, taip pat paaiškėjo, kad po stojimo į ES ir NATO, Lenkijos – strateginės partnerės pasirinkimą, dar labiau sustiprino Lietuvos iškelta „regiono lyderės“ tapatybės koncepcija. Ši koncepcija, apimananti visas valstybės gyvenimo sritis (taip pat ir energetinę politiką) – turėjo pristatyti Lietuvą pasauliui kaip konsoliduotą ir brandžią partnerę bendriems projektams įgyvendinti. Tuo pačiu, užpildyti tapatybės vakuumą atsiradusi po „grįžimo į Vakarų“ koncepcijos išpildymo. Šiame naujos tapatybės paieškos kontekste, partnerystė su Lenkija buvo matoma kaip priemonė šiai vizijai įgyvendinti. Tačiau, tenka konstatuoti, kad minėtoji „regiono lyderės“ vizija nebuvo išbaigta ir turėjo esminių kliūčių jos išpildymui, kurios tolesnėje perspektyvoje neigiamai įtakojo bendrą Lietuvos-Lenkijos energetinių projektų įgyvendinimą. Esminiu trūkumu galima įvardinti „regiono lyderės“ koncepcijos abstraktumą. Koncepcijos kūrėjai nesugebėjo tiksliai apibrėžti regiono, kurio lydere siekia tapti Lietuva, užduočių ir žingsnių kuriais šios vizijos bus siekiama. Dar daugiau, pasirenkant partnerius, nebuvo įvertinti jų strateginiai planai, nebuvo atsižvelgta į valstybių galios ir kitų savybių skirtumus, esančius rimtomis kliūtimis abipusei naudingai strateginei partnerystei steigti. Lenkijos atveju, galima kalbėti apie platesnį šios šalies interesų ratą, tuo tarpu ir poreikių/ketinių bendradarbiauti su struktūriškai reikšmingesniais partneriais nei Lietuva. Tai jau pačioje strateginės partnerystės idėjos iškelimo pradžioje, galėjo reikšti, kad Lietuva turės įdėti daugiau pastangų ir nuolaidų šios sąjungos plėtrai.

7. Aukščiau pristatomos aplinkybės lėmė, kad Lietuvos ir Lenkijos energetinis bendradarbiavimas susidūrė su esminėmis kliūtimis įgyvendinant Lietuvos energiniam ūkiui strategiškai svarbius projektus. Išryškėjo Lietuvos ir Lenkijos santykių disproporcija. Akcentuodama strateginį artumą su Lenkija, Lietuva šiai partnerystei kėlė nepagrįstai didelius lūkesčius. Tikėdamasi, kad pats strateginės partnerystės steigimo faktas – sąlygos palankesnę derybų su Lenkija eigą. Tai lėmė, kad 1995-2007 metais, galima sakyti, „užstringama“ ties pietvakarių energetinio bendradarbiavimo kryptimi. Didžiausias dėmesys kreipiamas integracijai į bendrąją Europinę Energetinę Sistemą, apleidžiant ir ne pilnai išnaudojant Šiaurės krypties plėtros galimybes.

Siūlymai

Apibendrinant aukščiau išvardintus tyrimo rezultatus, galima pateikti siūlymus dėl tolesnių Lietuvos energetinio saugumo užtikrinimo kryptių:

1. Pirmiausiai, Lietuva savo energetinio saugumo klausimus turi vertinti pagal, šiuo metu vyraujančios „tarpusavio priklausomybės“ paradigmos pateikiamas gaires. Darbe pateikiamos, pastarųjų metų Lietuvos energetinio ūkio aktualijos parodo, kad mūsų šalis turi identifikuoti save kaip Europinės Energetinės Sistemos grandį. Šiuo atveju, nėra taip svarbu, kad Lietuva neturi fizinių energetinių jungčių su Vakarų sistemomis. Reikia suvokti, kad šalyje realizuojami ar numatomi realizuoti projektai – ateityje turės įtakos regiono bei visos Europos energetinės sistemos lygiu. Todėl, įgyvendinant strategiškai svarbius energetinius projektus, reikia užimti partnerės, o ne priklausomos ir izoliuotos (energetine prasme) pusės poziciją. Šis siūlymas, taikytinas pirmiausiai derybose su Lenkija dėl bendrojo energetinio tilto projekto, tai pat dėl būsimos naujosios Ignalinos EA statybų planų.

2. Tuo pat metu, Lietuvos energetinis saugumas ir visa su juo susijusi valstybės politinė veikla privalo turėti siekiamybę – visada turėti kuo platesnį partnerių ratą, kuo daugiau problemos sprendimo variantų. Energetinis valstybės saugumas neturi būti siejamas tik su viena valstybe kalbant apie grėsmes, o dar labiau – su viena partnere, kalbant apie šių grėsmių niveliavimą. Tačiau, vertinant Lietuvos-Lenkijos bendradarbiavimo patirtį susidaro įspūdis, kad ši siekiamybė Lietuvos valdantiesiems nebuvo svarbiausia. Atsiribojant nuo šio klausimo politinio lygmens, Lietuva akcentuodama savo neeilinį palankumą Lenkijai (akcentuodama šalių strateginės partnerystės svarbą), pati suteikė papildomo derybinio pranašumo šios šalies atstovams, aptariant (pirmiausiai Lietuvai) strategiškai svarbius projektus.

3. Atsižvelgiant į pastarųjų metų įvykius Lietuvos energetiniame ūkyje bei vertinant Lietuvos energetinių derybų su Baltijos ir Skandinavijos regiono valstybėmis laimėjimus – reikia pabrėžti šiaurės dimensijos energetinio bendradarbiavimo plėtros svarbą Lietuvos energetiniam saugumui. Kitaip tariant, Lietuvos politinis elitas, formuodamas šalies energetinio saugumo strategiją, turi teikti lygiavertę (energetiniams bendradarbiavo lūkesčiams su Lenkija) reikšmę bendradarbiavimui su Latvija, Estija bei Skandinavijos valstybėmis.

4. Darbo autorės manymu, strateginės partnerystės pasirinkimas (nesvarbu ar tai Lenkija ar kita valstybė) – turi būti brandžios ir vieningos valstybės užsienio politikos žingsniu. Tokiai

šalių bendradarbiavimo formai steigti būtina „subręsti“ – abipusėmis pastangomis stiprinant pasitikėjimą, sugebant suteikti ir priimti kitos pusės paramą kritinėse situacijose. Kitaip tariant, strateginės partnerystės steigimas turi būti sėkmingo bendradarbiavimo rezultatu – o ne atvirkščiai.

Literatūra ir šaltiniai:

Knygos:

1. Buzan, B., Waever, O., de Wilde, J., Security: a new framework for analysis //Lynne Rienr Publ., 1998.
2. Campbell D., *Writing Security: United States Foreign Policy and the Politics of Identity* //Manchester: Manchester University Press, 1992.
3. Haghighi, Sanam S., Energy Security. The External legal relations of the European Unios with major oil and gas supplying countries //Oxford Portland: Hart Publishing, 2007.
4. Statkus, N., Motieka, E., Laurinavičius, Č., Geopolitiniai kodai. Tyrimo metodologija, Vilnius, 2003.

Moksliniai straipsniai:

1. Baumann, Florian, Energy security as multidimensional concept //Research Group of European Research, 2008, No. 1 //http://www.cap.lmu.de/download/2008/CAP-Policy-Analysis-2008-01.pdf [Žiūrėta 2009 06 20].
2. Hadfield, A., Superpower Ambitions vs. Hyper-dependence EU-Russia and US Energy Policy // Chicago: International Studies Association, 48th Annual Convention, 2007.
3. Yergin, D., Ensuring Energy Security //Foreign Affairs, Published by the Council of Foreign Reliations, 2006 //www.foreignaffairs.com/articles/61510/daniel-yergin/ensuring-energy-security [Žiūrėta 2009 06 10].
4. Janieliūnas, T., Saugumo studijos – grįžimas prie objektyvistinio analizės metodo //Politologija, 2004/2 (34).
5. Jonavičius, L., Geopolitical Projections of The New Lithuanian Foreign policy //Lithuanian Foreign Policy Review, 2006/1 (17).
6. Miniotaitė, G., Jakniūnaitė, D., Lietuvos saugumo politika ir identitetas šiuolaikinių saugumo studijų požiūriu //Politologija, 2001/3 (23).

7. Miniotaitė, G., Tapatybės paieškos šiuolaikinėje Lietuvos užsienio politikoje: Tarp Šiaurės ir Rytų dimensijų //Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, Kultūros, filosofijos ir meno institutas //http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:J.04~2005~ISSN_1648-8016.V_2004.PG_83-97/DS.002.0.01.ARTIC [Žiūrėta 2009 04 15].
8. Nekrašas, E., Lithuanian Foreign Policy: Concepts, Achievements and Predicaments //http://www.lfpr.lt/uploads/File/2004-13%2014/Nekrasas.pdf [Žiūrėta 2009 06 30].
9. Savukynas, V., Other in Society: Stereotypes and Identity //Dialogue & Universalism, Vol. 13, 2003.
10. Statkus, N., Paulauskas, K., Lietuvos užsienio politika tarptautinių santykių teorijų ir praktikų kryžkelėje //Politologija, 2006, 2(42).
11. Valionis, V., Ignatavičius E., Bričkovskienė I., From Solidarity to Partnership: Lithuanian-Polish Relations 1988-1998 //Lithuanian Foreign Policy Review, No 2, 1998.
12. Verrastro, F., Ladislaw, S., Providing energy security in an interdependent world //The Washington Quarterly, Autumn 2007.

Įstatymai ir teisės aktai:

1. LR Nacionalinio Saugumo Pagrindų Įstatymas //Valstybės Žinios, 1997, Nr. 2-16 //http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=285559 [Žiūrėta 2009 07 15].
2. LRS Lietuvos Respublikos atominės elektrinės įstatymas// Valstybės Žinios, 2007, Nr. 76-3004 //http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=301267 [Žiūrėta 2009 05 19].
3. LRS 2005 m. sausio 20 d. nutarimas Nr. X-91 „Dėl Nacionalinio Saugumo Strategijos Patvirtinimo Priedo Pakeitimo“ //Valstybės Žinios, 2002, Nr. 56-2233 //http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=249438&p_query=&p_tr2= [Žiūrėta 2009 07 15].
4. LRS 1999 m. spalio 5d. nutarimas Nr. VIII-1348, „Dėl Nacionalinės Energetikos Strategijos Patvirtinimo“ //Valstybės Žinios, 1999, Nr. 86–2568 //http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=88074 [Žiūrėta 2009 08 20].

5. LRS 2002 spalio 10 d. nutarimas NR. IX-1130 „Dėl Nacionalinės Energetikos Strategijos Patvirtinimo“ //Valstybės Žinios, 2002, Nr. 99-4397 //http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=188456 [Žiūrėta 2009 07 19].
6. LRS 2007 sausio 18 d. nutarimas Nr. X-1046 „Dėl Nacionalinės Energetikos Strategijos Patvirtinimo“ //Valstybės Žinios, 2007, Nr. 11-430 //http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=291371 [Žiūrėta 2009 09 10].

Oficialios kalbos, pranešimai spaudai, ataskaitos:

1. Ažubalis, A., Kubilius, A., Škiudas, K., Urbanavičius, J., (Sud.), Tėvynės Sąjunga ir Lietuvos energetinis saugumas, 2007 //http://www.tsajunga.lt/uploads/files/dir21/dir1/5_0.php [Žiūrėta 2009 07 20].
2. Greaves, W., Huebert, R., The Essential Condition. Environmental Threats, Human vulnerability, and Global Insecurity //The Conference of Defense Associations, Poli (685), 2008.
3. Lietuvos energija, AB Lietuvos energija elektros tilto su Lenkija investiciniai planai, 2009 //http://www.le.lt/lt/main/news/press?ID=908 [Žiūrėta 2009 05 21].
4. Lietuvos energija, Informacija apie AB Lietuvos energija veiklą ir investicinius projektus įgyvendinant nacionalinę energetikos strategiją, 2007 //http://www.lpc.lt/repository/leidiniai/LE-informacija.pdf [Žiūrėta 2009 08 14].
5. Lietuvos energija, Naujos atominės elektrinės statybos Lietuvoje įgyvendinamumo studijos rezultatų apibendrinimas, 2006 //http://www.lpc.lt/repository/Summary%20Report%20for%20Media%20-%20LT.pdf [Žiūrėta 2009 08 13].
6. Lietuvos energija, Vilniuje įvyko Lietuvos ir Lenkijos elektros energetikos sistemų operatorių valdybų susitikimas, 2009 //http://www.lpc.lt/lt/main/news/press?ID=964 [Žiūrėta 2009 07 15].
7. Lietuvos Respublikos Ūkio Ministerija, Lenkijos ir Lietuvos dujų sistemų tinklų sujungimo galimybių studija, 2008 // http://www.ukmin.lt/lt/veiklos_kryptys/energetika/bendrieji_dokumentai/doc/Ataskaitos_2008/Liet_Lenkijos_dujos.pdf [Žiūrėta 2009 08 15].

8. Lietuvos Respublikos Užsienio Ministerija, Lietuvos Respublikos 2006 metų veiklos ataskaita //XVII Užsienio politika //http://www.urm.lt/index.php?211503192 [Žiūrėta 2009 04 10].
9. Lopata, R., Novagrockienė, J., Lietuvos metinė strateginė apžvalga, Vilnius, 2007.
10. Orlenlietuva.lt, PKN Orlen įsigijo AB Mažeikų nafta, 2006 //http://www.orlenlietuva.lt/lt/main/news/news?year=2006 [Žiūrėta 2009 07 10].
11. Stankevičius, Č., Nacionalinio saugumo aspektai Lietuvos energetikos strategijoje //Pranešimas Lietuvos ir Baltijos Valstybių energetikos strategijų aptarimo seminare, Vilnius, 2007 //http://www.elektroklubas.lt/pdf/IAE/%20Stankev.pdf [Žiūrėta 2009 07 20].
12. Valionis, A., Užsienio reikalų ministro Antano Valionio kalba Lietuvos Respublikos diplomatinė atstovybių vadovams, Vilnius, 2004 //www.lrs.lt/docs2/RJUCOHEB.DOC [Žiūrėta 2009 09 20].

Dienraščių ir savaitraščių straipsniai:

1. Donatas Mazurkevičius, Lenkijos ir Lietuvos energetinis ginčas //Kardas, Nr. 1 (430), 2008.
2. Ieva Baubinaitė, Skirtingų požiūrių partneriai //Atgimimas, Nr.20, 2008.

Periodikos literatūra ir straipsniai internete:

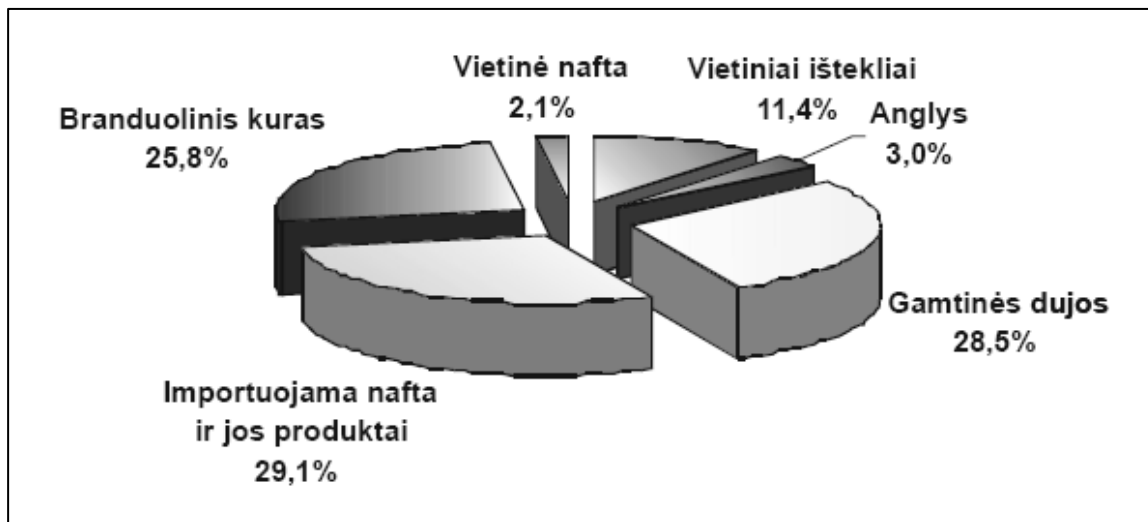
1. Alfa.lt, PKN Orlen neatmeta galimybės parduoti Mažeikių Naftą, 2009 //http://www.alfa.lt/straipsnis/10296173/?PKN.Orlen.neatmeta.galimybeparduoti.Mažeikiu.nafta=2009-10-23_14-01 [Žiūrėta 2009 10 23].
2. Atn.lt, A.Kubilius lenkams „Klaipėdos Naftos“ nepažadėjo, 2009, //http://ekonomika.atn.lt/straipsnis/13314/akubilius-lenkams-klaipedos-naftos-nepazadejo [Žiūrėti 2009 07 15].

3. Atn.lt, Elektros tiltas sujungs Lietuvą ir Švediją, 2009 //http://politika.atn.lt/straipsnis/22310/elektros-tiltas-sujungs-lietuva-ir-svedija [Žiūrėta 2009 07 16].
4. BNS ir Lrytas, Lietuva ir Lenkija mini Abiejų Tautų Respublikos konstituciją, 2007 //http://www.lrytas.lt/-11780990701176363411-lietuva-ir-lenkija-mini-abiej%C5%B3-taut%C5%B3-respublikos-konstitucij%C4%85.htm [Žiūrėta 2009 08 10].
5. Budreikaitė, D., Kodėl Lenkija diktuoja Lietuvai elektros tilto statybos sąlygas? //Balsas, 2007 //http://www.balsas.lt/naujiena/26928 [Žiūrėta 2009 08 10].
6. Delfi.lt, Švedijos premjeras: elektros tiltas į Švedija – svarbus projektas, 2009 //http://www.delfi.lt/news/economy/energetics/svedijos-premjeras-elektros-tiltas-i-svedija---svarbus-projektas.d?id=25101201 [Žiūrėta 2009 10 26].
7. Elektroklubas.lt, Apžvalga apie elektros liniją Lietuva-Lenkija, 2005 //http://www.elektroklubas.lt/index.php?option=com_content&task=view&id=200&Itemid=40 [Žiūrėta 2009 02 16].
8. Gabartas, R., Spekuliacijų tiltas //Kauno Diena, 2004 //http://kauno.diena.lt/dienrastis/kita/spekuliaciju-tiltas-24369 [Žiūrėta 2009 07 10].
9. Infopol.lt, Energetinis saugumas – bendras Lietuvos ir Estijos vadovų siekis, 2008 //http://www.infopol.lt/lt/naujienos/detail.php?ID=2326 [Žiūrėta 2009 10 08].
10. Jasaitis, N., PKN Orlen trokšta Klaipėdos terminalo //http://www.15min.lt/naujiena/aktualu/pinigai/58/62863/ [Žiūrėta 2009 10 03].
11. Kubilius, A., Mažeikių nafta ir energetinė partnerystė su Lenkija //Spaudos konferencijos medžiaga, 2006 //http://www3.lrs.lt/docs3/kad5/w5_istorija.show5p_r=4932&p_d=62373&p_k=1.htm [Žiūrėta 2009 07 20].
12. Lukaitytė, R., Tartis dėl elektros tilto atvyksta lenkų derybininkai //Delfi.lt, 2008, //http://www.delfi.lt/news/economy/business/article.php?id=14649989> [Žiūrėta 2009 08 26].
13. Lukaitytė, R., R..Juozaitis: elektros jungčiai su Švedija koją pakišo Latvija //Delfi.lt, 2008 //http://www.delfi.lt/news/economy/energetics/article.php?id=16919423 [Žiūrėta 2009 08 17].

14. Pse-operator.pl, We are part of the European interconnected system //Interview with Stefania Kasprzyk, Chairman of the Board, PSE-Operator SA, 2006 //http://www.pse-operator.pl/index.php?dzid=32&did=247&lang_id=2 [Žiūrėta 2009 05 20].
15. Sytas, A., Latvija sutiko elektros jungtį iš Švedijos tiesti į Lietuvą //alfa.lt, 2009 //http://www.alfa.lt/straipsnis/10270420/?Latvija.sutiko.elektros.jungti.is.Svedijos.tiesti.i.Lietuva..papildyta.=2009-04-27_12-11 [Žiūrėta 2009 08 12].
16. Vaikutis, A., Latviai, elektros tiltui į Švediją siūlo savo šalį, 2008 //http://www.vtv.lt/naujienos/ekonomika/latviai-elektros-tiltui-i-svedija-siulo-savosali.html [Žiūrėta 2009 09 10].
17. Verslo Žinių Archyvas, Elektros tiltas: 10 metų istorija //Verslo Žinios, Nr. 193, 2007 //http://archyvas.vz.lt/news.php?strid=1002&id=801861 [Žiūrėta 2009 09 15].

Priedai

1.PRIEDAS: Lietuvos pirminės energijos balanso struktūra 2006m.

Šaltinis: LR Ūkio ministerija //http://www.ukmin.lt/lt/veiklos_kryptys/energetika/bendrieji_dokumentai/doc/NES_kom_liet.pdf [Žiūrėta 2009 07 12]

2 PRIEDAS: Vietinių ir atsinaujinančių energetikos išteklių vartojimas ir prognozė, tūkst. t

Išteklių rūšis	Metal		
	2006	2010	2025
Mediena ir medienos atliekos	728,2	795	1015
Žemės ūkio atliekos	1,7	25	120
Biodujos	2	10	20
Želdiniai		20	70
Vėjo energija	1,2	35	90
Hidroenergija	34,2	40	45
Biodegalai	20,9	115	450
Komunalinės atliekos		25	120
Geoterminė ir saulės energija	1,7	10	45
Kiti ištekliai	0,1	15	80
Iš viso,	790	1090	2045
% pirminės energijos balanse	9,2	12,6	19,6

Šaltinis: LR Ūkio ministerija //http://www.ukmin.lt/lt/veiklos_kryptys/energetika/bendrieji_dokumentai/doc/NES_kom_liet.pdf [Žiūrėta 2009 07 12]

3 PRIEDAS: Rusiškų dujų tiekimo į Europą keliai – egzistuojantys ir planuojami tiesiai

Šaltinis: Rzeczpospolita, //http://futurewatch.wordpress.com/2008/08/03/gaz-bron-epoki-drogiej-energii/

4 PRIEDAS: Nabucco dujotiekio projektas

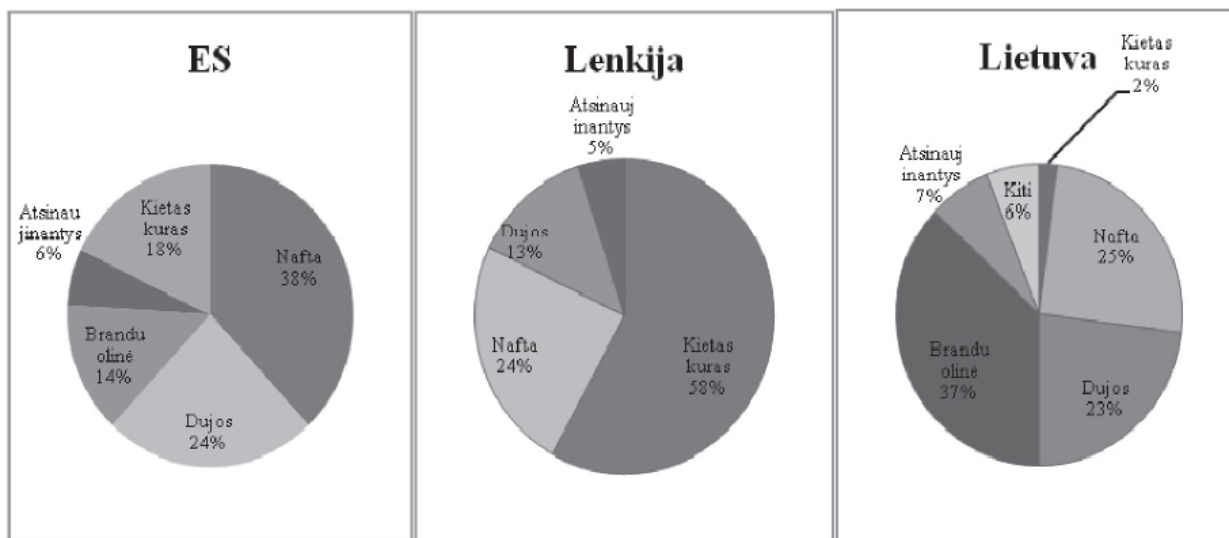
Šaltinis: Wikipedia.org //http://en.wikipedia.org/wiki/File:Nabucco_Gas_Pipeline-en.svg

5 PRIEDAS: Naujos atominės elektrinės statybų Lietuvoje įgyvendinamumo studijos rezultatai

Reikalinga galia	800 – 1600MW
Investicijos	2,5 – 4,0 mlrd. eurų
Bendrosios statybos ir įrenginių išlaidos	1300-2000 eurų/kW
Galima projekto užbaigimo data	2015

Šaltinis: AB Lietuvos energija //http://www.lpc.lt/repository/Summary%20Report%20for%20Media%20-%20LT.pdf [Žiūrėta 2009 08 13]

6 PRIEDAS: ES, Lietuvos ir Lenkijos suvartojamų pirminės energijos šaltinių palyginimas, 2004 m

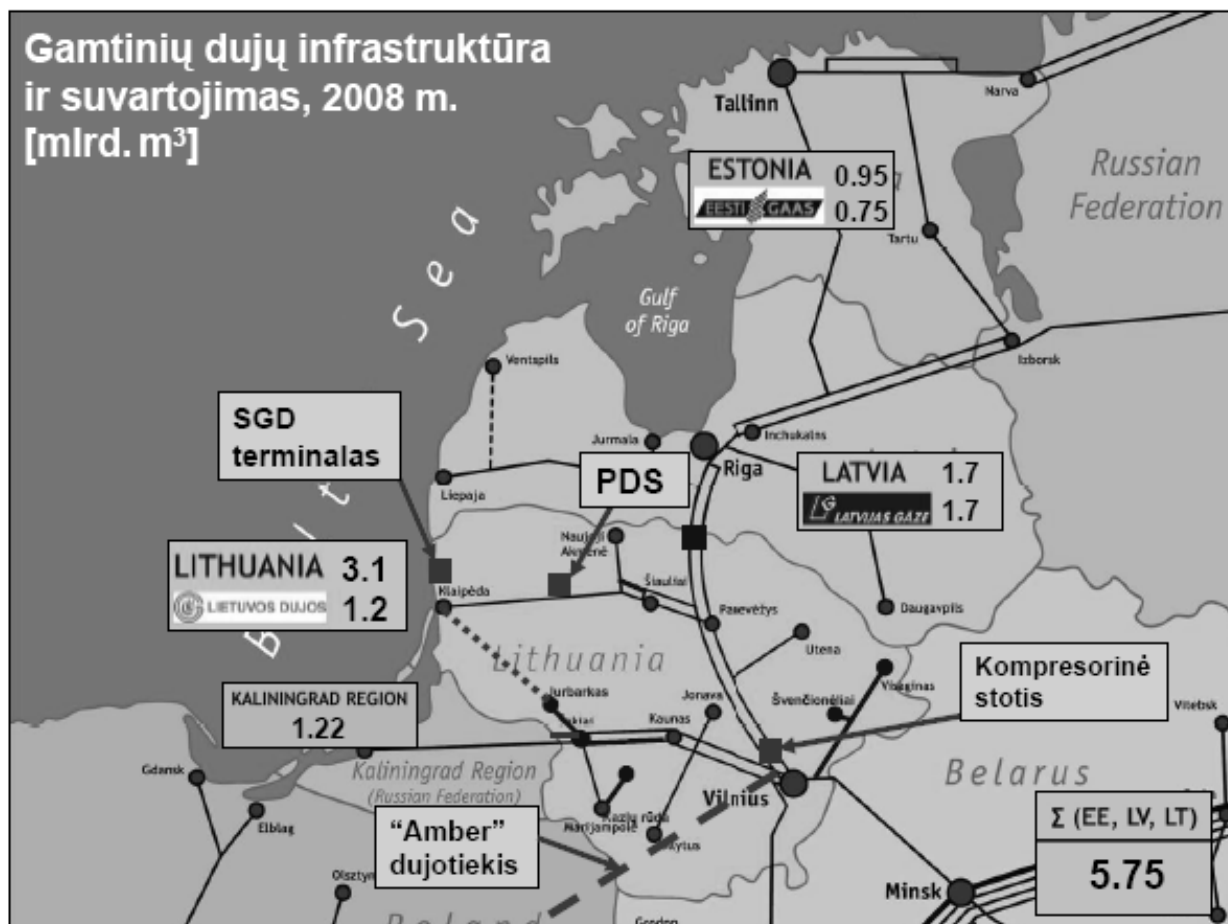
Šaltinis: Lopata, Novagrockienė, Vitkus, Lietuvos metinė strateginė apžvalga, p.223

7 PRIEDAS: Elektros tilto atkarpos Kruonis-Alytus-Elkas projektas

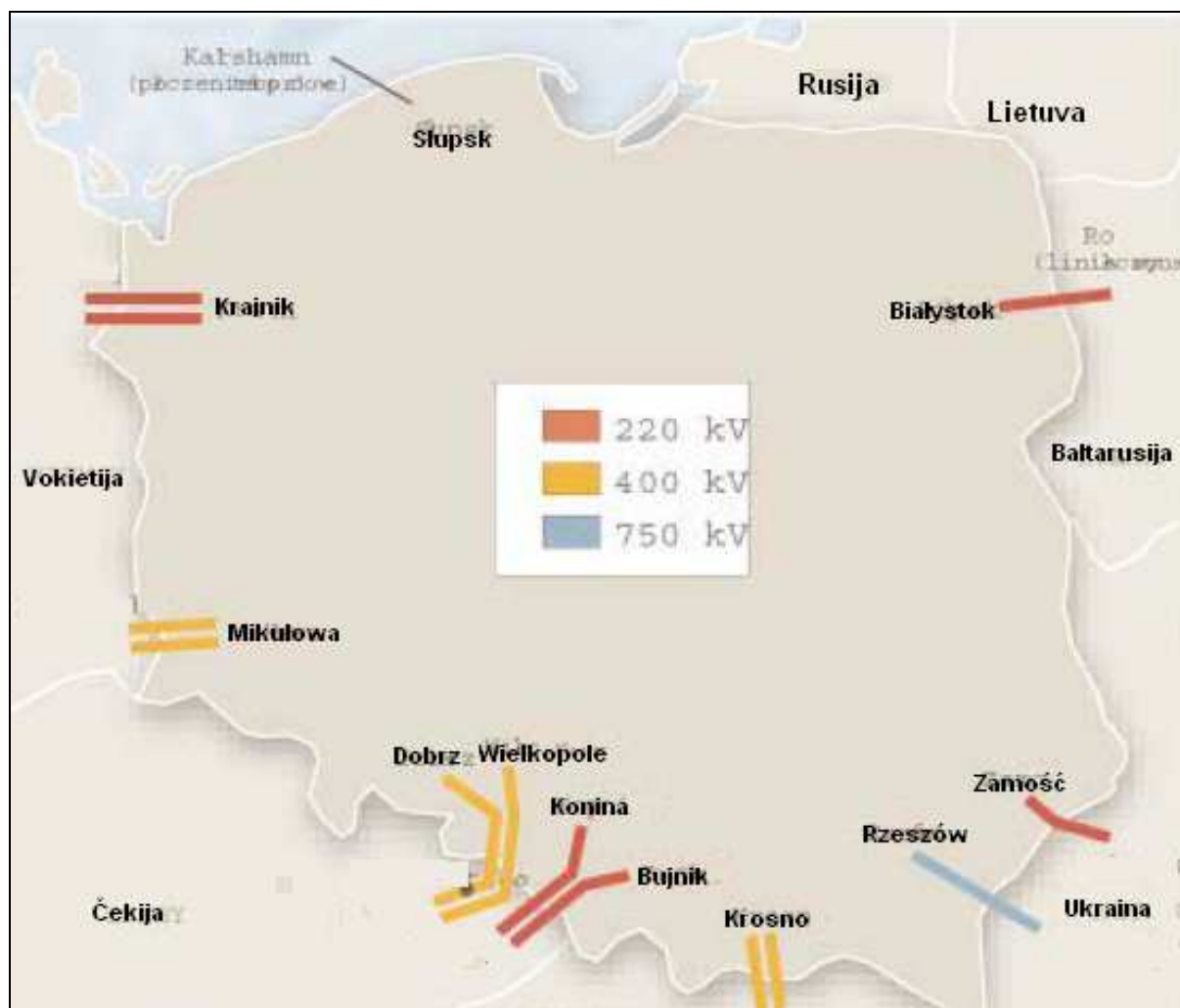
Šaltinis: //www.maps.google.com [Aut. Red.]

8 PRIEDAS: Gamtinių dujų infrastruktūra ir suvartojimas 2008 metais

Šaltinis: AB Lietuvos dujos // http://www.nasdaqomxbaltic.com/files/vilnius/seminarai/2009.CEO.geguze/Lietuvos_dujos.pdf [Žiūrėta 2009 07 15]

9 PRIEDAS: Egzistuojančios Lenkijos energetinės jungtys

Šaltinis: Centrum informacji o rynku energii //<http://www.cire.pl/pliki/2/mozer1.pdf> [Žiūrėta 2009 09 10] [Aut. Red.]

Anotacija

Narvoiš K., Lietuvos valstybinis identitetas ir energetinis saugumas. Lenkijos perspektyva: Europos Sąjungos politikos ir administravimo programos, magistro baigiamasis darbas /Mykolo Romerio Universiteto, Strateginio valdymo ir politikos fakulteto, Politikos mokslų katedra; darbo vadovas Docentas dr. Ramūnas Trimakas, Vilnius, 2009. 75– p.

Reikšminiai žodžiai: Valstybinis identitetas, Lietuvos energetinis saugumas, Lenkija, strateginė partnerystė.

Šiame darbe nagrinėjamas Lietuvos valstybinio identiteto santykis su valstybės energetinio saugumo politikos realizavimu. Tyrimo teoriniu pagrindu pasirenkamas Kopenhagos mokyklos saugumo sričių atskyrimo modelis. Nagrinėjamos naujosios energetikos paradigmos priegios energetiniams saugumui tirti. Identiteto ir saugumo politikos santykiui apibrėžti, daugiausiai remiamasi D.Campbell, A. Wendt tyrimais. Tyrimo metu išskiriami Lietuvos valstybinio identiteto kaitos etapai, aptariama jų įtaka valstybės energetinio saugumo užtikrinimo strategijai. Pateikiamos strateginės partnerystės su Lenkija steigimo aplinkybės ir jos rezultatai Lietuvos energetiniam saugumui. Aptariami svarbiausi Lietuvos-Lenkijos energetinio bendradarbiavimo pavyzdžiai. Paskutinėje darbo dalyje, apibendrinami tyrimo metu gauti rezultatai.

Annotation

Narvoiš K., Lithuanian state identity and energy security. Poland perspective: Programme of European Union policy and administration, master's thesis/Mykolas Romeris University, Faculty of strategic management and policy, Department of political science; Supervisor Docent dr. Ramūnas Trimakas, Vilnius, 2009. 75–p.

Key words: State identity, Lithuania energy security, Poland, strategic partnership.

In this study, Lithuanian state identity is analyzed with comparison to the states energy security policy realization. As a background for the research, author chose the model of separation of security sectors set by Copenhagen school. The approaches of the New Energy Paradigm are presented in order to examine matter of energy security. Questions of identity and security policy relations are defined using mostly the researches of D. Campbell an A. Wendt. Study identifies Lithuanian state identity change phases, discusses their implications for the strategy of energy security. Furthermore, study presents the circumstances of establishment of strategic partnership with Poland and its results for Lithuania's energy security. In the closing parts of research, the most important Lithuanian-Polish energy cooperation examples are discussed. Findings and result of the research are presented in the last part of the work.

Santrauka

Pristatomame darbe: „Lietuvos valstybinis identitetas ir energetinis saugumas. Lenkijos perspektyva“ – nagrinėjamas valstybinio identiteto ir valstybės energetinio saugumo politikos santykis. Tyrimui pasirenkama Lietuvos energetinių santykių su kaimynine Lenkija perspektyva. Darbo objektu pasirinkus aukščiau pristatytas sritis, tyrimo metu stengiamasi patvirtinti, arba paneigti darbo įvade iškeltą tyrimo hipotezę: „Lietuvos valstybinio identiteto poslinkis į Vakarų, lėmė Lenkijos, kaip strateginės Lietuvos partnerės užtikrinant šalies energetinį saugumą, pasirinkimą“.

Baigiamojo magistro darbo tyrimas pradedamas teorinių koncepcijų apžvalga ir susisteminiu. Pirmajame skyriuje, pateikiama ir apibūdinama bendroji saugumo samprata. Didžiausias dėmesys skiriamas Kopenhagos mokyklos atstovų pateikiamam saugumo sektorių atskyrimo modeliui. Remiantis minėtojo modelio pavyzdžiu, pirmajame skyriuje pristatoma saugumo „grėsmių persilieėjimo“ koncepcija, nurodoma valstybinio identiteto vieta saugumo teorijoje. Antrajame darbo teorinės dalies skyriuje, aptariama vyraujanti energetinio saugumo samprata, pristatomas teorinis jos aiškinimas. Didelis dėmesys skiriamas vyraujančiai „tarpusavio priklausomybės“ paradigmai, paaiškinančiai valstybių tarpusavio santykius energetinėje plotmėje. Tai pat, lyginamos JAV ir Europos „tarpusavio priklausomybės“ sąvokos aiškinimo tradicijos. Siekiant paaiškinti valstybės užsienio politikos svarbą užtikrinant šalies energetinį saugumą – pristatoma ir paaiškinama „Naujoji energetikos paradigma“.

Tiriamajai darbo daliai atlikti naudojami diskurso ir turinio analizės metodai. Praktinė tyrimo dalis, panašiai kaip teorinė dalis, suskaidomas į du etapus. Pirmojoje praktinėje tyrimo dalyje plačiai pristatomas ir aptariamas Lietuvos valstybinio identiteto kaitos procesas. Gilinamasi į Lietuvos valstybinio identiteto pokytį Lenkijos atžvilgiu, nagrinėjamos šios šalies, kaip Lietuvos strateginės partnerės pasirinkimo aplinkybės ir priežastys. Analizė pradedamas nuo Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo dešimtajame praėjusio amžiaus dešimtmetyje.

Paskutinėje praktinėje darbo dalyje, parodoma pasirinkto valstybės identiteto įtaka šalies energetinio saugumo užtikrinimui. Šioje tyrimo dalyje, energetinis Lietuvos saugumas įvertinamas bendrosios Lietuvos užsienio saugumo politikos kontekste, reziumuojamas Lietuvos-Lenkijos energetinis bendradarbiavimas. Paskutinėje šio skyriaus dalyje, pateikiami ir aptariami Lietuvos-Lenkijos energetinio bendradarbiavimo rezultatai bei tolesnės Lietuvos perspektyvos

siekiant energetinio saugumo užtikrinimo.

Atlikus darbo tyrimą, apibendrinamojoje darbo dalyje konstatuojama, kad valstybinio Lietuvos identiteto poslinkis į Vakarų turėjo esminės įtakos strateginės partnerystės su Lenkija steigimo poreikiui atsirasti. Tuo pat metu, Lietuvos valdančiųjų siekis įgyvendinti minėtąją strateginę partnerystę, didžia dalimi, nulėmė energetinio valstybės saugumo užtikrinimo taktikos pasirinkimą. Pateikiami siūlymai, formuojant Lietuvos energetinio saugumo dienotvarkę ateityje – ypatingą dėmesį kreipti šiaurės dimensijos energetinio bendradarbiavimo plėtrai.

Summary

In this study: "Lithuanian state identity and energy security. Poland perspective"- author is analyzing state's identity and state's energy security policy relationship. Investigation is directed towards Lithuanian energy relations with the neighboring country of Poland. Researcher aims to confirm or deny the study hypothesis, which was raised in the introduction of study: "the shift of Lithuanian state identity to the West, determined the choice of Poland as a strategic partner in ensuring the country's energy security."

Master's thesis begins with an overview of theoretical concepts. In the first chapter, the general concept of security is described. In this part, focus lies on the security sector separation model presented by the Copenhagen school. On the basis of the model, author introduces the concept of security threats overflow in security studies. For the more, presents the state identity place in the public security theory. In the second theoretical part of the work, author discusses the prevailing concept of energy security, presents its theoretical interpretation. Much attention is paid to the "mutual dependency" paradigm, which explains relationship between the states in the energy context. Also, are compared U.S. and European tradition of interpretation of the "mutual dependency" concept. In order to clarify the significance of state's foreign policy in ensuring the country's energy security - the "New Energy Paradigm" is presented and explained.

The practical part of the work is carried out using discourse and content analysis techniques. Similar to the theoretical part, this part is also divided in two phases. Firstly, author widely presents and discusses the process of Lithuanian state identity change. This change is analyzed in regard to Poland.

The last part of the practical work, describes the state's identity impact on the country's energy security policy. In this part, Lithuanian energy security is valued in the context of the common Lithuanian foreign security policy. Also, author offers an overview of the Lithuanian-Polish energy cooperation. Furthermore, are discussed the results of Lithuanian-Polish energy cooperation and further prospects for Lithuania's energy security.

In the concluding part of the study is stated, that the Lithuanian state identity shift to the West had a significant impact for the establishment of strategic partnership with Poland. At the same time, Lithuania's governing intention to implement this partnership, to a large extent, determined the choice of state's energy security tactics. Author suggests that formatting

Lithuania's energy security agenda in the future – governing will pay special attention to the Northern Dimension of energy cooperation.

Katažina Narvoiš
ESPA, MII, Igr.
el. paštas: katažina.narvoiš@inbox.lt
tel.: +370 60 586 617